

KOLTAY ANDRÁS*

A sajtó-helyreigazítási jog

1. Bevezető

Jelen tanulmány célja a sajtó-helyreigazítási (válaszadási) jog helyének, szerepének azonosítása a magyar és általában az európai médiajogi gondolkodásban. Választ keres arra a kérdésre, hogy ez a jog inkább a sajtószabadság korlátjaként, vagy a véleményszabadság gyakorlásának, illetve a személyiségi jogok védelmének egyik eszközeként értelmezendő-e, valamint megkísérli azonosítani a válaszadási jog szabályozásának közös alapjait, Európában általánosan, vagy legalábbis gyakran érvényesülő megoldásait. Az alábbiakban az elméleti kérdések (2–3. pont) áttekintésén túl elemzi a vonatkozó közös európai és nemzetközi szabályozást (4. pont), a magyar szabályozást és joggyakorlatot (5. pont), majd megvizsgálja az egyes (európai uniós tag)államok nemzeti szabályozásait (6–7. pont), illetve kitér az Egyesült Államok jogrendszere által ismert *fairness*-doktrína és a sajtó-helyreigazítás hasonlóságaira (8. pont).¹

2. Terminológiai kérdések, elhatárolások

A ‘válaszadási jog’ kifejezés használata bizonyos tekintetben félrevezető. Ugyanis a hírnevében vagy becsületében sértett személyt a médiával szemben jogosító, utóbbi a válaszadás közzétételére kötelező jogok többféle formája ismeretes. Ezeket nevezhetjük válaszadási jognak (*right of reply*) vagy helyesbítési, helyreigazítási, javítási jognak (*right of rectification* vagy *right of correction*). Különbség a jog terjedelmében, és a válaszközlemény lehetséges tartalmának szélességében van.

* Egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar, az MTA Médiatudományi Kutatócsoportjának vezetője. E-mail: koltay.andras@jak.ppke.hu

¹ Jelen tanulmány megírásakor erőteljesen támaszkodtam korábban hasonló tárgyban megjelent munkáimra: *A szólásszabadság alapvonalai – magyar, angol, amerikai és európai összehasonlításban*. Budapest, Századvég, 2009.; *Sajtó-helyreigazítás és válaszjog: a sajtószabadság korlátja vagy kiteljesítése? Iustum Aequum Salutare*, 2008/4.; *A válaszadási (sajtó-helyreigazítási) jog, európai összehasonlításban. Jogtudományi Közlöny*, 2013/7–8.

A helyesbítésre, helyreigazításra vonatkozó jogok jellemzően a hamis vagy pontatlan tényállítások tömör kiigazítását szolgálják, tehát nem teszik lehetővé ezen túl egyéb tartalmak közzétételét. A közlemény szikáran, hivatalos nyelvezetben felhívja a közönség figyelmét a korábban közzétett hamis tényekre, és jelzi, hogy azok helyett melyek a valós tények. A válaszadási jog ehhez képest általában a sérelmet szenvedett álláspontjának komplex kifejtését teszi lehetővé a vitatott téma vonatkozásában, és nem korlátozza őt a hamis tények kiigazítására. A válaszadási jog további szélesedéséhez vezet, ha az a sérelmes véleményekkel szemben is alkalmazható. Ugyanakkor ez a két 'alapmodell' csak jelentős megszorításokkal érvényes, hiszen nincs két ugyanolyan szabályozás Európában; illetve számos állam e két modell keverékét alkalmazza (akár úgy, hogy differenciál a sajtótermékek és a médiaszolgáltatások szabályozásában, akár úgy, hogy egyszerre többféle formáját is ismeri a válaszadásnak). A legjobban tehát akkor járunk, ha a 'válasadási jogot' egy olyan gyűjtőfogalomként alkalmazzuk, amely alá valamennyi, hasonló célt szolgáló jogi megoldás besorolható. (A továbbiakban e jelentésében használjuk a kifejezést.)

Említést kell még tenni az Egyesült Államok számos tagállamában létező, a válaszadási joghoz némileg hasonló visszavonás (*retraction*) szabályáról. A *retraction* szabályozó rendelkezések alapján, amennyiben valakiről hírnevét sértő hamis állítást tettek közzé a médiában, kérheti annak kiigazítását. Amennyiben ez megfelelően megtörténik, akkor általában megszűnik a joga a rágalmozási per indítására, vagy jelentősen csökken az általa követelhető kártérítés mértéke (például csak az *actual damages*-re vagy a *special damages*-re korlátozódik, lásd például California vagy Iowa állam szabályozását). A legtöbb olyan tagállamban, ahol létezik *retraction*, a kiigazításra irányuló kérelem benyújtása – és annak a média általi elutasítása, vagy nem megfelelő teljesítése – a későbbi perindítás előfeltétele.² A *retraction* tehát a válaszadási joggal szoros 'rokonságban' áll, azzal a nem elhanyagolható különbséggel, hogy előbbi semmiképpen nem keletkeztet a sérelmet szenvedett fél számára közvetlen 'megszólalási lehetőséget' a médiában.

3. A sajtó-helyreigazítási jog létét alátámasztó indokok

A sajtó-helyreigazítási jog biztosításának egyik indoka a személyiség hatékonyabb védelme. A média által megtámadott fél úgy védheti meg leghatékonyabban jó hírnevét, ha alkalmat kap a válaszadásra, mégpedig lehetőleg ugyanazon közönség

² *Media Libel Law 2011–12. Reports from all Fifty States, the Federal Courts of Appeals, U.S. Territories, Canada and England.* Edited by the Media Law Resource Center, Inc. Oxford University Press, 2011. John FLEMING: Retraction and Reply: Alternative Remedies for Defamation. *University of British Columbia Law Review*, Vol. 12. No. 1. (1978) 15.

előtt, amely előtt az eredeti, sértő vagy hamis kijelentés is elhangzott, így tehát a helyreigazító közleménynek is ugyanazon médiumban kell megjelennie. Ez ugyan nem garantálja a két közönség teljes azonosságát, de a lehetőségekhez képesti legoptimálisabb megoldást biztosítja. A válaszjog kiegészíti a rendelkezésre álló egyéb személyiségvédelmi eszközöket – polgári és büntetőjogi szankciókat –, a jogsértés által megbomlott egyensúly valós helyreállítását szolgálja, magában foglalva a hamis állítások, sértő kifejezések cáfolatát, az igazság közzétételét. A legtöbb demokratikus államban csökkentett hírnév- és becsületvédelmet élvező közéleti szereplők a sajtó-helyreigazítás tekintetében a magánszemélyekkel azonos ‘erejű’ jogot élveznek.

A másik érv a sajtó-helyreigazítás mellett az alkalmazása következtében megvalósuló szélesebb körű tájékoztatás. A jog alkalmazása által megnyílik tehát a lehetőség a média demokratikus feladatainak hatékonyabb ellátására. Ezen érv alapján a közönség joga válik elsődlegessé, az a jog, amelynek lényege a közösség sorsát érintő információkhoz való minél szélesebb hozzáférés. A magyar Alkotmánybíróság máig érvényesnek tekintett, sokszor idézett, általános érvényű megállapítása szerint:

„[a] sajtó szabadságát arra figyelemmel kell garantálnia az államnak, hogy a »sajtó« a véleményalkotáshoz szükséges információszerzésnek, a véleménynyilvánításnak és véleményformálásnak kitüntetett fontosságú eszköze. (...) A véleménynyilvánításhoz való jog kitüntetett volta (...) annyiban vonatkozik a sajtó szabadságára, amennyiben az a véleménynyilvánítás alkotmányos alapját szolgálja.”³

Érdeemes e két érvet a sajtó-helyreigazítás kritikáján keresztül is meg szemlélni. A legáltalánosabb érvényű, felhangzó ellenérv szerint a jog durva beavatkozás a média szabadságába, ezért – legyen indoka bármily erős – megengedhetetlen. A média olyasmit kényszerül közzétenni, amit eredendően nem akart, elvéve a helyet más anyagoktól, ezzel a cenzúra egy bújtatott formáját valósítja meg, ami anyagi és erkölcsi veszteséget is okoz a médiának. A beavatkozás közvetett eredménye pedig a ‘kényes’ tartalmú anyagok kényszerű, önkéntes elhagyása, azaz az öncenzúra lesz, megelőzve a jogi vitát és az esetleges költségek felmerülését. Ezáltal a média feladatának tekintett nyílt vita éppen, hogy korlátozást szenved, a helyreigazítások hatására kiszorulnak a médiából azok a témák, amelyeknek megítélése vitatott, nem egységes. Így a jog alkalmazása éppen a kívánthoz képest ellenkező, a vitát ‘megdermesztő’ hatást (*chilling effect*) eredményez.

Igaz ugyan, hogy a helyreigazítási jog a média jogainak, mozgásterének a korlátozását jelenti, de mindez éppen a szabad szólás előmozdításának szándékával

³ 36/1994. (VI. 24.) AB határozat.

történik. A sajtó-helyreigazítás tehát nem tekinthető eleve megengedhetlen korlátozásnak. Elfogadásánál vagy elvetésénél azt kell figyelembe venni, mi az elérni kívánt hatás, és melyek az erre szolgáló eszközök.⁴

A média nem saját véleményeként köteles közzétenni a választ, az jól elkülönítve, saját álláspontjától, a szerkesztett tartalmaitól felismerhetően elválasztva jelenik meg. Balás P. Elemér 1930-ban papírra vetett szavai szerint:

„[c]sak a törvényben meghatározott érdekelttől származó, az érdekelt nevében kijelentett helyreigazítás közlésére vonatkozik a szerkesztő közlési kötelezettsége. Ellenben nem terheli a szerkesztőt az a kötelesség, hogy a saját nevében, mint a lap reprezentánsa, lényegileg mint »a lap« vonjon vissza egy olyan közleményt, amely az illető lapban megjelent.»⁵

Igaz ugyan, hogy a helyreigazító közlemény ‘helyet foglal’ ott, ahol más tartalmak jelenhetnének meg, és némi erkölcsi-anyagi kárt okozhat, de mindezek alapján nehéz kijelenteni, hogy ezáltal a média lehetősége véleménye kifejtésére bármiféle csorbát szenvedne, vagy tényleges anyagi kárt szenvedne el.

A sajtó-helyreigazítás nemigen idézhet elő öncenzúrát sem. Anyagi veszteséget nem okoz, erkölcsit talán, de ez nem biztos, hogy összességében hátrányos következménynek tekinthető. (Ha az olvasó a sorozatos helyreigazításoktól elbizonytalanodik az adott lap hitelességét illetően, akkor más forrást kereshet, azaz növekszik a lapok motivációja a hiteles információk közzétételére, anélkül, hogy közvetlenül vagyoni jellegű szankció fenyegetné őket). A média népszerűségét (példányszámát, nézettségét) éppenséggel még növelheti is, ha szélesebb körben számol be a közösséget érintő eseményekről, vitákról, és mások álláspontjának közlésére is teret enged.⁶ Nehéz úgy tájékozódni, ha egyszerre több napilapot, közéleti televíziós vitaműsort is figyelemmel kell követni ahhoz, hogy a szemben álló nézeteket megismerhessük. A helyreigazítás közlése nem bénítja meg a médiát, sőt inkább szélesebb körű tájékoztatásra, alaposabb munkára sarkallhatja. Wojciech Sadurski szerint egyenesen „bizarr” dolog arra hivatkozni, hogy a feltételezett,

⁴ Eric BARENDT: Inaugural Lecture – Press and Broadcasting Freedom: Does anyone Have any Rights to Free Speech? *Current Legal Problems*, 1991. 70–71.; T. M. SCANLON, JR.: Content Regulation Considered. In: Judith LICHTENBERG (szerk.): *Democracy and the Mass Media*. Cambridge University Press, 1990. 350.; Székely László cikkében hangsúlyozza, hogy a válaszijog által biztosított szankció és a kártérítés szankciója súlyát tekintve nem említhető egy lapon, a helyreigazítás alkalmazási körének Magyarországon tervezett kiszélesítése miatti felháborodás tehát jórészt indokolatlan volt. Lásd SZÉKELY László: A „megvédett” sajtószabadság. In *Liber Amicorum. Studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére*. Budapest, ELTE–ÁJK, 2003.

⁵ BALÁS P. Elemér: *Sajtójogi gyakorlat. A Sajtó könyvtára, 9*. Budapest, Csáthy Ferenc Egyetemi Könyvkereskedés és Irodalmi Vállalat Rt., 1930. 105.

⁶ Wojciech SADURSKI: *Freedom of Speech and its Limits*. Boston, Kluwer Academic Publishers, 1999. 82.

öncenzúrához vezető hatása miatt a helyreigazítási jog az eseményekről való széles körű tájékoztatás gátja lehet, miközben e jog elismerésének hiánya maga jelenti – közvetlenül, és nem pusztán feltételezésként – a sokoldalú tájékoztatás kötelezettségének elvetését.⁷

Senki nem vitatja a médiában dolgozók azon jogát, hogy saját, egyéni véleményeket fogalmazzanak meg, információkat, tényállításokat közöljenek. Ez mindenki által elismert érték, a szólásszabadság jogának lényegéhez tartozik. Az így közzétettre való reflexió közlésének megtagadása már kevésbé tekinthető a szabadság vitathatatlan megnyilvánulásának. Legalábbis nehezebb olyan, a helyreigazítási jog ellen szóló, kényszerítő érdeket felfedezni, mint amilyen kétségtelenül létezik az egyéni szólás jogát igazolandó.⁸

4. Nemzetközi és szupranacionális jogi szabályozás

4.1. Az Európai Unió

Az Európai Közösségben honos televíziós szolgáltatók tekintetében a közösség irányelve⁹ 1989-től kezdve előírta, hogy a tagállamoknak kötelezően kell jogrendszerükben válaszadási jogot biztosítaniuk a hírnév- és becsületsértő állításokkal kapcsolatban, a jogaiban sértett fél számára. Ez nem feltétlenül jelenti azt, hogy valamennyi tagállamban kötelezően biztosítani kell a válaszadási jogot, mert az irányelv szövege alternatívaként (a válaszadással) „egyenértékű jogorvoslással” is megelégszik. Mivel a tagállamok többségében már régóta létezik valamiféle válaszadási jog, néhányukban pedig hasonló eredményt célzó egyéb eszközök is (akár a társ- és önszabályozás szférájában), így nem merült fel probléma az irányelv e rendelkezésének átültetésével kapcsolatban.

⁷ Uo.

⁸ BARENDT (1991) i. m. (4. lj.) 71.

⁹ A Tanács irányelve (1989. október 3.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról (89/552/EGK, TVWF irányelv), az Európai Parlament és a Tanács 97/36/EK irányelve (1997. június 30.) a tagállamok törvényi, rendeleti vagy közigazgatási intézkedésekben megállapított, televíziós műsorszolgáltató tevékenységre vonatkozó egyes rendelkezéseinek összehangolásáról szóló 89/552/EGK tanácsi irányelv módosításáról (1997-es módosító irányelv) és az Európai Parlament és a Tanács 2010/13/EU irányelve (2010. március 10.) a tagállamok audiovizuális médiaszolgáltatások nyújtására vonatkozó egyes törvényi, rendeleti vagy közigazgatási rendelkezéseinek összehangolásáról (Audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló irányelv, AVMS irányelv).

Fontos kiemelni, hogy az irányelv kizárólag a hamis tényállításokkal szemben kívánja meg a tagállamoktól a válaszadási jog biztosítását, a hírnév és becsület véleményközléssel való megsértése nem tartozik a hatálya alá; ugyanakkor, mivel az irányelv csak a szükséges minimumszabályokat tartalmazza, a tagállamok saját jogrendszerükben rendelkezhetnek ennél szigorúbban, és létrehozhatnak a sértő véleményekkel szemben is fellépést biztosító válaszjogot. A legtöbb tagállam egyébként az irányelvhez képest szélesebben határozza meg a jog hatókörét.

Az irányelv vonatkozó rendelkezésének¹⁰ (3) bekezdése eljárási kérdésekről, a (4) bekezdés a válaszadás megtagadásának megengedett eseteiről szól nagy általánosságban. Az (5) bekezdés lényeges, mert előírja, hogy a válaszadási jog felőli viták esetében biztosítani kell a bírói jogorvoslat lehetőségét, amennyiben egy adott államban eleve csak a bíróság hozhat döntést a válaszadási jog gyakorlása tárgyában, úgy az első bírói döntéssel szembeni jogorvoslat jogának biztosítása állami kötelezettség.¹¹

Az 1997-es módosító irányelv a válaszadási jog eljárási kérdéseivel kapcsolatban határozott meg újabb – a kötelezettség mibenlétét pontosító – rendelkezéseket, és egészítette ki a 23. cikk (1) bekezdését. A válaszközleményt ennek alapján az eredeti tartalomhoz képest megfelelő időpontban és módon kell közzétenni, ésszerű időn belül.¹²

Az irányelv mindezidáig utolsó, 2007-es módosítása érdemben nem érintette a válaszadási jog rendelkezéseit. Az új irányelv immáron kiterjed a televíziós műsorszolgáltatáson túl a lekérhető médiaszolgáltatásokra is, de a válaszadási jog megteremtésének kötelezettsége továbbra is csak az előbbiekre, azaz a 'hagyományos' televízió vonatkozásában terheli a tagállamokat. Az irányelv módosítása az egyes cikkeket újraszámolta, illetve a válaszadási jogra vonatkozó előíráshoz új fejezet-

¹⁰ TVWF irányelv 23. cikk (3) A tagállamok meghozzák azon intézkedéseket, amelyek biztosítják a válaszadás jogát vagy az azzal egyenértékű jogorvoslatok jogát, és meghatározzák az ezek gyakorlására követendő eljárást. Biztosítják különösen, hogy erre megfelelő időtartam álljon rendelkezésre, és hogy az eljárások alkalmasak legyenek arra, hogy a jogokat vagy az egyenértékű jogorvoslatot a más tagállamokban honos vagy letelepedett természetes vagy jogi személyek megfelelően gyakorolhassák.

(4) A válaszadás vagy egyenértékű jogorvoslat jogának gyakorlására irányuló kérelmet vissza lehet utasítani, amennyiben az ilyen válaszadás az (1) bekezdésben meghatározott feltételek szerint nem indokolt, illetve ha büntetendő cselekményt eredményezne, vagy a műsorszolgáltatót polgári jogi eljárásba vonná, illetve a közszemérem normáinak megsértésével járna.

(5) Rendelkezni kell olyan eljárásokról, amelyek által biztosított a bírói felülvizsgálat a válaszadási vagy egyenértékű jogorvoslathoz fűződő jog gyakorlásával kapcsolatos viták esetén.

¹¹ Oliver CASTENDYK – Egbert DOMMERING – Alexander SCHEUER (szerk.): *European Media Law*. The Hague – London – Boston, Kluwer Law International, 2008. 733–758.

¹² Az 1997-es módosító irányelv 23. cikk (1) „A tagállamok biztosítják, hogy a válaszadáshoz vagy egyenértékű jogorvoslathoz fűződő jog tényleges gyakorlását nem gátolják indokolatlan rendelkezések vagy feltételek kiszabásával. A választ a megindokolt kérelemtől számított ésszerű időn belül közvetíteni kell egy olyan időpontban és olyan módon, amely megfelel a kérelemmel érintett adásnak.”

címet rendelt. Jelenleg az irányelv 2010-es egységes, ún. kodifikált AVMS irányelv változata használatos, amely valamennyi korábbi módosítást egységes szerkezetben tartalmaz.¹³

Az TVWF irányelv, illetve egyes módosításainak preambuluma az irányelvben foglalt előírások magyarázatát, indoklását, illetve elméleti háttérét kívánják tömör formában meghatározni. A válaszadási jogra vonatkozóan az eredeti – és a 2010-es AVMS irányelv egységes szövegben is szereplő – preambulumban egy bekezdése párhuzamot von a megfelelő tájékoztatás – elsősorban médiaetikai – kötelezettsége és a válaszadási jog konkrét előírása között; a jog eszerint tehát a korrekt tájékoztatást is képes elősegíteni. Az irányelv 2007-es módosításának preambuluma pedig említést tesz a válaszadás online környezetben való biztosításának jelentőségéről, bár az irányelv végül nem tette kötelezővé a szabály tárgyi hatályának kiterjesztését.

Az AVMS irányelvszöveg (102) preambulumbekkezdése megismétli a TVWF 1989-es preambulumának releváns – lábjegyzetben idézett – szövegét.¹⁴ A (103) preambulumbekkezdés pedig megismétli a 2007-es módosító irányelv (53) preambulumbekkezdésében¹⁵ foglaltakat.

¹³ AVMS irányelv 28. cikk „(1) A tagállamok polgári, közigazgatási vagy büntetőjogi rendszer keretében hozott egyéb rendelkezéseinek sérelme nélkül, bármely természetes vagy jogi személy állampolgárságától függetlenül, akinek jogos érdekeit, különösen hírnevét és becsületét egy televíziós programban valótlan tények állításával megsértették, jogot kell, hogy kapjon a válaszadásra vagy egyenértékű jogorvoslatra. A tagállamok biztosítják, hogy a válaszadáshoz vagy egyenértékű jogorvoslatához fűződő jog tényleges gyakorlását nem gátolják indokolatlan rendelkezések vagy feltételek megsabásával. A választ a megindokolt kérelemtől számított ésszerű időn belül közvetíteni kell egy olyan időpontban és olyan módon, amely megfelel a kérelemmel érintett adásnak.

(2) A válaszadás vagy egyenértékű jogorvoslat jogát egy tagállam joghatósága alá tartozó összes műsorszolgáltató vonatkozásában szükséges biztosítani.

(3) A tagállamok meghozzák azon intézkedéseket, amelyek biztosítják a válaszadás jogát vagy az azzal egyenértékű jogorvoslatok jogát, és meghatározzák az ezek gyakorlására követhető eljárást. Biztosítják különösen, hogy erre megfelelő időtartam álljon rendelkezésre, és hogy az eljárások alkalmasak legyenek arra, hogy a jogokat vagy az egyenértékű jogorvoslatot a más tagállamokban honos vagy letelepedett természetes vagy jogi személyek megfelelően gyakorolhassák.

(4) A válaszadás vagy egyenértékű jogorvoslat jogának gyakorlására irányuló kérelmet vissza lehet utasítani, amennyiben az ilyen válaszadás az (1) bekezdésben meghatározott feltételek szerint nem indokolt, illetve ha büntetendő cselekményt eredményezne, vagy a műsorszolgáltatóra polgári jogi felelősséget róna, illetve a közszemérem normáinak megsértésével járna.

(5) Rendelkezni kell olyan eljárásokról, amelyek által biztosított a bírói felülvizsgálat a válaszadási vagy egyenértékű jogorvoslatához fűződő jog gyakorlásával kapcsolatos viták esetén.”

¹⁴ „Mivel a televíziós műsorszolgáltatókra rendszerint olyan kötelezettségek vonatkoznak, hogy programjukban a tényeket és eseményeket korrektül mutassák be, mindazonáltal nem kevésbé fontos, hogy konkrét kötelezettségek háruljanak rájuk a válaszadás joga vagy más, ezzel egyenértékű helyreigazítás tekintetében úgy, hogy a jogos érdekeiben egy közvetített televíziós program során elhangzott állítás útján sértett bármely személy hatékonyan élhessen ilyen jogával vagy a helyreigazítás lehetőségével.”

¹⁵ 2007-es módosító irányelv (53) bekezdés „A válaszadás joga megfelelő jogorvoslatot biztosít a televíziós műsorszolgáltatás esetében, és online környezetben is alkalmazható. A kiskorúak és az

Bár jogi értelemben kötelezettséget nem keletkeztet, az Európai Parlament és a Tanács az irányelvhez képest jóval szélesebb körben javasolta megteremteni a válaszadás jogát, és a televíziós szolgáltatásokon kívül az online tartalomszolgáltatásokban is támogatta annak bevezetését.¹⁶

4.2. Az Európa Tanács dokumentumai

Az Európa Tanács e tárgyban született első dokumentuma egy 1974-es határozat, amely a sajtószabadságot érintő egyik első olyan dokumentum, amely a nemzetközi szervezet jogfejlesztő és mércéket felállító tevékenysége keretében született. A határozat megállapítja, hogy a sajtószabadság kötelezettségekkel és felelősséggel is jár, valamint, hogy a közönség érdeke a különböző forrásból származó információk megismerése. Ennek megfelelően a jogaiban sértett egyén számára az államoknak lehetőséget kell biztosítaniuk a sérelmes tényállítások és véleményközlé-

emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról szóló ajánlás már tartalmaz megfelelő iránymutatást az intézkedések nemzeti jogban vagy gyakorlatban való végrehajtásához, a válaszadás jogának vagy az ezzel egyenértékű jogorvoslatoknak az online médiával kapcsolatban történő biztosítása érdekében.”

¹⁶ Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása a kiskorúak és az emberi méltóság védelméről és a válaszadás jogáról az európai audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar versenyképességével összefüggésben (2006/952/EK) „I. A tagállamoknak, hogy az audiovizuális és on-line információs szolgáltatási ipar fejlődésének előmozdítása érdekében tegyék meg a megfelelő intézkedéseket a kiskorúak és az emberi méltóság védelmének biztosítására valamennyi audiovizuális és on-line információs szolgáltatásban a következőképpen:

1. Fontolják meg, hogy a hazai jogukba vagy gyakorlatukba az on-line médiával kapcsolatos válaszadás jogára vagy azzal egyenértékű jogorvoslatokhoz való jogra vonatkozó intézkedéseket vezetnek be, kellő tekintettel hazai és alkotmányos jogszabályi rendelkezéseikre, és azon lehetőség sérelme nélkül, hogy annak módját az egyes médiumtípusok sajátosságaihoz igazítsák.”

„I. Melléklet – Indikatív iránymutatások az on-line médiával kapcsolatosan a válaszadás joga vagy azzal egyenértékű jogorvoslatokhoz való jog biztosítására hozott intézkedések végrehajtásához nemzeti szinten, a nemzeti jogban vagy gyakorlatban.

A válaszadás jogának vagy az azzal egyenértékű jogorvoslatokhoz való jognak a tagállam joghatósága alá tartozó on-line médiumok vonatkozásában kell fennállnia.

A tagállamok meghozzák azon intézkedéseket, amelyek biztosítják a válaszadás joga vagy az azzal egyenértékű jogorvoslatokhoz való jog meglétét, és meghatározzák az ezek gyakorlása során követendő eljárást. A tagállamok biztosítják különösen, hogy megfelelő idő álljon rendelkezésre, és hogy az eljárások alkalmasak legyenek arra, hogy a válaszadás jogát vagy az azzal egyenértékű jogorvoslatokhoz való jogot a más tagállamokban lakóhellyel rendelkező vagy letelepedett természetes és jogi személyek megfelelően gyakorolhassák.

A válaszadás joga nemcsak jogszabályok, hanem együttműködési és önszabályozási intézkedések révén is biztosítható.”

sekkel szembeni válaszára. Ez a jog tehát a sértett egyént illeti, ugyanakkor gyakorlása a tájékozódni kívánó közönséget is szolgálja.¹⁷

A Miniszterek Tanácsának 2004-es ajánlása már az online környezetben is kívánatosnak tekinti a válaszadási jog bevezetését. Az ajánlás szintén hangsúlyozza, hogy a közönség érdeke a különböző forrásokból való tájékozódás, de a korábbi határozathoz képest korlátozza a válaszadási jog kívánatos tárgyát, és csak a hamis vagy pontatlan tényállításokkal szemben kívánja meg annak megteremtését az egyes jogrendszerekben.¹⁸

¹⁷ Council of Europe Committee of Ministers Resolution (74) 26 on the Right of Reply – Position of the Individual in Relation to the Press, adopted by the Committee of Ministers on 2 July 1974, at the 233rd meeting of the Ministers' Deputies (elfogadta a Miniszteri Bizottság 1974. július 2-án a Miniszterhelyettesek 233. ülésén): „Tekintettel arra, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye 10. cikkében foglaltaknak megfelelően a véleménynyilvánítás szabadsága magában foglalja az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát országhatárokon túl és anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhasson; Tekintettel arra, hogy az e rendelkezés által biztosított jog gyakorlása kötelezettségekkel és feladatokkal is jár, különös tekintettel mások hírnevének és jogainak védelmére;” (...) „Tekintettel arra, hogy a nyilvánosság is érdeke, hogy különböző forrásokból jusson információhoz, mivel ez szavatolja a tájékoztatás teljes voltát; Tekintettel arra, hogy e célok érdekében valamennyi médiára azonos elveknek kell vonatkozniuk, jóllehet az egyén számára elérhető módok változók lehetnek aszerint, hogy a nyomtatott sajtóról, a rádióról vagy a televízióról van szó;” (...) „Az Európa Tanács minimális követelményként azt javasolja a kormányok számára, hogy az egyén és a média viszonya az alábbi elveknek feleljen meg: 1. Az egyénekre vonatkozó információk bármely médiában történő megjelentetése tekintetében az érintett személynek tényleges lehetőséget kell biztosítani az olyan, vele kapcsolatos és hamis tényállítások felesleges késedelem nélküli helyesbítésére, amelyek helyesbítéséhez az egyénnek jogos érdeke fűződik, e helyesbítéseket pedig amennyire csak lehetséges az eredetileg megjelent állításokkal azonos súllyal kell megjelentetni. 2. Az egyénnel kapcsolatos bármely médiában megjelentetett információk tekintetében az érintett személynek hatékony jogorvoslati lehetőséget kell biztosítani az olyan véleményekkel kapcsolatban, amelyek: *i*) beavatkozást jelentenek az egyén magánéletébe, kivéve, ha az ilyen beavatkozást a köz fontosabb és jogos érdeke indokolja, illetve amennyiben az egyén kifejezetten vagy hallgatólágoosan hozzájárult a közzétételhez, illetve amennyiben a közzététel az adott körülmények között szokásos, és a törvényeknek megfelelő eljárásnak tekinthető; *ii*) támadást jelentenek az egyén méltósága, becsülete vagy jó híre ellen, kivéve, ha az egyén kifejezetten vagy hallgatólágoosan hozzájárult a közzétételhez, illetve amennyiben a közzététel a köz fontosabb és jogos érdeke indokolja, és a közzététel valós tényeken alapuló tisztességes bírálatnak tekinthető.” (...) Függelék – A válaszadási jogra vonatkozó minimumszabályok a sajtóban, a rádióban, a televízióban és egyéb rendszeresen megjelenő médiában, „3. Az alábbi kivételes esetekben a nemzeti jog rendelkezhet úgy, hogy a válasz közzétételét a médiának jogában áll elutasítani: *i*) ha a médiától nem ésszerű időn belül kéri a válasz közzétételét; *ii*) ha a válasz terjedelme meghaladja azt, ami a pontatlannak tekintett tényállítások helyesbítéséhez szükséges; *iii*) ha a válasz nem a vitatott tényállítások helyesbítésére szorítkozik; *iv*) ha a válasz közzétételével büncselekmény vagy szabálysértés valósulna meg; *v*) ha a válasz közzététele egy harmadik fél jogos érdekeit sérti; *vi*) ha a válasz közzétételét kérő személy nem képes bizonyítani a jogos érdek meglétét.”

¹⁸ Recommendation Rec(2004)16 of the Committee of Ministers to member states on the right of reply in the new media environment, adopted by the Committee of Ministers on 15 December 2004 at the 909th meeting of the Ministers' Deputies (A Miniszteri Bizottság Rec(2004)16 számú ajánlása a Tagállamok felé a válaszadási joggal kapcsolatban az új médiakörnyezetben, elfogadta a Miniszteri

A határokat átlépő televíziózásról szóló európai egyezmény¹⁹ (Magyarországon kihirdetve az 1998. évi XLIX. törvény által) az Európai Unió irányelvhez hasonló tartalommal szabályozza a válaszadás jogát 8. cikkében:

„1. Minden közvetítő Fél biztosítja, hogy az 5. Cikk értelmében joghatósága alá tartozó műsorszolgáltató által közvetített műsorral kapcsolatban bármely természetes vagy jogi

Bizottság 2004. december 15-én a Miniszterhelyettesek 909. ülésén): „Figyelemmel arra, hogy a jelen Határozat elfogadása óta számos jelentős technikai fejlődés ment végbe, melyek szükségessé teszik a jelen szöveg módosítását annak érdekében, hogy az megfeleljen az európai médiaszektor jelenlegi helyzetének; Emlékeztetve továbbá arra, hogy a határokat átlépő televíziózásról szóló európai egyezmény (ETS 132.) nem csak a válaszadási jogra, hanem egyéb hasonló jogi vagy közigazgatási jogorvoslatokra is utal; Megerősítve, hogy a válaszadási jognak védelmet kell nyújtania minden természetes vagy jogi személy számára a vele kapcsolatos pontatlan vagy őt jogaiban érintő információkkal szemben, ennek megfelelően figyelembe véve, hogy a vélemények és gondolatok terjesztése kívül esik a jelen Ajánlás hatályán; Figyelembe véve, hogy a válaszadási jog különösen megfelelő jogorvoslati forma az internetes környezetben, mivel lehetővé teszi vitatott információk azonnali helyreigazítását, és technikailag rendkívül könnyű az érintettek válaszainak közzététele; Figyelembe véve, hogy a közönség érdeke is, hogy több, különböző forrásból jusson információhoz, így garantálva a tájékoztatás teljes körű jellegét; Elismerve, hogy a válaszadási jog nem csupán törvényi úton, hanem társ- és önszabályozó intézkedések révén is biztosítható;

1. A válaszadási jog hatálya. Bármely természetes vagy jogi személyt (függetlenül állampolgárságtól vagy tartózkodási helyétől) megilleti a válaszadás joga vagy azzal egyenértékű olyan jogorvoslat, amely lehetővé teszi, hogy az adott személy reagáljon a médiában vele kapcsolatban megjelent olyan pontatlan tényállításokra, amelyek érintik személyiségi jogait.” (...) „5. Kivételek. Az alábbi kivételes esetekben a nemzeti jog vagy gyakorlat rendelkezhet úgy, hogy a válasz közzétételét a médianak jogában áll elutasítani: – ha a válasz terjedelme meghaladja azt, ami a vitatott tényállítások helyesbítéséhez szükséges; – ha a válasz nem a vitatott tényállítások helyesbítésére szorítkozik; – ha a válasz közzététele büncselekménnyel járna, a tartalomszolgáltatót polgári peres eljárásnak tenné ki vagy sértené a közérköls normáit; – ha a válasz közzététele egy harmadik fél jogos érdekeit sérti; – ha a válasz közzétételét kérő személy nem képes bizonyítani a jogos érdek meglétét; – ha a válasz nyelve eltér a vitatott információ közzétételének nyelvétől; – ha a vitatott információ egy, a hatósági szervek vagy a bíróságok nyilvános üléseit bemutató hiteles tudósítás részét képezi.”

5.1 A Steering Committee on the Mass Media (Tömegettájékoztatási Operatív Bizottság) Magyarózó Feljegyzése a válaszadási jognak az új médiakörnyezetben való alkalmazására vonatkozó ajánlástervezethez: „1. A válaszadási jog hatálya. (...) 11. Az 1. alapelvben foglaltaknak megfelelően a válaszadás joga állampolgárságtól és lakóhelytől függetlenül megillet minden, a médiában említett természetes vagy jogi személyt, akinek személyiségi jogait érintik a médiában közzétett pontatlan információk. Az „információ” kifejezés vonatkozhat szövegre, hangra és/vagy képekre. Az alapelv az „érintik” kifejezést használja, ami arra utal, hogy a válaszadási jog alkalmazásának nem feltétele, hogy a vitatott információ ténylegesen becsületsértő legyen vagy személyiségi jogot sértsen. Mindazonáltal a médiában megnevezett személyekkel kapcsolatos kisebb pontatlanságok, pl. a név elírása, nem feltétlenül alapozzák meg a válaszadás jogának alkalmazhatóságát.” (...) „29. Végezetül, lehetséges kivételt képez az az eset, ha a vitatott információ egy, a hatósági szervek, így egyebek között a bíróságok nyilvános üléseit bemutató hiteles tudósítás részét képezi. (5.vii). Ez a kivétel, amely számos nemzeti törvényben is megjelenik, azt szolgálja, hogy a válaszadás jogát ne használhassák fel arra, hogy általa vitatják azt, ami a bíróságok, az országgyűlés, az önkormányzati testületek stb. nyilvános ülésein elhangzik.”

¹⁹ European Convention on Transfrontier Television, Strasbourg, 5.V.1989., 8. cikk.

személy – állampolgárságától és lakóhelyétől függetlenül – lehetőséget kapjon a válaszadás jogának gyakorlására, vagy más, hasonló jogi vagy közigazgatási jogorvoslatra. A válaszadás jogának hatékony gyakorlása érdekében gondoskodik annak megfelelő időzítéséről és egyéb szükséges intézkedésekről. A válaszadás jogának, továbbá más hasonló jogi és közigazgatási jogorvoslatoknak hatékony gyakorlását mind az időzítés, mind pedig a feltételek tekintetében biztosítani kell.

2. E célból a műsor vagy az azért felelős műsorszolgáltató nevének magában a műsorban rendszeres időközönként, megfelelő módon azonosíthatónak kell lennie.”

A válaszadási jog az Európa Tanács egyéb dokumentumaiban is említésre kerül (az újságírói etikával, a gyűlöletbeszéd korlátozásával és a büntetőeljárások média-reprezentációjával kapcsolatban). A Parlamenti Közgyűlés 1003. számú határozata (1993) az újságírói etikáról 27. pontja szerint

„[a] jog alkalmazásának és gyakorlásának harmonizálása érdekében az Európa Tanács tagállamaiban szükséges a válaszadási jogról és az egyén és a sajtó viszonyáról szóló, a Miniszteri Bizottság által 1974. július 2-án elfogadott 26/74. sz. Határozat, valamint a Határozat Átlépő Televíziózás Európai Egyezménye megfelelő rendelkezéseinek a végrehajtása.”

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R(97) 20. sz. ajánlása a tagállamok felé a „gyűlöletbeszéddel” kapcsolatban szintén említi a válaszadás jogát.²⁰

²⁰ (Elfogadta a Miniszteri Bizottság a Miniszterhelyettesek 607. ülésén, 1997. október 30-án.) Függelék az R(97) 20 sz. Ajánláshoz: „2. Alapelv: – Bővíteni a gyűlöletbeszéddel szembeni polgári jogi fellépés lehetőségeit pl. azzal, hogy lehetővé válik polgári perek indítása az érintett civil szervezetek által, kártérítés nyújtásával a gyűlöletbeszéd áldozatai számára vagy azáltal, hogy bírósági ítélet biztosítja az áldozatok válaszadási jogát vagy rendeli el a sérelmes kijelentések visszavonását;”

A Miniszteri Bizottság Rec(2003)13 sz. ajánlása a tagállamok felé a büntetőeljárásokkal kapcsolatos médian keresztül történő információszolgáltatásról (elfogadta a Miniszteri Bizottság a Miniszterhelyettesek 848. ülésén, 2003. július 10-én): „9. Alapelv – A helyreigazítási jog vagy a válaszadás joga: Az egyéb jogorvoslati lehetőségek érvényének csökkentése nélkül bárkinek, akiről téves vagy becsületsértő médiatudósítás jelenik meg egy büntetőeljárással kapcsolatban, joga van a helyreigazításhoz vagy a válaszadáshoz (az esettől függően) az érintett orgánnummal szemben. A helyreigazítási jogát az olyan valótlan információkat tartalmazó sajtóközlemények tekintetében is biztosítani kell, amelyeket bírói hatóság vagy rendőri szervek tesznek közzé.”

„28. A Tagállamok számára javasolt, hogy saját törvényeikben és joggyakorlatukban ismerjék el a helyreigazítás/válaszadás jogát, vagy azt a lehetőséget, hogy a panaszokkal sajtótanácsához lehessen fordulni a válaszadási joggal kapcsolatos (74) 26 sz. Határozattal összhangban. A 9. Alapelv a büntetőeljárásokkal kapcsolatban hivatkozik erre a jogra, amely eljárások esetében a hamis információk például sérthetik az ártatlanság vélelmét. Emellett a 9. Alapelv arra is javaslatot tesz, hogy e jog gyakorolható legyen a bírói hatóságok és rendőri szervek által kiadott, valótlan információt tartalmazó sajtóközlemények tekintetében is, amelyekre egyébként nem vonatkozna a (74) 26. sz. Határozat. A bírói hatóságoknak és rendőri szerveknek ugyanakkor arra is figyelemmel kell lenniük, hogy adott esetben nagyobb a joghátrányos befolyás kockázata akkor, ha nem adnak át információkat a média részére.”

4.3. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) gyakorlata

Az Emberi Jogok Európai Bizottsága (EJEBiz) az *Ediciones Tiempo S. A. v. Spain* ügyben²¹ a kérelem befogadásának elutasításáról döntött. A panaszos lapkiadó azután fordult a EJEBiz-hez, hogy a spanyol bíróságok válasz közzétételére kötelezték. A panaszos szerint ezzel olyan információkat kellett közölnie, amelyekről tudta, hogy valótlanok, ezzel sérült az információk szabad közzétételéhez fűződő joga, illetve sajtószabadsága. Az EJEBiz döntésében megállapította, hogy a válaszadási jog a közönség tájékozódáshoz való jogát szolgáló eszköz; a döntés alapján e szerepe mellett másodlagos a megsértett egyén személyiségét védő jellege. A közönség joga arra, hogy többféle forrásból tájékozódjon, illetve azon sajátosság, miszerint a választ az eredeti közlemény megjelenését követően gyorsan kell közzétenni, nem teszi szükségessé, illetve lehetővé a válaszban foglaltak valóság-tartalmának vizsgálatát.

[A Bizottság] „megjegyz, hogy ebben az ügyben a kifogásolt bírói intézkedés arányos volt a kitűzött céllal, hiszen a felperes társaság nem volt köteles módosítani a cikk tartalmát, továbbá lehetőséget kapott a tényekkel kapcsolatos saját álláspontjának közzétételére, amikor közzétette a bírált személy válaszát. Éppen ezért nem hivatkozhat arra, hogy a szükségesnél nagyobb mértékben korlátozták információnyújtási szabadságát.”

„[A] Bizottság álláspontja szerint a válaszadási jogra vonatkozó rendelkezések célja a nagyközönség többféle, különböző forrásból származó információhoz való jogának védelme, vagyis az információhoz való lehető legteljesebb körű hozzáférés biztosítása.”

„...Figyelemmel arra, hogy a válasz csak abban az esetben hatékony, ha annak közzététele azonnal megtörténik, a Bizottság álláspontja szerint a közzététel időpontjában nincs mód a válaszban szereplő tényállítások hitelességének részletesebb vizsgálatára.”

A *Melnychuk v. Ukraine* ügyben²² az EJEB messzebb ment, és megállapította, hogy a válaszadási jog biztosítása a panaszos szólásszabadságának részét képezi. Azaz, a jog nem a sérelmes tartalmat közzétevő újság kiadójának sajtószabadságát csorbítja, hanem – éppen ellenkezőleg – olyan eszköz, amely a panaszos számára ténylegesen, az őt ért támadás fórumán teszi lehetővé szólásszabadsága gyakorlását. Az állam feladata ezen érdemi lehetőség biztosítása. A panaszt ennek ellenére befogadhatatlannak nyilvánította az EJEB, mert megállapította, hogy a panaszos által közzétenni kívánt közlemény tartalma meghaladta a megfelelő kereteket, és túlterjeszkedett az eredeti közlemény tartalmán. A döntés fenti érvelését később a *Vitrenko and others v. Ukraine* ügyben²³ az EJEB megismételte.

²¹ *Ediciones Tiempo S. A. v. Spain*, no. 13010/87., 1989. július 12-i ítélet.

²² *Melnychuk v. Ukraine*, no. 28743/03., 2005. július 5-i ítélet.

²³ *Vitrenko and others v. Ukraine*, no. 23510/02., 2008. december 16-i ítélet.

„A Bíróság álláspontja szerint a válaszadási jog a véleménynyilvánítás szabadságának fontos elemeként az Egyezmény 10. Cikkének hatálya alá tartozik. Ez következik abból, hogy nem csupán arra van szükség, hogy lehetséges legyen a hamis információk cáfolata, hanem egyúttal szükséges a véleményluralizmus biztosítása is, különösen az olyan nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben, mint az irodalmi vagy politikai viták.”

„A Bíróság megjegyzi, hogy általános elvként az újságoknak és az egyéb magánkézben lévő médiáknak szerkesztői szabadsággal kell rendelkezniük abban a tekintetben, hogy magánszemélyek cikkeit, megjegyzéseit vagy leveleit közzéteszik-e. Ugyanakkor lehetségesek olyan rendkívüli körülmények, amelyek között egy újságtól jogszerűen megkövetelhető, hogy közreadjon pl. egy visszavonást, bocsánatkérést vagy egy rágalmozási ügyben hozott ítéletet. Ennek megfelelően vannak olyan helyzetek, amelyekben az állam pozitív kötelezettsége, hogy biztosítsa az egyén véleménynyilvánítási szabadságának gyakorlását az ilyen médiákban.”

„A Bíróság álláspontja szerint a jelen esetben az állam oldalán pozitív kötelezettség keletkezett arra, hogy megvédje a felperes véleménynyilvánítási szabadságát először azzal, hogy ésszerű lehetőséget teremt a számára a válaszadási jog gyakorlásához azáltal, hogy választ közzétételre benyújthatja az újsághoz, másodszor pedig azáltal, hogy lehetőséget ad arra, hogy a felperes megtámadhassa az újság elutasító döntését.” (2. bek.)

A *Kaperzynski v. Poland* ügy²⁴ tárgya egy újságíróval szemben hozott büntetőjogi ítélet volt. A panaszos nem volt hajlandó megjelentetni egy becsületsértő cikkekre adott választ. Az újságíró ezt követően húsz óra közmunkára ítélték (négy hónapra felfüggesztve), és két évre megvonták tőle hivatása gyakorlásának jogát. Az EJEB aránytalannak, egy demokratikus társadalomban szükségtelennek találta a kiszabott szankciók mértékét, és ennek megfelelően úgy ítélte, hogy a lengyel bíróság megsértette a felperes szabad szóláshoz fűződő jogát. Az EJEB úgy érvelt, hogy a becsületsértésre adott büntetőjogi válasz önmagában nem tekinthető aránytalannak, ugyanakkor figyelembe vette azt is, hogy a lengyel sajtótörvény vonatkozó paragrafusait a későbbiekben alkotmányellenesnek nyilvánította a lengyel Alkotmánybíróság.

Ami a válaszadási jog elvi alapjait illeti, az EJEB megerősítette korábbi határozatait:

„A Bíróság álláspontja szerint a helyreigazítás vagy válasz közzétételét előíró jogi kötelezettség a nyomtatott sajtó által gyakorolt véleménynyilvánítási szabadság jogi kereteinek normális eleme. Önmagában nem tekinthető sem túlzottnak, sem ésszerűtlennek. Sőt, a Bíróság már korábban kimondta, hogy a válaszadási jog a véleménynyilvánítás szabadságának fontos elemeként az Egyezmény 10. cikkének hatálya alá tartozik. Ez következik abból, hogy nem csupán arra van szükség, hogy lehetséges legyen a hamis információk cáfolata, hanem egyúttal szükséges a véleményluralizmus biztosítása is, különösen az olyan nagy érdeklődésre számot tartó kérdésekben, mint az irodalmi vagy politikai viták.” (66. bek.).

²⁴ *Kaperzynski v. Poland*, no. 43206/07., 2012. április 3-i ítélet.

4.4. Az Emberi Jogok Amerikai Egyezménye

Az 1969-ben létrejött egyezmény az egyetlen olyan nemzetközi egyezmény, amely a válaszadási jogot az emberi jogok egyikének ismeri el, és önálló jogosultságként tartalmazza. Az egyezmény ráadásul nem csupán a pontatlan vagy sérelmes tényállításokkal, hanem a véleményekkel szemben is megköveteli a válaszadási jog biztosítását a részes államoktól.²⁵

5. A sajtó-helyreigazítás magyar szabályozása

5.1. Bevezetés

A sajtó-helyreigazítás jogintézménye kétarcú: szolgálja egyfelől a közönség tájékozódáshoz fűződő érdekeit, másfelől pedig biztosítja a valótlan közleményben szereplő fél jó hírnevének védelmét. Amíg a sajtó-helyreigazítás a polgári törvénykönyvben szerepelt (1977 és 2010 között), addig a jogirodalom elsősorban a személyiségi jogok megsértésének egy speciális polgári jogi szankciójaként tekintett rá.²⁶ A bírói gyakorlat is ebből indult ki, ugyanakkor a PK 12. számú állásfoglalás már 1984-ben hangsúlyozta, hogy a sajtó-helyreigazítás „közvetve egyéb érdekek védelmére is szolgálhat”, amelyek közül a „valósághű tájékoztatást” és a „sajtó hitelét” az állásfoglalás meg is jelölte.

Megítélésem szerint a helyreigazítási jog személyiségi jogi szankcióként való értelmezése korábban – 2010 előtt – sem volt maradéktalanul elfogadható, tekintettel arra, hogy a sajtó-helyreigazítás szabálya egyben különálló tényállást is magában foglalt, és így nem volt pusztán a jó hírnév megsértése egy speciális szankciójának tekinthető. Ugyanis, míg a jó hírnév megsértését jellemzően valótlan és sérelmes tényállítások közzétételével lehet megvalósítani, addig a tényállítások sérelmes jellege korábban sem volt feltétele a sajtó-helyreigazításnak.

²⁵ „14. Cikk: A válaszadási jog

1. Azt, akiről pontatlan vagy sértő állításokat tesznek közzé egy jogi szabályozás alá eső kommunikációs csatornán keresztül és ezáltal jogai sérülnek, megilleti a válaszadás vagy helyreigazítás joga ugyanezen kommunikációs csatornán keresztül a törvény által előírt feltételeknek megfelelően.

2. A helyreigazítás vagy válasz közzététele semmilyen esetben sem mentesít az egyéb lehetséges jogkövetkezmények alól.

3. A becsület és a jó hírnév hatékony védelme érdekében minden kiadónál, újságnál, film-, rádió- és televíziós vállalatnál kell lennie egy felelős személynek, akit nem védenek mentességek vagy különleges előjogok.”

²⁶ Lásd például ZOLTÁN Ödön: „Ptk. 79. §”. In: GELLÉRT György (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázata. 1. kötet*. Budapest, CompLex, 2007. (7., javított kiadás) 282.

Pontosabb tehát úgy fogalmazni, hogy a sajtó-helyreigazítás a médiában szereplő személyek joga a valótlan állítások kiigazítására, ami ugyanakkor közvetlenül szolgálja a közönség tájékozódáshoz fűződő érdekeit is. Ezt támasztja alá a 2010-ben történt jogszabályi változás is, amely a polgári jogból visszahelyezte a médiaszabályozásba a jogintézményt, oda, ahol annak természetes helye van.²⁷ Ettől függetlenül megállapítható, hogy a sajtó-helyreigazítás nem veszítette el szoros kapcsolódásait a személyiségvédelem polgári jogi szabályaihoz sem, hiszen gyakorlása továbbra is csak a közvetlenül sértett személy által lehetséges, és érvényesítésére is polgári peres eljárásban kerül sor.

A sajtó-helyreigazítás jogának legfontosabb jellemzői a következők:

- a sérelem a valótlan tény állításával, híresztelésével, valamint valós tény hamis színben való feltüntetésével következhet be, de nem szükséges, hogy ezek a jó hírnevet sértő tények legyenek,²⁸
- az igényérvényesítés személyhez kötött, csak a sajtóközleményben felismerhető módon szereplő személy kezdeményezhet eljárást,
- a sérelem orvoslásának gyorsasága a rövid igényérvényesítési és eljárási határidők révén,
- a sérelem orvoslása ugyanazon eszköz – a média – által, mint amelyen keresztül maga a sérelem bekövetkezett, azaz ugyanazon, de legalábbis jelentős részben egymást átfedő nyilvánosság megcélzása a helyreigazítással, mint amely a sérelmes állításról értesült, mely hozzájárul a védelem hatékonyságának növeléséhez,
- a média felelőssége a valótlan tény állításáért alapvetően objektív, kimentést nem tűrő, de a bírói gyakorlat az utóbbi években néhány kivételt meghatározott főszabály alól,
- a sajtó-helyreigazítási jog gyakorlása nem zárja ki más, a személyiségi jogot védő eszköz igénybevételét, mint amilyen a polgári jogi személyiségvédelmi per; ezen eljárásokat azonban – éppen a sajtó-helyreigazítási per minél gyorsabb lefolytatása érdekében – összekapcsolni nem lehet.

Az elmúlt években némi szakmai polémia alakult ki a sajtó-helyreigazítás tárgyi hatályának az internetes tartalmakra való kiterjesztésével kapcsolatban.²⁹ Az Európai Parlament 2006-os ajánlásának a magyar jogalkotó az Smtv.-ben³⁰ eleget tett, így a médiaszabályozás körébe tartozó online médiatartalom-szolgáltatások

²⁷ Vö. GÁRDOS-OROSZ Fruzsina: Észrevételek az új Polgári Törvénykönyv javaslatának a sajtó-helyreigazításra vonatkozó szabályaihoz. *Acta Humana*, 2007/3. 40.

²⁸ Megjegyzendő, hogy a helyreigazítási jog e lényegi jellemzőjét már Balás P. Elemér is kiemelte 1930-ban, lásd BALÁS P. i. m. (5. lj.) 101.

²⁹ KÖRMENDY-ÉKES Judit – LENGYEL Márk: Az online helyreigazítás az európai jogi felfogásban. *Magyar Jog*, 2005/5.; KISS Tibor: Sajtó-helyreigazítás az interneten. *Magyar Jog*, 2006/11.

³⁰ A sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól szóló 2010. évi CIV. törvény (Smtv.).

helyreigazítási kötelezettsége a tételes jogban is megjelent. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez a fejlemény bizonyos mértékben már a 2010 előtti bírói gyakorlatban is jelen volt, még ha ellentmondásoktól nem is mentesen (lásd erről később).

Fontos még kitérni arra is, hogy a sajtó-helyreigazítás jogában nem érvényesül a közszereplő–magánszemély megkülönböztetés, úgy, ahogyan az jelentkezik a polgári és büntetőjogi hírnévvédelem területén. Bár a 2009. évi CXX. törvény (a visszavont új Ptk.) egy ilyen irányú szabályt tartalmazott, annak visszavonását, valamint az Smtv. és a Ptk.³¹ elfogadását követően egyértelművé vált, hogy a sajtó-helyreigazítási jog egységes, és így megkülönböztetés nélkül alkalmazható a közügyeket érintő vitákban, és így megilleti a közszereplőket is.

5.2. A szabályozás alakulása

A sajtó-helyreigazítást – helyreigazítási jog néven – először a sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvény³² vezette be a magyar jogrendszerbe. A szabályozás, a második magyar sajtótörvény akkor tette kötelezővé az időszaki lapok számára a helyreigazítást, ha az „nyíltan vagy burkoltan valótlan tényeket közölt vagy való tényeket hamis színben tüntetett fel” valakivel, vagy valamely hatósággal kapcsolatban. A sajtótörvény nem csak a helyreigazítási jog anyagi jogi szabályait, hanem a jogérvényesítési eljárást is pontosan meghatározta.

Az 1914-es sajtótörvényt a 26/1959. (V. 1.) Korm. rendelet³³ helyezte hatályon kívül, és nem szerepelt az 1959-es Ptk.³⁴ eredeti szövegében sem. Az 1959-es sajtórendelet 13–23. §-a azonban a korábbi, 1914-es sajtótörvénnyel azonos alapokon nyugodva, továbbra is lehetővé tette a sajtó-helyreigazítást, szintén csak valótlan tényállítások vagy való tények hamis színben való feltüntetése esetén. A szabály alapvető változatlansága ellenére is az alátámasztását szolgáló érdekeket természetesen a jogirodalom a kor elvárásaihoz igazította, így szolgálta a sajtó-helyreigazítás „a dolgozók jogos személyi érdekeinek védelmét”, célozta „a sajtó munkatársainak etikai felelősségérzetét”, és mozdította elő „az állampolgárok való tények alapján történő tájékoztatását”.³⁵

Az 1959-es sajtórendeletet követően a sajtó-helyreigazítás anyagi jogi szabályait furcsa módon a polgári perrendtartásban helyezték el, a Pp.³⁶ 1972. évi 26. sz. tvr.-rel történt módosításával. A szabályozás anyagi jogi része lényegében megegyezett

³¹ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.).

³² A sajtóról szóló 1914. évi XIV. törvény (1914-es sajtótörvény) 20–23. §.

³³ 26/1959. (V. 1.) Korm. rendelet (1959-es sajtórendelet) 26. § (2) a) pont.

³⁴ A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (1959-es Ptk.).

³⁵ DÉR Ferenc: *Sajtójogi ismeretek*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1967. 36–37.

³⁶ A polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (Pp.).

az 1959-es sajtórendelet szabályozásával, azaz továbbra is valótlan tények, illetve való tények hamis színben való közlése esetén lehetett helyreigazítást kérni. Törő Károly igyekezett megmagyarázni, hogy a sajtó-helyreigazítás anyagi jogi alapja valójában ekkor is a polgári törvénykönyvben volt megtalálható – ez lenne az 1959-es Ptk. 82. § (2) bekezdésben szereplő „jó hírnév” védelme.³⁷ Törő szerint a Pp. ekkor bevezetett szabálya a jó hírnév védelmének, illetve az 1959-es Ptk. 85. § (1) bekezdés c) pontban található „nyilvános elégtételadás” szankciójának a sajtó-helyreigazítás „megfelelő alkalmazását” és „hivatalos értelmezését” célozta.³⁸ Ezzel az állásponttal a mából visszatekintve nem érthetünk egyet, elsősorban azért, mert látható, hogy a helyreigazítási jog meglétének ekkor sem volt feltétele a személyiségi jogot sértő közlés, ez pedig alapvetően elválasztja a jogintézményt a polgári jogi személyiségvédelem szabályaitól. Maga Törő is megjegyzi, hogy az 1959-es Ptk. és a Pp. vizsgált szabálya „bizonyos fokig eltérő”,³⁹ mégsem látta azokat összebékíthetetlennek.

A sajtó-helyreigazítás nem sokkal ezt követően – az 1977-es Ptk.-novella⁴⁰ által, 1978. március 1-i hatállyal –, szintén a korábbi szabályozásokhoz alapvetően hasonlító tartalommal, az 1959-es Ptk. 79. §-ába került át.⁴¹

Az 1959-es Ptk. 79. § (1) bekezdése rendelkezett a kötelezetti körről (napilap, folyóirat, időszaki lap, rádió, televízió vagy filmhíradó), a jogot ‘létrehozó’ tényállásról (valótlan tényt közöl vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel), valamint a helyreigazító közlemény tartalmáról. A (2) bekezdés a helyreigazító közlemény közzétételének idejéről és módjáról rendelkezett.

Az Smtv. 12. §-a – a jelenleg hatályos szabályozás – ehhez képest így szól:

„(1) Ha valakiről bármely médiatartalomban valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy vele kapcsolatban való tényeket hamis színben tüntetnek fel, követelheti olyan helyreigazító közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlés mely tényállítását valótlan, illetve

³⁷ Törő Károly: Sajtóhelyreigazítás. *Jogtudományi Közlöny*, 1975. május. 248.

³⁸ Uo.

³⁹ Uo.

⁴⁰ A Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről szóló 1977. évi IV. törvény (1977-es Ptk.-novella).

⁴¹ „(1) Ha valakiről napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió, televízió vagy filmhíradó valótlan tényt közöl vagy híresztel, illetőleg való tényeket hamis színben tüntet fel – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül – követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállítását valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetőleg melyek a való tények (helyreigazítás).

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat, illetőleg filmhíradó esetében a legközelebbi számban azonos módon, rádió, illetőleg televízió esetében pedig – ugyancsak nyolc napon belül – a sérelmes közléssel azonos napszakban kell közölni.”

megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és ehhez képest melyek a való tények.

(2) A helyreigazító közleményt napilap, internetes sajtótermék és hírügynökség esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő öt napon belül a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, lekérhető médiaszolgáltatás esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, más időszaki lap esetében az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően a legközelebbi számban a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben, lineáris médiaszolgáltatás esetében pedig ugyancsak nyolc napon belül, a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és azzal azonos napszakban kell közölni.”

A törvény jelentős módosulásokat vezet be a sajtó-helyreigazítás korábbi, 1959-es Ptk.-beli szabályozásához képest, miközben a jogintézmény alapjai nem változtak meg.

A módosulások a következőkben foglalhatók össze:

- a kötelezeti kör, így a szabályozás szerint „bármely médiatartalomban” szereplő valótlan vagy valós, de hamis színben feltüntetett állítás miatt lehet helyreigazítást kérni,
- a helyreigazító közlemény közzétételére irányadó határidők, amelyek a korábbiaknál jobban figyelembe veszik az egyes médiumok eltérő jellegzetességeit,
- a válaszközlemény lehetséges terjedelme, illetve közzétételének módja, a szabályozás pontosabb lett, így a szöveg egyértelművé teszi, hogy a válasz „a közlemény sérelmezett részéhez hasonló módon és terjedelemben” közölhető (a korábbi szabályozás „azonos módot” írt elő, ami fogalmilag lehetetlen, és nem rendelkezett a válaszközlemény terjedelméről),
- a helyreigazító közlemény lehetséges tartalma kiegészült a „megalapozatlan” szóval (tehát a „valótlan, illetve megalapozatlan” tényállítások ilyen jellegének is ki kell derülnie a helyreigazító közleményből); álláspontunk szerint a „valótlan” és a „megalapozatlan” jelző tényállításokra vonatkoztatva azonos értelműnek tekinthető, így valójában ez a kiegészítés érdemi változást nem eredményez.

Az Smtv. elfogadásával egyidejűleg pontosításra kerültek a polgári eljárásjog vonatkozó szabályai is.⁴²

A továbbiakban részletesen bemutatásra kerülnek a sajtó-helyreigazítási jog legfőbb kérdései, illetve a releváns bírósági gyakorlat (5.3.–5.8. pontok).

⁴² Pp. 342–346. §.

5.3. A kötelezetti kör és az érintett tartalom

A szabályozás értelmében bármely médiatartalomban közzétett – valótlan, vagy valós, de hamis színben feltüntetett – állítás megalapozza a sajtó-helyreigazítási jogot. Az Smtv. 1. § 7. pontja szerint a médiatartalom a médiaszolgáltatásban, valamint a sajtótermékben közzétett tartalom, azaz ide tartozik a lineáris és a lekérhető médiaszolgáltatások, valamint a nyomtatott és az internetes sajtótermékek köre, az ezekben közzétett valamennyi tartalom.⁴³ Az Smtv. 12. § (2) bekezdése az eltérő típusú szolgáltatásokhoz a helyreigazító közlemény közzététele tekintetében eltérő határidőket rendel, és így kifejezetten nevesíti a napilapot, internetes sajtóterméket, a hírügynökséget, a lekérhető médiaszolgáltatást, más időszaki lapot, valamint a lineáris médiaszolgáltatást. Meg kell jegyezni, hogy a korábbi szabályozással,⁴⁴ a harmadik sajtótörvénnyel ellentétben az „időszaki lap” fogalmát a jogi szabályozás nem határozza meg, ahogyan a „napilap” és a „hírügynökség” definícióját sem, de ezek a gyakorlatból egyértelműen azonosíthatók maradtak.

A szabályozás alapján – ellentétben az 1959-es Ptk. megoldásával – kizárólag azon tartalmakkal szemben lehet helyreigazítást kérni, amelyekre a médiaszabályozás hatálya kiterjed. Így például, mivel az internetes sajtótermékekben megjelent cikkekhez fűzött olvasói kommentárok alapesetben – előzetes moderálás, azaz a közzétételre vonatkozó tudatos szerkesztői döntés nélkül – nem minősülnek szerkesztett tartalomnak és így nem a sajtótermék részei, tehát nem médiatartalmak,⁴⁵ a korábbi gyakorlattól eltérően megítélésünk szerint ezekkel szemben helyreigazítási jog sem létezik. Úgyszintén nem létezik helyreigazítási jog azon lapokkal szemben, amelyek nem felelnek meg az Smtv. „sajtótermék” fogalmának, különös figyelemmel azokra, amelyeket nem „gazdasági szolgáltatásként” nyújtanak (például egyetemi diákújságok, egyesületi hírlevelek stb.).⁴⁶

A 2010 előtti bírói gyakorlat már tett kísérleteket a helyreigazítási jog kiterjesztésére az internetes újságok körére vonatkozóan, de ez a gyakorlat nem volt egészen letisztult. A BDT2006. 1340. például formai okok miatt nem tekintett egy honlapot időszaki lapnak, mert az évfolyamszám, a lapszám sorszám, az impresszuma hiányzott, valamint mert az „időszaki lap” szakaszos megjelenést feltételez, míg a honlap megjelenése folyamatos. Hasonlóan vélekedett a BDT2009. 2148.

⁴³ A médiaszabályozás tárgyi hatályát kijelölő fogalmak elemzéséről lásd KOLTAY András – NYAKAS Levente – MAYER Annamária – POGÁCSÁS Anett: A médiaszolgáltatás és a sajtótermék fogalma az új magyar médiaszabályozásban. *Iustum Aequum Salutare*, 2011/4.

⁴⁴ A sajtóról szóló 1986. évi II. törvény (1986-os Stv.).

⁴⁵ NÁDORI Péter: Kommentek a magyar interneten: a polgári jogi gyakorlat. *In Medias Res*, 2012/2.

⁴⁶ KOLTAY et al. i. m. (43. l.) 59–62., 79–80.

eseti döntés is, de mivel ott az érintett honlap rendelkezett szerkesztőséggel, impresszummal, megjelenése, elérhetősége, frissítése folyamatos volt, a bíróság szerint „magán viselte az időszaki lap lényegi és tartalmi elemeit”.

Megítélésem szerint logikus volt, hogy a bíróságok az időszaki lapoknak az 1986-os Stv.-ben meghatározott⁴⁷ formai kritériumaiból indultak ki, amikor az internetes sajtóval szembeni helyreigazítási jog fennálltáról döntöttek, de a nyomtatott és az internetes megjelenés eltérései miatt ez a megközelítés nem volt alkalmas a kérdések megnyugtató rendezésére. Megítélésem szerint szintén meghaladott már a BH2009. 105. eseti döntésben foglalt azon jogértelmezés, miszerint a keltezés hiánya ahhoz vezet, hogy az ilyen fogyatékoságban szenvedő (nyomtatott) lappal szemben sajtó-helyreigazítás nem követelhető. Az Smtv. 12. §-a és az 1986-os Stv. „időszaki lap” fogalmának hatályon kívül helyezése ezt a gordiuszi csomót átvágta.

Egy másik jogalkalmazási probléma volt a múltban, hogy mivel az 1986-os Stv. szerint időszaki lap, nyilvántartásba vétel előtt nem volt terjeszthető,⁴⁸ a nyilvántartásban nem szereplő lapokkal szemben a bíróságok nem ítélték meg sajtó-helyreigazítást. A bíróságok szerint ez oda vezetett volna, hogy a helyreigazító közlemény közzétételére kötelezés „jogszabálysértően előállított sajtótermék tiltott terjesztésére” kötelezte volna a kiadót.⁴⁹ Így, aki jogszabálysértést követett el – a nyilvántartásba vétel előtti vagy anélküli terjesztéssel –, az ennek jutalmaként mentesült a helyreigazítási kötelezettség alól. Ez a probléma is megoldódott az Smtv. és az Mttv.⁵⁰ hatálybalépésével. Az Mttv. 41. § (2) bekezdése szerint a sajtóterméket és a lekérhető médiaszolgáltatást be kell ugyan jelenteni a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) Hivatalához, de a nyilvántartásba vétel nem feltétele a szolgáltatás, illetve a kiadás megkezdésének, és akár utólagos is lehet. Egyedül a lineáris médiaszolgáltatások esetében maradt fenn az előzetes bejelentési kötelezettség, és esetükben a szolgáltatás továbbra is csak a nyilvántartásba vételt követően kezdhető meg.⁵¹ Sajtótermékek esetében tehát a nyilvántartásban nem szereplő, de a sajtótermék fogalmi elemeivel bíró újságok vagy internetes honlapok számára is előírható helyreigazítási kötelezettség.

A „médiatartalom” kategóriájába beleértendő valamennyi, az érintett szolgáltatásokban közzétett tartalom, ha az szerkesztői tevékenység eredményeképpen került közzétételre. Így ide tartoznak a korábbi bírói gyakorlat által is felismert módon a reklámok, fizetett hirdetések is.⁵²

⁴⁷ 1986-os Stv. 20. § f) pont.

⁴⁸ 1986-os Stv. 12. § (2) bek.

⁴⁹ BDT2009. 1961.

⁵⁰ A médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról szóló 2010. évi CLXXXV. törvény (Mttv.).

⁵¹ Mttv. 42. §.

⁵² EBH2000. 299., BH2000. 441.

Továbbra is érvényesnek tartom a PK 12. számú állásfoglalás azon részét, amely leszögezi, hogy:

„[a] sajtóhelyreigazítás iránti igény elbírálásánál a sajtóközleményt a maga egészében kell vizsgálni. A kifogásolt közléseket, kifejezéseket nem formális megjelenésük, hanem valószínű tartalmuk szerint kell figyelembe venni, a sajtóközlemény egymással összetartozó részeit összefüggésükben kell értékelni (...). A helyreigazítást kérő személyének megítélése szempontjából közömbös részletek, pontatlanságok, lényegtelen tévedések nem adnak alapot helyreigazításra.”⁵³

5.4. A jogosultak köre

Az Smtv. 12. § (1) bekezdés értelmében bárki kérhet helyreigazítást, akire az adott tényállítások vonatkoznak. A PK 13. számú állásfoglalás ezt kifejtve leszögezi, hogy „[s]ajtóhelyreigazítást az kérhet, akinek a személyére a sajtóközlemény – nevének megjelölésével vagy egyéb módon – utal, vagy akinek a személye a sajtóközlemény tartalmából felismerhető.”⁵⁴ A PK 13. számú állásfoglalás azt is rögzíti, hogy:

„[I]lehetséges az is, hogy a sajtóközlemény név szerint vagy név nélkül határozatlan, burkolt utalásaival, bizonytalan megjelölésével többeket is sért. Ilyen esetben az érintett személyek közül bárki kérhet helyreigazítást, de csak a saját nevében, és a helyreigazítás tartalma is csupán annak a személyére korlátozódhat, aki igényt érvényesített.”

A bírói gyakorlat alapján az érintett jogi személy⁵⁵ is lehet, illetve, amennyiben a médiatartalomban a jogi személy és alkalmazottja (tagja) is azonosíthatóan szerepel, úgy ők külön-külön is kérhetnek helyreigazítást.⁵⁶ A jog gyakorlását az is megalapozza, ha a médiatartalom alapján csak egy szűk kör – tehát nem a teljes nyilvánosság – számára válik felismerhetővé a helyreigazítást kérő fél.⁵⁷

Ki kell emelni, hogy a perindításra való jogosultság előfeltétele a pert megelőző eljárás lefolytatása, azaz a helyreigazítási kérelemmel először a médiatartalom-szolgáltatóhoz kell fordulni. A Pp. 342. § (1) bekezdésében foglalt határidő a médiatartalom-szolgáltatóhoz való fordulásra tehát anyagi jogi jellegű, a sajtó-helyreigazítási igény megalapozója, így elmulasztása az igényhelyzet megszűnésével jár, valamint azzal, hogy a perben utóbb csak az írásban az előzetes eljárásban elküldött kérelemben megjelölt tényállítások helyreigazítását lehet kérni.⁵⁸

⁵³ Ezzel egyezően lásd BH1985. 184., BH1983. 354., BH1983. 275.

⁵⁴ Ezzel egyezően lásd BH1993. 422.

⁵⁵ BH1993. 22.

⁵⁶ BH1999. 108.

⁵⁷ BH1991. 59.

⁵⁸ PK. 13. számú állásfoglalás.

5.5. Valótlan tény állítása

Sajtó-helyreigazítás csak tényekkel szemben kérhető. Tényállításnak minősül az is, ha a médiatartalom céloz vagy utal az adott tényre, azt nem teljesen bizonyosként közli.⁵⁹ A valótlan megítélés nem vizsgálható az, hogy a médiatartalom (jogi, közgazdasági, politikai stb. szempontból) mennyire szakszerű.⁶⁰

A PK 12. számú állásfoglalás megerősíti, hogy „[v]éleménynyilvánítás, értékelés, bírálat, valamint a társadalmi, politikai, tudományos és művészeti vita önmagában nem lehet sajtóhelyreigazítás alapja.”⁶¹ A BH1976. 162. és a BH1982. 89. döntés szerint azonban vélemény, értékítélet, bírálat, következtetés is alapja lehet sajtó-helyreigazításnak, „ha ezek valótlan tényállításon alapulnak, valótlan tényállítást fejeznek ki, illetve a valóságot hamis színben tüntetik fel”. A valós ténybeli alapokat nélkülöző vélemény tehát alapot adhat a helyreigazításra, de meg kell jegyezni, hogy ez csak a vélemények azon körére fogadható el, amelyek esetében egyáltalán létezik ilyen ténybeli megalapozás.

Léteznek speciális helyzetek, ahol a valótlan nem a ‘szokványos’ módon jelentkezik. Az EBH2004. 1021. megállapítja, hogy az is kérhet helyreigazítást, „aki vitatja, hogy a sajtó által neki tulajdonított nyilatkozatot megtette.” Úgyszintén:

„[s]zemélyiségi jogokat és a hiteles tájékoztatáshoz fűződő érdekeket sérthet a sajtó eljárása, ha a riportalanyhoz feltett kérdések hozzájárulás nélküli megváltoztatása a riport eredeti szövegének tartalmi torzulását eredményezi.”⁶²

Továbbá, „[a] személyiségi jogok megsértését jelenti, és sajtó-helyreigazításra ad alapot, ha valakit hozzájárulása nélkül úgy tüntetnek fel a sajtóközleményben, hogy adott áruval kapcsolatban reklámtevékenységet végez.”⁶³

A PK 14. számú állásfoglalás a bizonyítási kérdésekkel foglalkozik. Rögzíti, hogy a sajtó-helyreigazítási perben „[a] sajtóközlemény kifogásolt tényállításának valóságát a sajtószerv köteles bizonyítani.” Ugyanakkor az állásfoglalás szerint:

„[n]incs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntetőeljárás jogerős befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztatta olvasóit a vádirat tartalmáról, a nyilvános tárgyalásról vagy a nem jogerős büntetőbírói ítéletről.”

⁵⁹ PK. 12. számú állásfoglalás, BH1990. 256.

⁶⁰ BH1985. 183.

⁶¹ Lásd még ehhez BH1993. 493. („politikai nézetek ismertetése önmagában nem képezheti sajtó-helyreigazítás alapját”), BH1993. 423. és a BH1992. 753. („szakmai vita nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya”), BH1986. 272. [„valamely – akár természetes, akár jogi – személy magatartásának értékelése, bírálata (...) nem lehet sajtó-helyreigazítás tárgya”], BH1981. 402., BDT2008. 1737.

⁶² BH1992. 688., PK 12. számú állásfoglalás.

⁶³ BH1995. 509.

Azaz, ha az eljárás jogerős befejezése után a média csak az elsőfokú (nem jogerős) ítéletről ad hírt, akkor helye van helyreigazításnak. A jogerős ítéletet követő félrevezető beszámoló valós tény hamis színben való feltüntetésének minősül.⁶⁴ Kérdéses azonban, hogy milyen alapon követelhető beszámoló a médiától, ha az korábban beszámolt a nem jogerős ítéletről, majd utóbb ezt elmulasztja a későbbi, jogerős döntés vonatkozásában. Ebben az esetben nincs mivel szemben helyreigazítást kérni, az első közlemény megjelenésétől számítva pedig a harminc nap is eltelt. A PK 14. számú állásfoglalása rögzíti, hogy ilyen esetben nem a sajtó-helyreigazítási jog, hanem a jó hírnév polgári jogi védelme alapján lehet eljárást indítani.

5.6. Híresztelés

Érzékeny pontja a hírnév- és becsületvédelem szabályainak a híresztelés kérdése, ami természetesen a sajtó-helyreigazítás intézményét is érinti. A „híresztelés” a mástól származó információ továbbadását jelenti, és a törvényszövegek (Ptk., Smtv.) alapján ugyanolyan megítélés alá esik, mintha a közlő maga tenne hamis tényállítást. A PK 14. számú állásfoglalás alapján „[a]z olyan sajtóközlemény valóságát is általában a sajtószerv köteles bizonyítani, amely híven közli más személy tényállítását, nyilatkozatát, vagy átveszi más szerv (sajtószerv) közleményét.” Ennek egyik oka az érintett személy jogainak védelmén túl a valóságghú tájékoztatás érdeke.

Ennek megfelelően a bírói gyakorlat sokáig rigorózusan alkalmazta a sajtó-helyreigazítás szabályát, és a média objektív felelősségét állapította meg a híresztelés útján való elkövetés eseteiben: „az informátorokra általánosságban való utalás, illetve más sajtóorgánumok tartalmára való hivatkozás nem alkalmas a perbeli sajtóközleményben állított (...) tény bizonyítására.”⁶⁵

Az EBH2000. 297. és a BH2000. 241. szerint „a sajtójogi felelősség nem kerülhető meg úgy, hogy a valótlan tényállítás mások vélekedésére hivatkozva történik.” Az a helyreigazítási per, amelynek végén a döntés született, nagy vihart kavart. 2000 áprilisában a Legfelsőbb Bíróság helyreigazító közlemény közzétételére kötelezte az Élet és Irodalom című hetilapot, amely arról írt, hogy „kialakult (...) a mai napig fennálló” vélekedés, mely szerint „a Fidesz jelenlegi vezetőinek anyagi jólétét a székházakból származó pénzek alapozták meg.” A másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság jogerős döntésében elutasította a felperesi keresetet, mondván, a cikkben nem történt híresztelés, azaz mástól szerzett valótlan tényállítás továbbadása, a lap mindössze annyit állított, hogy „kialakult egy vélekedés.” A felülvizs-

⁶⁴ Lásd még BDT2011. 2481.

⁶⁵ BH2000. 241., lásd ezzel egyezően BH1990. 468., BH1989. 352., BDT2012. 2653.

gálatot végző Legfelsőbb Bíróság helyesen mutatott rá arra, hogy a cikk vitatott részének lényege, fő mondanivalója azon állítás, miszerint a párt székházainak értékesítéséből befolyt összegek a párt vezetőinek vagyont gyarapította volna. Ez pedig a jó hírnevet sértő tényállítás, bizonyítás hiányában jogsértő, a jogkövetkezmények – jelen esetben a helyreigazítás – alól pedig nem lehet kibújni holmi ellenőrizhetetlen, „kialakult” vélekedésekre hivatkozva.⁶⁶

Szintén nagy port vert fel az a helyreigazítási per, amelyet Schmidt Mária történész indított a Magyar Hírlappal szemben. A lap a Nyilvánosság Klub egyik rendezvényéről tudósított, ahol az egyik előadó, az egyik közszolgálati televízió működését bírálván azt állította, hogy „tévések beszámolója szerint Schmidt Mária, a miniszterelnök tanácsadója rendszeresen egyeztetett szerkesztőkkel a híradó tartalmáról”. Az elsőfokú bíróság elutasította a helyreigazításra irányuló keresetet, mondván, az alperes egy ténylegesen létező vélekedést közölt, a televíziós újságírók körében a fenti híresztelés valóban létezett, ezért helyreigazítás nem követelhető. A másodfok eltérő indokolással ugyan, de helybenhagyta a döntést. Az eltérő érvelés alapja az volt, hogy a lap csupán az 1986-os Stv. által rá rótt kötelezettségét teljesítette a tudósítással: a közvéleményt egy rendezvény eseményeiről valóságában, hitelesen és pontosan tájékoztatta. A Legfelsőbb Bíróság azonban megváltoztatta a jogerős döntést. Ítéletét arra alapozta, hogy a lap olyan tényállítást közölt, amelynek valóságtartalmát bebizonyítani nem tudta. Az a körülmény, hogy a lap csak továbbadta, híresztelte a mástól származó állítást, irreleváns, mert a sérelem így is megtörtént. Az 1986-os Stv. hivatkozott 5. §-a nem mentesíti a sajtót a közölt állítások igazának megvizsgálása alól.⁶⁷

A döntés ellen hamarosan nagy felzúdulás volt tapasztalható a jogirodalomban. Sajó András is vitatta annak helyességét, mondván, ha már nyilvános rendezvényekről sem lehet – híven – beszámolni, a sajtó működése ellehetetlenül.⁶⁸ Álláspontja szerint „nem azonos természetű az a híresztelés, mely maga állít egy tény, azzal, amely *mások* híresztelését idézi híresztelésként.”⁶⁹ A sajtószabadság a nyilvános eseményekről történő beszámolók közzlése miatti rettegés során jelentősen csorbul, „az újság itt nem a szólásszabadság intézménye, hanem valamiféle hirdetőtábla, amelyre szükség esetén a bírói ítélet helyez kiigazító cédulákat.”⁷⁰ Mások is azzal érveltek a híresztelés jogsértő jellegével szemben, hogy annak ilyen értelmezése a közügyek tárgyalását korlátozza, hiszen a sajtószerveknek a:

⁶⁶ Az ügy leírását lásd HALMAI Gábor: Közszerplők személyiségvédelme kontra közügyek vitathatósága. *Fundamentum*, 2000/2. 27–28.

⁶⁷ EBH2000. 298.

⁶⁸ SAJÓ András: Sajtó-helyreigazítás és sajtójog – A Schmidt-ítélet margójára, *Jogtudományi Közlöny*, 2001/5.

⁶⁹ Uo., 207. – kiemelés az eredetiben.

⁷⁰ Uo.

„víták esetében nem elegendő ügyelniük arra, hogy korrekt módon tájékoztassanak az egyes álláspontokról, de fel kell vállalniuk az állítások bizonyításának feladatát, mert ellenkező esetben (...) ők lesznek a szenvedő alanyai a közvéleményre tartozó tudósítások megjelenésének.”⁷¹

A közügyekről, a nyilvános eseményekről történő beszámoló közzétételének érdeke ütközhet az állítások valóságához fűződő érdekekkel.

A médiától nyilván nem minden esetben várható el, hogy egy sajtótájékoztató elhangzott tényállítást minden esetben még lapzárta előtt verifikáljon. A híresztelés alapján történő marasztalás, az állítás és a továbbadás egységes megítélésének szigorú szabályának némi enyhítése bizonyos esetekben indokolt lehet, és ezt a bírói gyakorlat is felismerte.⁷²

A Legfelsőbb Bíróság döntései alapján lehetnek helyzetek, amikor elfogadható, ha a média csupán közzéteszi az adott – más forrástól származó – állítást, anélkül, hogy meggyőződne annak valóságtartalmáról. Az EBH2001. 407. alapján ilyenek az Országgyűléstől, a helyi önkormányzattól, a közigazgatás országos és helyi szerveitől, valamint az igazságszolgáltatás egyes szerveitől kapott tájékoztatások, amely szervek „hatáskörébe tartozó eljárásokról, az eljárásokban betervezett indítványokról, javaslatokról tudósító sajtót (...) nem terheli a valóság bizonyításának kötelezettsége.” A valósághű tudósítás tehát ilyen esetekben – függetlenül az abban közölt tények valóságtartalmától – jogszerűnek minősül. A döntés alapjául szolgáló ügyben egy televíziós csatorna híradójában számolt be a Fidesz parlamenti képviselőcsoportja által, egy határozati javaslatához csatolt módosító indítványáról, amelyben megnevezésre kerültek azon személyek, akiket a képviselőcsoport összefüggésbe hozott az ún. olajügyekkel. A televízió – miután a Legfelsőbb Bíróság megváltoztatta a jogerős döntést – nem volt köteles a helyreigazító közlemény közzétételére. A BDT2006. 1446. ítéletétől döntés szerint a helyi önkormányzat közgyűlésén tett felszólalásról történő pontos tudósítás miatt sem követelhető sajtó-helyreigazítás.

A büntetőeljárásokról való tudósítás – illetve az ilyen eljárásokban közzétett információkra tekintettel történt híresztelés – megítélése is sajátos. Már egy 1986-os döntés⁷³ is kimondta, hogy „ha a sajtóközlemény megfelel a vádirat tartalmának, azt valósághűen ismerteti, nem lehet sajtó-helyreigazítást kérni”. Ugyanígy nem kötelezhető a sajtó arra, hogy „a rendőrség által tartott sajtótájékoztató elhangzott

⁷¹ HALMAI (2000) i. m. (66. lj.) 27.

⁷² Ez – ti. az objektív felelősség fellazítása – a korábbi sajtójogban nem volt elképzelhető. Mint Balás P. Elemér is írta az 1914-es sajtótörvény joggyakorlatát elemezve, bizonyos esetekben „a helyreigazítás (...) az egyetlen orvosság, amelyhez (...) a magánszemély folyamodhatik avégből, hogy érdekét megvédelmezze.” Lásd BALÁS P. i. m. (5. lj.) 101.

⁷³ BH1986. 142.

tényállítások valóságtartalmát ellenőrizze”.⁷⁴ A Legfelsőbb Bíróság – megváltoztatva a jogerős döntést, és elutasítva a helyreigazításra irányuló kérelmet – megállapította, hogy a média elé nem állítható olyan gondossági követelmény, amely teljesíthetetlen.

Úgyszintén „nincs helye sajtó-helyreigazításnak, ha a sajtószerv valamely büntető-, polgári, közigazgatási eljárás befejezése előtt a valóságnak megfelelően tájékoztat az eljárásban megállapított tényről”⁷⁵, még akkor sem, ha az eljárás későbbi szakaszában esetleg bebizonyosodik a korábban megállapított tény hamis volta. A Fővárosi Ítéltábla e döntésével kiterjesztette a PK 14. számú állásfoglalás eredetileg csak a büntetőeljárásokról történő tájékoztatásra kiterjedő intencióját. Ez az értelmezés kiterjeszhető a fegyelmi eljárásokra is.⁷⁶

Megjegyzendő, hogy ilyen esetekben a jogszerűen eljáró hatóságokkal, bíróságokkal szemben sem követelhető személyiségi jogsértés miatti szankció alkalmazása, de ez lehetővé válik akkor, ha az eljáró szerv jogsértő eljárásban állapított meg – valótlan – tényeket, illetve perelhetők maradnak az eljárásban részt vevő más személyek is, akik a hamis tényállítások forrásai voltak.

A BDT2010. 2308. döntésben a Pécsi Ítéltábla még szélesebb körben tette lehetővé az objektív felelősség alóli mentesülést a híresztelés esetében. Az ügyben egy magánvállalkozás vezetője tartott sajtótájékoztatót, ahol felhívta a figyelmet a pécsi önkormányzat által folytatott közbeszerzési gyakorlat visszásságaira. Miután a helyi lap beszámolt az elhangzottakról, és a helyreigazító közlemény közzétételét megtagadta, per indult. Ítéletében a bíróság kimondta, hogy:

„[a] sajtó-helyreigazítási perben a sajtót a sajtóközlemény valóságtartalma tekintetében nem terheli bizonyítási kötelezettség, ha fontos közérdekű kérdésekkel kapcsolatos hivatalos sajtótájékoztatóról valóság- és szöveghűen tudósít, feltéve, ha pontosan megjelöli a nyilatkozat valóságtartalmaért felelős tájékoztatást adó személyét, és legalább megkísérli még lapzárta előtt a nyilatkozattal érintett álláspontjának beszerzését.”

A bíróság úgyszintén megállapította, hogy:

„[h]a a sajtóközlemény a közérdeklődés homlokterében álló olyan, harmadik személytől származó állításokat a valósághoz híven ad tovább (híresztel), amelyekért az állítások közvétevéje felelősségre vonható, a sajtó helyreigazításra nem kötelezhető, mert az sértené a vélemény- és sajtószabadság alkotmányos alapjogát és a sajtónak a közérdekű problémák megvitatásában játszott fontos szerepét.”

⁷⁴ BH2002. 51.

⁷⁵ BH2004. 273., a közigazgatási eljárásra vonatkozóan lásd még BH1992. 109.

⁷⁶ BH2002. 432.

Látható, hogy ezen értelmezés jelentősen kitérítette a média számára a jogi felelősségtől való mentesülés kereteit. Míg a Legfelsőbb Bíróság döntései csak az állami és önkormányzati szervek hivatalos tudósításairól való beszámoló esetén mentesítette a médiát a felelősség alól, itt egy magánfél közlése („hivatalos” sajtótájékoztató) is megalapozta az objektív felelősség áttörését. Megjegyzendő azonban, hogy a Pécsi Ítéltábla hivatkozott döntésében megjelenő értelmezés a Legfelsőbb Bíróság (Kúria) gyakorlatába nem szivárgott át.

Ennek ellenére is megállapítható, hogy a hamis állítások híresztelése esetén a média bizonyos körben mentességet élvez a felelősség alól. A megfelelő tájékoztatás érdekében ez rendjén is való, és a jövőben elképzelhető ezen, a médiára nézve megengedőbb értelmezés további kiterjesztése is. A határok meghúzására azonban ügyelni kell: bármely nyilvános eseményről való hű tudósítás még nem alapozhatja meg a média immunitását, mert az könnyen visszaélésekhez vezethet – ez pedig nemcsak a személyiségi jogokat, hanem a közönség tájékoztatáshoz fűződő érdekeket is hátrányosan érintheti.

5.7. A valóság hamis színben való feltüntetése

Való tények közlésével is létrejöhét a sajtó-helyreigazítási igény, ha azok a valóságot hamis színben tüntetik fel, például más való tények elhallgatásával. Előfordulhat ilyen közlés a büntetőeljárásokról született beszámolóknak, ha valakivel kapcsolatban csak a (korábbi) elítélő döntést említi a média, de a későbbi (jogerős) felmentő ítéletet vagy az utólagos rehabilitációt nem,⁷⁷ vagy ha egy ítéletből csak a marasztaló részt ismerteti, a felmentő rendelkezést nem.⁷⁸

Általában véve hamis színben tünteti fel a valóságot az, ha a közlés való tényeket „önkéntesen kiragadott, tartalmi szempontból fogyatékos” módon tesz közzé, és az „emiatt téves következtetés levonására” ad okot.⁷⁹ Szintén helyreigazításnak van helye, „ha a sajtó valamely nyilatkozat lényeges értelmének megváltoztatásával, a nyilatkozat egyes érveinek kihagyásával vagy átcsoportosításával tünteti fel hamis színben a valóságot”⁸⁰, vagy ha „a leközölt fénykép, illetőleg az ahhoz közölt szövegaláírás önmagukban, külön-külön ugyan valós tényeket tartalmaznak, azonban a közzétett képnek és a képaláírásnak együttes jelentéstartalma hamis színben tünteti fel a valóságot”.⁸¹ Utóbbi ügyben a szegedi színház egyik színésznője szerepelt a sajtó által közölt képen, amint középű ujját felfelé mutatja. A kép

⁷⁷ BH1988. 98.

⁷⁸ BH1984. 353.

⁷⁹ BH1990. 210., BH1989. 480.

⁸⁰ BH1983. 152.

⁸¹ BDT2010. 2217.

egy színházi próbán készült, de az újság azt a hírt kívánta általa illusztrálni, miszerint a színész nem kíván a jövőben a társulat tagja maradni, így a kép hamis színben tűnt fel.

5.8. A helyreigazító közlemény

Az Smtv. 12. § (1) bekezdése értelmében a sajtó-helyreigazítási kötelezettség keretében a médianak helyreigazító közleményt kell közzétennie. A PK 15. számú állásfoglalás alapján ez a jogosult válaszlevelének közzétételével is teljesíthető, illetve a jogosult kérheti helyreigazító közleményként válaszlevele közzétételét. Amennyiben tartalmi és terjedelmi szempontból a válaszlevél megfelelő, a megszabott kereteket nem lépi túl, úgy közzététele elutasítása esetén per indítható. A perben a bíróság maga állapítja meg a helyreigazítás szövegét. A PK 15. számú állásfoglalás – a törvényi szabályozással egyezően – azt is leszögezi, hogy a helyreigazító közleményből ki kell tűnnie a valótlan, illetve hamis színben feltüntetett tényeknek is. Az Smtv. 12. § (1) bekezdése alapján ezen felül értelemszerűen az ezekhez képesti valós tényeket is közölni kell. A közölt valótlan tényeknek a helyreigazító közleményben való azonosítását írják elő a BH1988. 96., a BH1996. 194. és a BDT2010. 2230. eseti döntések is, a BH1991. 390. pedig megállapítja, hogy nem feltétlenül a már közölt szöveg megismétlésére, hanem „tartalmának megjelölésére” van szükség.

A PK 15. számú állásfoglalás megállapítja azt is, hogy „a közlemény szövege nem alakítható úgy, hogy ezáltal a tartalma elveszítse helyreigazító jellegét”. Ezt kifejtve a BH1997. 174. döntés szerint „nem tekinthető sajtó-helyreigazításnak, ha a jogosult közzétett válaszlevele a hozzá fűzött újságírói kommentár miatt nem éri el a célját.”⁸² Szintén nem megfelelő a helyreigazítás, ha a bíróság által megállapított szövegű helyreigazító közleményt a „posta” rovatban közli a lap.⁸³ Ha a valótlan tényállítás által érintett személyekről fénykép is közzétételre került, indokolt lehet a helyreigazítás keretében a fénykép ismételt közlésére való kötelezés is.⁸⁴

El kell választani egymástól a sajtó-helyreigazítási jogot és a nyilvános elégtételadás polgári jogi személyiségvédelmi szankcióját.⁸⁵ Bár a bíróságok gyakran kötelezik a jó hírnevet vagy becsületet sértő alperest az elégtételadás sajtón keresztüli közlésére, fontos megállapítani, hogy ennek közlésére a média nem kötelezhető, illetve ennek nincs köze a sajtó-helyreigazításhoz, az ilyen perekben a média alperesként legtöbbször nem is szerepel. A BH1982. 236. szerint a bíróságoknak az elégtételadás sajtón keresztüli közlésére való kötelezést megelőzően tisztázniuk

⁸² Lásd még BH1983. 151.

⁸³ BH1992. 388.

⁸⁴ BH1992. 456.

⁸⁵ 1959-es Ptk. 84. § (1) c) pont, Ptk. 2:51. § (1) c) pont.

kell, hogy a közzétételnek van-e akadálya (ez a gyakorlatban egyébként nehézségen lenne kivitelezhető). Szintén a helyreigazítási jog és az elégtételadás különbségeire mutat rá a BDT2011. 2441., mely arra hívja fel a figyelmet, hogy helyreigazítást a személyiségi jogaiban sértett fél elégtételadásként nem kérhet.

5.9. A helyreigazítási jog terjedelmének bővítési kísérlete, a „Lex Rápássy”

Egy bő évtizeddel ezelőtt több kísérlet is történt Magyarországon a helyreigazításnál jóval tágabb hatókörű válaszjog bevezetésére. Pokol Béla jogászprofesszor, országgyűlési képviselő, jelenlegi alkotmánybíró a javaslat kidolgozója után „Lex Pokolnak” nevezett tervezet alapján, válaszjog illetve volna meg azt, akiről „társadalmilag hátrányos” vélemény jelenik meg a sajtóban. Ebből a felvetésből még nem lett törvényjavaslat.

A Rápássy Róbert országgyűlési képviselő által – többekkel közösen – beterveztett, a Ptk.-t módosító indítványt (a „Lex Rápássy”) ellenben 2001-ben elfogadta a Parlament többsége, hatálybalépése előtt azonban a köztársasági elnök előzetes normakontrollt kért az Alkotmánybíróságtól. A törvény alapján a Ptk. a következő rendelkezésekkel egészült volna ki:

„79. § (2) Akinek személyhez fűződő jogát napilapban, folyóiratban (időszaki lapban), rádióban vagy televízióban közölt valamely vélemény vagy értékelés sérti – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül –, követelheti saját véleményének vagy értékelésének közzétételét is (válaszadás).

84. § (2) Ha a kártérítés címén megítélhető összeg nem áll arányban a felróható magatartás súlyosságával, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszabhat. Ha a jogsértés napilap, folyóirat (időszaki lap), rádió vagy televízió útján történt, a bíróság a jogsértőre közérdekű célra fordítható bírságot is kiszab. A közérdekű célra fordítható bírság összegét úgy kell meghatározni, hogy az visszatartsa a jogsértőt a további jogsértésektől.”

A helyreigazítás – hamis tényállításokra alkalmazható – szabálya mellé került volna bevezetésre a válaszadás joga, amely a személyhez fűződő jogot sértő véleményekkel szemben lett volna alkalmazható. A rendelkezés elemzői közül később sokan nem fektettek elegendő hangsúlyt annak figyelembevételére, hogy így az alkalmazhatóság köre meglehetősen leszűkített lett volna, és nem engedett volna fellépést bármely, sérelmesnek érzett, hátrányosnak tekintett véleménnyel szemben. A válaszjog illetően való bevezetése nem hozott volna létre ‘általános’ jogot a válaszadáshoz, és amennyiben egy vélemény nem becsületsértő – tehát kifejezőmódjában nem „aránytalanul túlzó, indokolatlanul bántó, lealázó, lekicsinylő”⁸⁶ –, úgy a válaszjog szabálya nem lett volna alkalmazható.

⁸⁶ BH1993. 89.

Bár a rendelkezés nem határozta meg kifejezetten, mely személyhez fűződő jogok megsértése esetén járt volna a válaszjog, értelemszerűen a jó hírnév, becsület, emberi méltóság jöhetett volna csak számításba. Ezek közül is elsősorban az utóbbi kettő, tekintve, hogy a jó hírnév védelmére fennmaradt a helyreigazítás lehetősége.

Az Alkotmánybíróság 57/2001. (XII. 5.) határozatával megsemmisítette a rendelkezést. A testület először a szólás- és sajtószabadság korlátozásának általános kérdéseivel foglalkozik a többségi indokolásban,⁸⁷ majd rátér a válaszjogra, mint a sajtószabadság általában vett korlátjának elemzésére. Az Alkotmánybíróság leszögezi, hogy a jog korlátozza a szabadságot, a korábban már ismertetett érvek természetesen a határozatban is előkerülnek:

„[a] korlátozás szükségességének és arányosságának megítélésénél fontos annak tisztázása, hogy mi a szerepe a válaszadás jogának. (...) A jó hírnév és az emberi méltóság védelme mellett azt is figyelembe kell venni, hogy a közvélemény informálása is a teljes körű tájékoztatást indokolja. A sajtó szabadsága a szabad véleménynyilvánítás mellett a véleményformáláshoz szükséges információszerzéshez való jogot is magába foglalja. (...) [M]egállapítható, hogy a tág értelemben vett válaszadás joga általában a véleménynyilvánítás és a sajtó szabadságának nem alkotmányellenes korlátozása (Indokolás, II.9–11. pont).”

A bírák tehát úgy látták, hogy az elérni kívánt kettős célt – a reputáció védelmét, valamint a közvélemény szélesebb körű tájékoztatását – figyelembe véve a válaszjog a sajtószabadság megengedett korlátja lehet. A bevezetni kívánt szabályt végül azon az alapon találták alkotmányellenesnek, hogy az nem határozta meg a jog gyakorlásának korlátait – a válaszul szolgáló közlemény terjedelmét –, illetve, hogy kötelezővé tette a közérdekű bírság kiszabását, mindezek pedig a sajtószabadság aránytalan korlátozásához vezettek. A többség szerint tehát az alkotmányellenességet okozó hibák pusztán jogtechnikai jellegűek voltak, maga a válaszadás bevezetése elvben megengedhető.

Bihari Mihály alkotmánybíró a döntéshez fűzött párhuzamos indokolásában lényegében megismétli a határozat érvelését, azonban hangsúlyozza, hogy a válaszjog elsősorban a hatékonyabb tájékoztatást, a vélemények sajtóhoz való eljutását, azaz a vélemények pluralitását, a sajtó demokratikus feladatának ellátását szolgálja:

„[a] válaszadás törvényben biztosított joga és a válaszközlés törvényi kötelezettsége a sajtóban megjelenő vélemények pluralitásának biztosítását, a véleménymonopólium kialakulásának megakadályozását, a nem egyenlő eszközökkel folytatott nyilvános viták során a véleménypluralitást, s mindezek által a sajtószabadság érvényesülését szolgálja.”⁸⁸

⁸⁷ Eközben hivatkozik számos, az ügy lényegéhez szorosan nem tartozó esetre, illetve jogszabályra is, mint azt Halmi Gábor hosszasan elemzi, lásd HALMAI Gábor: *Kommunikációs jogok*. Budapest, Új Mandátum, 2002. 187–190.

⁸⁸ Bihari Mihály párhuzamos indokolása, 1. pont.

Holló András alkotmánybíró különvéleménye szerint a válaszadás általában véve is alkotmányellenes, aránytalan és szükségtelen korlátozást jelentett. Szerinte a helyreigazítás által a jó hírnév, becsület sérelme „reparálható”, míg az ezen túli, „vélemény általi alapjogsérelem” csak feltételezett, így védelme nehezen igazolható. Ez az érvelés átsiklott azon, hogy a helyreigazítás csupán a jó hírnév sérelmével szemben szolgál védelmi eszközként, a becsület – mely a jó hírnévvel szorosan összefüggő, attól nehezen elválasztható, de vele nem azonos kategória – védelmét ez a szabály nem valósítja meg.

Kiss László alkotmánybíró is alkotmányellenesnek ítélte a válaszjog szabályát:

„[a] sajtópiac sokszínűségéből következő verseny a tömegtájékoztatási eszközök elemi érdekévé teszi, hogy ilyen, közérdeklődésre számot tartó eseményekről tudósítsanak, azokkal kapcsolatban véleményeket, értékeléseket jelentessenek meg. (...) Arra kell helyezni a hangsúlyt, hogy a közügyek iránt érdeklődő, azok megvitatásában részt vevő emberek szabadon választhassanak a vélemények piacán. Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a sajtószabadságot elsősorban az állam tartalmi be nem avatkozása biztosítja. Ezzel elvileg lehetővé válik, hogy a társadalomban meglévő vélemények teljessége megjelenjen a sajtóban.”⁸⁹

Az utolsó különvélemény, Kukorelli István alkotmánybíróé is alkotmányellenesnek tartotta a válaszjog szabályozásának egészét. Álláspontja szerint az intézmény aránytalanul korlátozta volna a sajtó szabadságát. Érvelése szerint a szabályozás figyelmen kívül hagyta a közszereplők és a magánszemélyek közti különbséget. A közszereplők nem ‘védtelenek’, véleményüknek bárhol a sajtóban helyet adhatnak, felesleges tehát előírni azt, hogy ugyanott jelenhessen meg, ahol a sértő vélemény megjelent. Ezen álláspont ellenében fel lehet hozni, hogy semmiképpen nem nevezhető szokványosnak, hogy valaki egyszerre több napilapot, több közéleti vitaműsort, számos internetes fórumot stb. is figyelemmel kísérjen, ez senkitől nem is várható el. Ilyen széles körű tájékozódás nélkül ellenben, a válaszjog biztosítása nélkül könnyedén torzulhat a média fogyasztójának képe a közéletről. Igaz lehet, hogy a közszereplő könnyebben talál nyilvánosságot az őt sértő vélemények cáfolatára, de e lehetősége nem orvosolja a tájékoztatás torzulásait. Nem az a lényeges elsősorban, hogy a sérelmes kijelentés ugyanazon közönséghez jusson el – egyetértek azzal is, hogy a közszereplő tűrjön többet –, hanem, hogy a tájékoztatás szélesebb körű, ha úgy tetszik, ‘demokratikusabb’ legyen. Igaz ugyan, hogy a szabály nem tett különbséget a közszereplő és a magánszemély között, de nem is lehet elvárás, hogy egy adott jogrendszer valamennyi szabálya tükrözze annak egészét, hogy a különösen védett alapjogok privilegizált helyzete valamennyi részletszabályban *expressis verbis* kifejezésre kerüljön. Mint Holló András megállapítja:

⁸⁹ Kiss László különvéleménye, III/1. pont.

„[A]z alapjog többretegű korlátozása esetén, a további korlátozás törvényi tényállásának alkotmánybíróági vizsgálatát a szükségesség-arányosság mércéjének alkalmazását, nem önmagában az új törvényi korlátozás tekintetében kell elvégezni, hanem a meglévő és az új korlátozások komplex, egymásra vonatkoztatott értékelése alapján.”⁹⁰

Az Alkotmánybíróság figyelembe vette saját korábbi, 36/1994. (VI. 24.) határozatát, amelyben a közszereplők – büntetőjogi – személyiségvédelméről határozott, és állapított meg velük kapcsolatban magasabb tűrési mércét. Igaz ugyan, hogy az említett határozat csak a büntetőjogi személyiségvédelemről szólt, a bíróságok azonban időközben többé-kevésbé kiterjesztették annak alkalmazását a polgári ügyekre is. Így a gyakorlat alapján a közszereplőkkel kapcsolatos vélemények, legyenek bármilyen túlzóak, illetve (becsület)sértőek, nem szankcionálhatóak, sem polgári jogi, sem büntetőjogi eszközökkel. Ezt figyelembe véve a válaszjog megfelelően egészítette volna ki a közszereplők eme ‘csökkentett’ személyiségvédelmét, ily módon tehát mégis érvényesült volna a közszereplő-magánszemély megkülönböztetés.

Kukorelli nem ítélte eléggé súlyosnak a demokratikus tájékoztatás érvét sem. Szavai szerint a korlátozás ez alapján csupán a frekvenciaszűkösséggel igazolható, illetve annak elmúltával (korábban a monopolhelyzet miatt) csak a közszolgálati médiától követelhető meg.

Érdeemes röviden áttekinteni a határozat jogirodalmi kritikáit is. Hanák András cikkében, még a határozat megszületése előtt⁹¹ megrökönyödését fejezte ki azon, hogy a magyar demokratikus rendszer nem hajlandó tudomást venni az olyan evidenciákról, miszerint például „a hír szent, a vélemény szabad” – azaz a vélemény semmilyen tekintetben nem korlátozható. Ez a kijelentés ugyanakkor a jogi szabályozás szempontjából eleve vitatható – lásd a becsületsértés polgári- és büntetőjogi védelmét, a médiaszabályozásnak a kiegyensúlyozott tájékoztatást előíró rendelkezéseit –, és egyébként is indokolt különbséget tenni a vélemények szankcionálása és a bevezetni kívánt válaszjog között. Utóbbi esetben ugyanis a vélemény kifejezése továbbra is szabad maradt volna, csak éppenséggel bizonyos esetekben kötelezően mellé kellett volna helyezni az ellenvéleményt is. Hanák András szerint:

„a választott eszköz (a válaszadás) és a védeni kívánt érdek (a jó hírnév védelme) között jószerivel nincs is ésszerű, releváns kapcsolat. A válaszadás intézményének választott módja ugyanis teljesen alkalmatlan a jó hírnév védelmére.”⁹²

⁹⁰ Holló András különvéleménye, 1. pont.

⁹¹ HANÁK András: Meddig nyújtózhat a magyar szólásszabadság? *Fundamentum*, 2001/2. 104–113. Ezen írás „Lex Répássyra” vonatkozó érvelését és a helyreigazítás hatályos szabályainak kritikáját a szerző megismétli, lásd HANÁK András: Szabad és felelős sajtót! Lehetőségek az új Ptk.-ban. *Fundamentum*, 2007/3.

⁹² HANÁK (2001) i. m. (91. lj.) 106.

Halmai Gábor és Sajó András elemzéseiben⁹³ is főképp a már említett érvek kerülnek elő: a közszereplők privilegizált helyzete, a média bírói korlátozásának megengedhetetlensége, a helyreigazítási jog biztosításán keresztül is megcélzott kiegyensúlyozott (sokoldalú) tájékoztatásnak kizárólag a frekvenciaszűkösség általi (így idejétmúlt) igazolhatósága, illetve a szerzők szerint csak a modern médiapiacra, legfeljebb a közszolgálati médiára nézve kötelezőn előírható volta.

Polyák Gábor cikkében előkerül a demokratikus tájékoztatás érve,⁹⁴ egyébként az volt az általános tendencia, hogy a választójogot személyiségvédelmi eszközként vonták vizsgálat alá.⁹⁵ Polyák álláspontja szerint a választójog nem jelentene olyan többletvédelmet a személyiség számára, amely indokoltá tenné a sajtószabadság korlátozását (bár, ha ennél tágabb lett volna a választójog által 'érintett' szólás köre, úgy nyilván a felzúdulás is arányosan nagyobb lett volna), és elsősorban nem is személyiségvédelmi, hanem hozzáférési jogot biztosított volna. Utóbbi meglátás helyénvaló: a válaszadási jogban valóban megjelenik a médiához való hozzáférést biztosító elem, kérdés, hogy ez önmagában baj-e.⁹⁶ Az Alkotmánybíróság válasza szerint nem.

Hanák András szerint a „Lex Répássy” alkotmányellenességét igazoló érvek egy füst alatt igazolják a helyreigazítás alkotmányellenességét is. Azaz, a közszereplő ez esetben is ki tudja igazítani más médiumban a rá vonatkozó, hamis tényeket, a kötelező helyreigazítás aránytalanul korlátozza a médiát, és mivel a valóság bizonyításának terhe a médián nyugszik, ez pedig olykor nem lehetséges, vagy aránytalan nehézséget okoz, mindez öncenzúrához, és a közügyek vitatásának korlátozásához vezet.⁹⁷

Azonban, ha megengedjük, hogy a média következmények nélkül állítson hamis tényeket (hiszen, ha a helyreigazítást megszüntetjük, a következő igény az lehet, hogy a médiát vonjuk ki a többi, rendelkezésre álló személyiségvédelmi eszköz hatósugara alól is), azzal lényegében megteremtjük a hazugsághoz való jogot. Másfelől, nehéz elismerni azt, hogy a helyreigazítás aránytalan terhet ró a sajtóra.

⁹³ HALMAI (2002) i. m. (87. lj.) 183–194.; SAJÓ András: A szólásszabadság alkotmányos problémái a jogrendben. In: *Liber Amicorum. Studia A. Harmathy dedicata. Ünnepi dolgozatok Harmathy Attila tiszteletére*. Budapest, ELTE-ÁJK Polgári Jogi Tanszék, 2003.

⁹⁴ POLYÁK Gábor: Haladék a sajtószabadságnak, *Fundamentum*, 2002/1. 100.

⁹⁵ Lásd még TÉNYI Géza – UDVARY Sándor: A vélemény és a válasz: új Székülla és Kharübdisz? *Jogtudományi Közöny*, 2001. november.

⁹⁶ Balás P. Elemér fejtegetései is arra vezetnek, hogy a helyreigazítási jog egyfajta hozzáférési jognak tekinthető: „a szabadság elvére alapított sajtójogi rendszerben feltűnő jelenség, ha a törvényi alapon alap nélkül is követeli bizonyos gondolatoknak sajtó útján – időszaki lapban – való közlését és terjesztését.” Lásd BALÁS P. i. m. (5. lj.) 105.

⁹⁷ HANÁK (2001) i. m. (91. lj.) 108.; részben hasonló nézőpontból kritizálja a helyreigazítás intézményét Sajó András is, lásd SAJÓ András: *A szólásszabadság kézikönyve*. Budapest, KJK–KERSZÖV, 2005. 270–273. és lásd még SAJÓ (2001) i. m. (68. lj.), bár az intézmény egészét nem tartja alkotmányellenesnek.

A helyreigazító közlemények szüksézuak, kevés helyet foglalnak, anyagi terhet nem, legfeljebb presztízsveszteséget okozhatnak. A helyreigazítás persze nem is alkalmas a megsérült reputáció teljes helyreállítására, és a hiteles tájékoztatás megteremtésére sem, de a hamis állítás által megbomlott egyensúlyt legalább némileg visszabillenti.

5.10. Sajtó-helyreigazítás és a korábbi új Ptk.-tervezetek (2006–2009)

A teljesség kedvéért indokolt áttekinteni az új polgári törvénykönyvről készült korábbi tervezetek, illetve a 2009-ben elfogadott, majd később visszavont törvény sajtó-helyreigazításra vonatkozó tartalmát.

5.10.1. A Kodifikációs Főbizottság tervezete (2006. június)

„2:117. § [Sajtó-helyreigazítás]

(1) Ha valakiről sajtó útján valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy való tényeket hamis színben tüntetnek fel – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül –, követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállításai valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetve melyek a való tények.

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat esetében a legközelebbi számban azonos módon, rádió, televízió vagy elektronikus világháló esetében pedig – ugyancsak nyolc napon belül – a sérelmes közléssel azonos napszakban és azonos módon kell közölni.”

Az új polgári törvénykönyv első, szakértői tervezete a sajtó-helyreigazítás szabályait szinte változatlanul hagyva kiterjesztette volna annak alkalmazási körét az internetre, azaz a tervezet szóhasználatában az „elektronikus világhálóra” is. A szövegtervezethez mellékelt kommentár nem ad útmutatást abban a tekintetben, hogy mely tartalmakra nézve kellett volna e kiterjesztésnek érvényesülnie, de az általános fogalmazásmódból alighanem az következik, hogy a kodifikátorok szándékai szerint a kötelezettség valamennyi, rendszeresen frissített tartalomra kiterjedt volna.

5.10.2. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által kidolgozott új Ptk.-tervezet (2007. október)

„2:137. § [Sajtó-helyreigazítás]

(1) Ha valakiről sajtó útján valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy való tényeket hamis színben tüntetnek fel – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül –, követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállításai valótlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben, illetve melyek a való tények.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazhatók, ha a sajtó a nyilvános közszereplés alkalmából elhangzottakról a nyilatkozó személy kilétére utaló adatok valóságnak megfelelő feltüntetésével tudósítást tesz közzé azzal, hogy ha a tudósítás meghatározott személyre vonatkozó állítást tartalmaz, a tudósításban – ha az megismerhető – az érintett személy álláspontját is ismertetni kell. Nem felel a sajtó abban az esetben sem, ha a tudósítás tárgya hivatalos eljárások, döntések, illetve határozatok ismertetése.

(3) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat esetében pedig az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően a legközelebbi számban azonos módon, rádió, televízió vagy elektronikus világháló esetében pedig – ugyancsak nyolc napon belül – a sérelmes közléssel azonos napszakban és azonos módon kell közölni.”

A minisztérium elsőként közzétett tervezete több jelentős újdonságot vezetett volna be. A szöveg (2) bekezdése törvénybe iktatta volna a ‘felelős újságírás’ egyik szabályát: a nyilvános közszereplések során elhangzott hamis állítások esetén, a média, ha híven közli az elhangzottakat, és ismerteti a másik fél álláspontját is, mentesül a felelősség alól. Mentesült volna továbbá akkor is, ha a tudósítás tárgya hivatalos iratok, döntések ismertetését tartalmazza – és ebben az esetben a ‘másik felet’ sem kellett volna meghallgatni. A tervezet szintén kiterjesztette volna a helyreigazítási kötelezettséget az internetes tartalmakra is.

5.10.3. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény⁹⁸

„2:90. § [A sajtó-helyreigazítás szabályai]

(1) Ha valakiről sajtó útján valótlan tényt állítanak, híresztelnek vagy való tényeket hamis színben tüntetnek fel – a törvényben biztosított egyéb igényeken kívül –, követelheti olyan közlemény közzétételét, amelyből kitűnik, hogy a közlemény mely tényállításai valótlan, mely tényállítás megalapozatlan, mely tényeket tüntet fel hamis színben és melyek a való tények.

(2) A helyreigazítást napilap esetében az erre irányuló igény kézhezvételét követő nyolc napon belül, folyóirat esetében pedig az igény kézhezvételétől számított nyolc napot követően a legközelebbi számban azonos módon, rádiós, televíziós médiaszolgáltatás esetében pedig – ugyancsak nyolc napon belül – a sérelmes közléssel azonos napszakban és azonos módon kell közölni.

(3) Az (1)–(2) bekezdésben foglaltakat kell megfelelően alkalmazni akkor is, ha a jogsértés az internet útján közzétett közleményben történt meg.”

„2:93. § [A sajtótudósításra irányadó sajátos rendelkezések]

Nem alkalmazhatók a 2:89–92. §-okban foglalt rendelkezések [a helyreigazításon kívül a személyiségi jogok megsértéséért való felelősség szabályai, illetve a felróhatóságon alapuló kártérítés és sérelemdíj megállapítására vonatkozó szabályok], ha

a) a sajtó a nyilvános rendezvényen elhangzottakról, a nyilatkozó személyének pontos megjelölésével, az elhangzottaknak megfelelően, szöveghűen tudósít, vagy

⁹⁸ A Polgári Törvénykönyvről szóló 2009. évi CXX. törvény (2009-es Ptk.).

b) a tudósítás tárgya hivatalos eljárások, döntések vagy határozatok ismertetése.”

„2:94. § [A jóhírnév védelmére irányuló sajátos rendelkezések]

Ha a közhatalmat gyakorló vagy közfeladatot ellátó személy jóhírnévét és becsületét a közhatalom gyakorlásával, illetve a közfeladat ellátásával összefüggésben sértették meg, a 2:89–92. §-ban foglalt jogkövetkezmények akkor alkalmazhatóak, ha a jogsértés valótlan tény állításával, híreszteléssel vagy való tény hamis színben történő feltüntetésével valósult meg, feltéve, hogy arra a jogsértő szándékos vagy súlyosan gondatlan eljárása miatt került sor; a jogsértő akkor mentesül e jogkövetkezmények alól, ha bizonyítja, hogy eljárása nem volt szándékos vagy súlyosan gondatlan.

(2) Ha olyan közszereplő jóhírnévét és becsületét sértették meg, aki nem gyakorol közhatalmat és nem lát el közfeladatot, az (1) bekezdésben foglaltakat akkor kell alkalmazni, ha a személyhez fűződő jogot a közszerepléssel, illetve az érintett személy közszereplői minőségével összefüggésben sértették meg.”

A 2009-ben elfogadott, majd 2010-ben visszavont új polgári törvénykönyv szövege nem vette át a korábbi tervezetek módosítási javaslatait teljes egészében, ellenben új elemeket tartalmazott. A korábbiakhoz hasonlóan kiterjeszteni tervezte a helyreigazítási kötelezettséget az internetes tartalmakra. Mentességet adott volna továbbá a helyreigazítási kötelezettség alól, ha a média nyilvános rendezvényekről híven tudósít, illetve ha hivatalos dokumentumokat, döntéseket közöl. Ez a rendelkezés valamennyi nyilvános rendezvényről való tudósítást privilegizált volna, megkönnyítve ezzel a média munkáját. A másik jelentős módosítási javaslat alapján pedig a sajtó-helyreigazításban is létrejött volna a közszereplő-magánszemély distinkció. A 2009-es Ptk. a 36/1994. (VI. 24.) AB határozat által felállított mércéhez hasonlóan vezetett volna be. A vélemények közügyekkel kapcsolatban korlátozhatatlanok lettek volna, míg a valótlan tényállítások közlése csak bizonyos feltételek mellett maradt volna jogsértő.

5.11. Sajtó-helyreigazítás és önszabályozás

A válaszjog, illetve a kibővített körben alkalmazható sajtó-helyreigazítás régóta létező sajtóetikai normaként is jelen van. Szerepel például a legnagyobb magyar újságíró-szervezet, a Magyar Újságírók Országos Szövetségének etikai kódexében is:

„5. § Helyreigazítás

5.1. A szerzőnek, a szerkesztőnek kötelessége az önkéntes, korrekt helyreigazítás akár a sértett kérésére, vagy ha a közlés valótlanúsága megállapítható. A bíróság által elrendelt helyreigazítás közlését nem lehet akadályozni, sem a szövegét torzítani.

5.2. Helyreigazítási kötelezettség nélkül is meg kell adni a válasz lehetőségét annak, akit a cikk, műsor személy szerint és hátrányosan érintett. A válasz sem sérthet becsületet, személyhez fűződő jogokat.

5.3. Az újságírói etika megkívánja, hogy a lapot, műsort, annak megjelent tartalmát érintő ügyekben bírálókkal, panaszosokkal, reagálókkal lelkiismeretesen foglalkozzanak a szerkesztőségek.”

Hasonlóképpen, a törvényi szabályozáshoz képest bővebb a Magyarországi Tartalomszolgáltatók Egyesületének Tartalomszolgáltatási Kódexében foglalt kötelezettség is:

„A leglelkiismeretesebb munka mellett is előfordulhat (...), hogy téves információ kerül a tartalomba: ilyenkor a hibát azonnal el kell ismerni és a lehető legvilágosabban ki kell javítani. Helyreigazításkor nem helyes egyes személyekre vagy szervezetekre hárítani a hibát, ez csak akkor megengedett, ha a tény maga is hírértékkel bír. Ellenkező esetben – ha a tévedés forrása igazolhatóan nem a tartalomszolgáltató munkatársainak gondatlansága volt – a „rajtunk kívül álló okokból” formulát kell alkalmazni. Helyreigazítást nemcsak akkor indokolt közölni, ha azt az ügyben érintett valamely szereplő kéri: a tartalomszolgáltatónak akkor is tájékoztatnia kell a felhasználót a tévedésről és a valós tényekről, ha arra egy kívülálló hívja fel a figyelmet, vagy maga ismerte fel tévedését. (2. pont)”

6. Az egyes államok jogrendszerei⁹⁹

6.1. Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban nem létezik a médiában általánosan érvényesülő válaszjog. Ez azonban nem jelenti azt, hogy bizonyos körben ne léteznének ahhoz nagyon hasonló, vagy hasonló eredményt hozó előírások.

Az írott sajtóban egyelőre a sajtóval szembeni panaszokat vizsgáló bizottságon, a Press Complaints Commission-ön (PCC) keresztül megvalósuló önkorlátozás működik.

A PCC kódexének¹⁰⁰ 2. pontja értelmében a sajtó köteles biztosítani bármely közleményére adandó válasz lehetőségét, amennyiben a közlemény – tényállításait tekintve – pontatlan volt.

Ez a rendelkezés kiterjed a nyomtatott lapok internetes megjelenésére is.

Az elektronikus médiát szabályozó törvények szigorú előírásokat tartalmaznak valamennyi televízió- és rádióadóra nézve. Ezek alapján mindenkit kötelező előírás az egyes műsorszámokban felvetett közéleti, politikai témák pártatlan, pontos, tisztességes bemutatása.¹⁰¹ A törvényben meghatározott általános kötelezettséget az Ofcom által kiadott, szintén kötelező erejű kódex¹⁰² részletezi. Így, közvetett

⁹⁹ Az egyes állami szabályozás vizsgálatakor nagymértékben támaszkodtam a DLA Piper Hungary által az NMHH megrendelésére 2011–12 között elvégzett nemzetközi kutatás eredményeire.

¹⁰⁰ Press Complaints Commission: *Editors' Code of Practice*. www.pcc.org.uk/cop/practice.html.

¹⁰¹ Communications Act 2003 319. § (2) *c*) és *d*) pontok, 326. §

¹⁰² The Ofcom Broadcasting Code <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/broadcast/831190/broadcastingcode2011.pdf>

formában mégis csak létezik egyfajta válaszadási lehetőség, ha nem is a konkrét személyeket megillető jogosultságként.

A BBC műsorkészítési irányelvei¹⁰³ nem jogi kötelezettségeket, sokkal inkább médiaetikai elvárásokat tartalmaznak, így jóval részletesebben tárgyalják a válaszadási jog kérdését:

„5. §

Amikor jogsértéssel, méltánytalansággal vagy inkompetenciával vádolunk egy személyt vagy intézményt, illetve erőteljes vagy romboló kritikával illetjük, akkor abból az előfeltevésből kell kiindulni, hogy a kritikával illetett személy vagy intézmény számára biztosítani kell a »válaszadás jogát«, vagyis tisztességes lehetőséget arra, hogy reagáljanak a vádakra még azelőtt, hogy azok adásba kerüljenek.

A válasz közzétételére vonatkozó kérelmet szabályszerűen iktatni kell a megkeresett személy nevének és az ügyben folytatott kommunikáció főbb elemeinek feltüntetésével. A sérelmes állításokat mindig kellő részletességgel kell ismertetni annak érdekében, hogy a másik fél megfelelően tájékozott választ adhasson. A sérelmet szenvedett fél választát tisztességesen és pontosan kell közzétenni a sérelmes állítást közzétevő sajtótermékkel vagy műsorral azonos orgánumban, a sérelmes állítás közzétételének időpontjával azonos időpontban. Előfordulhatnak olyan esetek, amikor a fenti eljárás – jogi vagy az eredeti megfontolásnál fontosabb etikai okokból – nem megfelelő; ilyen esetben egy vezető szerkesztőségi taggal, vagy, a függetlenek esetében, egy megrendelő szerkesztővel kell konzultálni. Ilyen esetben helyénvaló lehet megvizsgálni alternatív válaszadási lehetőség biztosítását későbbi időpontban.

Azon nagyon ritka esetekben, amikor egy saját újságírói tevékenységünkön alapuló súlyos állítást javasolunk közzétételre anélkül, hogy lehetőséget biztosítanánk az érintetteknek a válaszadásra, a javaslatot egy vezető szerkesztőségi tag, vagy, a függetlenek esetében, egy megrendelő szerkesztő és a szerkesztőségi irányelveket ellenőrző tisztségviselő elé kell terjeszteni. Az állítás közzétételének a közérdeket kell szolgálnia és meggyőző érveknek kell szólnia annak hitelessége mellett. Ha amellet döntünk, hogy az információt anélkül tesszük közzé, hogy választ kérnénk az érintett személyektől vagy szervezetektől, annak indoka lehet, hogy fennáll a lehetősége a tanúk megzavarásának vagy annak, hogy peres úton próbálják meg késleltetni vagy akár megakadályozni az adást.”

A közéleti személyiségek hírnévvédelmének, a rágalmazás (*libel*) tortjának határait a korábbiaknál jóval szűkebbre vonó új *common law* szabályai is utalnak a válaszjog közvetett elismerésére. Az e körben meghatározó *Reynolds-ügyben* született Lordok Háza-béli ítélet¹⁰⁴ meghatározza az úgynevezett ‘felelős újságírás’ (*responsible journalism*) hozzávetőleges kritériumait, amelyek betartása esetén a sajtó még egyébként hírnévsértő, hamis állítás közzététele esetén is mentesülhet a felelősség alól. E kritériumok alapján a mentesülés megállapításakor figyelembe kell venni azt is, hogy kapott-e lehetőséget a felperes saját álláspontja kifejtésére,

¹⁰³ BBC Producers’ Guidelines.

¹⁰⁴ *Reynolds v. Times Newspapers* [2001] 2 AC 127.

illetve, hogy a megjelent cikk vagy közzétett információ tartalmazta-e az ő álláspontját az adott kérdéstről. Bár az ítélet nem írja elő, hogy kizárólag ezen esetekben mentesülhet a média, egyértelmű, hogy a válaszadás lehetőségének biztosítása – ez esetben tehát általában a sérelmes állításokkal azonos időben történő közreadása – a jogellenesség megállapításakor igen komoly súllyal esik a latba.

A Defamation Act 2013¹⁰⁵ 'eltörölte' a *Reynolds*-szabályt, mint a felelősség alóli common law kimentési okot. Az ott meghatározott szempontok ugyanakkor a bírói mérlegelés során, a törvényi rendelkezés alkalmazásakor is figyelembe vehetők. A Defamation Act 2013 emellett rögzíti, hogy a bíróságnak – a rágalmazás jogi következményei alóli mentesülés feltételeinek vizsgálatakor – az eset „valamennyi körülményét figyelembe kell vennie”. Ez feltehetően azt is jelenti, hogy a bíróságok továbbra is a *Reynolds-ítélet* kritériumai szerint vizsgálódnak majd, hiszen az nagy alaposággal és körültekintéssel határozta meg a relevánsnak tekinthető, vizsgálható körülményeket; így a rágalmozó állítást tartalmazó közleménnyel szembeni válaszlehetőség biztosítása a jövőben is figyelembe vehető szempont maradhat.

Érdeemes megemlíteni még egy, szintén a rágalmozás jogában szereplő apró részletszabályt. A *qualified privilege* értelmében bizonyos eseményekről (bírói, hatósági, parlamenti eljárásokról, bizonyos nyilvános ülésekről, eseményekről) való tudósítás, esetleg bizonyos (általában állami vagy egyéb hivatalos) forrásokból származó információk közzététele törvényi védeltséget élvez, azaz a hiteles, pontos közzététele, beszámoló eleve kizárja a rágalmozás megvalósulását. Ez alóli kivételt jelent azonban, ha a tudósításban szereplő, a benne foglaltakat sérelmező fél – megfelelő módon – a leírtak magyarázatát, pontosítását kívánta megjelentetni, ezt pedig a közlétező megtagadta. A válaszjog tehát ugyan e szűk körben sem kényszeríthető ki, (ritkán előforduló) megtagadása azonban súlyos következményekkel járhat.¹⁰⁶

A Defamation Act 1996 vezette be az *offer of amends* intézményét az angol rágalmozási jogba. A szabály értelmében, az a fél, aki a rágalmozó állítást közzétette, 'ajánlatot' (*offer*) tehet a sérelmet szenvedett másik félnek. Az ajánlat tartalma a valótlan állítás korrekciója és a bocsánatkérés, illetve ezek mellett egy vagyoni kompenzáció kifizetése a megsértett reputációért cserébe. Ha a megsértett fél elfogadja az ajánlatot, az érintett állítások vonatkozásában nem folytathatja a rágalmozási pert. Ha elutasítja, az ajánlat megtétele a rágalmozó félre nézve lehet kedvező körülmény a későbbi perben, amennyiben az ellenkező bizonyításáig a per során vélelmezni kell, hogy a rágalmozó nem tudta, és nem volt oka azt gondolnia, hogy az állítások valótlanok és sérelmesek.¹⁰⁷ Az ajánlatban szükségszerűen szereplő korrekció teszi ezt az eljárást a helyreigazításhoz hasonlóvá.

¹⁰⁵ Defamation Act 2013 4. § (6) bek.

¹⁰⁶ Defamation Act 1996 15. § (2) bek.

¹⁰⁷ Defamation Act 1996 2-4. §; Thomas GIBBONS: *Media Law in the United Kingdom*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2012. 47.

6.2. Németország

Valamennyi, a nyomtatott művekre vonatkozó szövetségi sajtótörvény előírja a válaszadás jogát az időszaki kiadványok tekintetében. Ilyen esetekben a felelős szerkesztő és a kiadó köteles a tényállítással érintett személy vagy testület választát közreadni a megfelelő nyomtatott kiadványban.

E kötelezettség nem áll fenn az alábbi esetekben:

- ha az érintett személynek vagy testületnek nem fűződik jogos érdeke a válaszhoz,
- ha a válasz terjedelmét tekintve nem megfelelő, vagy
- ha a közlemény kizárólag kereskedelmi célt szolgál.

A válasz terjedelme akkor tekinthető elfogadhatónak, ha nem lépi túl az adott nyomtatott kiadványban közzétett kifogásolt szöveg terjedelmét. A válasznak tényállításokra kell szorítkoznia és tartalmában nem lehet törvényellenes. A választ írásban kell benyújtani az érintett fél és jogi képviselője aláírásával.

A választ az annak kézhezvételét követő legközelebbi számban kell megjeleníteni a nyomtatott sajtóterméknek ugyanabban a részében, ahol a kifogásolt szöveg megjelent, azonos betűtípussal és kihagyás nélkül. A válasz nem tehető közzé olvasói levélként. A válasz közzététele ingyenes.

A különböző német szövetségi tartományok médiatörvényei ugyancsak előírják a válaszadás jogát a rádió- és televízió-műsorok tekintetében. Az egyes tartományok szabályozásai némileg eltérőek, de valamennyi tartalmazza a következő alapvető rendelkezéseket. Az érintett szervezetek vagy személyek a válaszadási jog gyakorlására irányuló kérelmüket a műsorban tett tényállítások tekintetében a műsorszolgáltatóhoz nyújtják be. A válasznak nevesítenie kell az érintett műsort és tényállításokra kell szorítkoznia. A választ a műsor adásba kerülését követően azonnal, de legfeljebb két hónapon belül el kell juttatni a műsorszolgáltatóhoz. A válasz terjedelme nem lépheti túl jelentős mértékben a kifogásolt műsorrész terjedelmét. A választ, amennyiben jogszerű, a kifogásolt műsorhoz hasonló adásidőben és a kifogásolt műsorról azonos formátumban, kihagyások és betoldások nélkül kell leadni. A választ az eredeti műsorszám valamennyi ismétlése esetén is közzé kell tenni. A közzétett válasszal kapcsolatos megjegyzések nem tehetők közzé közvetlenül a válaszhoz kapcsolódva és azoknak tényállításokra kell szorítkozniuk. A válasz közzétételenek kötelezettsége nem áll fenn, ha az érintett félnek ahhoz nem fűződik jogos érdeke, vagy ha a válasz tartalma törvényt sért.

Az RStV¹⁰⁸ előírja a válaszjogot a telemédia tekintetében. Ennek megfelelően, az újságírói szerkesztőségi tartalommal bíró telemédia-szolgáltatók ugyancsak kö-

¹⁰⁸ Tartományközi Műsorszolgáltatási Szerződés (*Der Staatsvertrag für Rundfunk und Telemedien* – RStV) 56. §

telemek haladéktalanul és díjmentesen az általuk közvetített tartalomba illeszteni a tényállítás által érintett személy vagy testület választát. A választ teljes egészében közzé kell tenni, az érintett tényállítással azonos stílusban. A választ mindaddig meg kell jeleníteni, amíg az érintett tényállítás megjelenik, közvetlenül a tényállítás mellett. E válasz közzétételére vonatkozó kötelezettség nem áll fenn az alábbi esetekben:

- ha az érintett személynek vagy testületnek nem fűződik jogos érdeke a válaszhoz,
- ha a válasz terjedelme nem megfelelő,
- ha a válasz nem kizárólag tényállításokra szorítkozik, vagy ha tartalmában törvényellenes, illetve
- ha a választ a kiadvány kiadója nem kapja meg az érintett kiadvány első megjelenését követő három hónapon belül.

Az újságírói szerkesztőségi tartalommal nem rendelkező telemédia-szolgáltatások esetében nem létezik kötelező válaszadási jog.

A német szövetségi alkotmánybíróság¹⁰⁹ 1998-as döntésében¹¹⁰ Hamburg tartomány sajtótörvényét (*Hamburgischen Pressegesetz*) alkotmányosnak ítélte. A határozat kiemeli, hogy a személyiségvédelmi jellege mellett a válaszjog a közönség tájékozódását szolgálja, és megfelelő eljárási és anyagi jogi korlátok megléte esetén nem tekinthető a sajtószabadságba való aránytalan beavatkozásnak.¹¹¹

Tekintettel a hírtudósítások terjedelmére és befolyására, az egyén nem képes úgy szembeállni a hírmédiával, hogy azonos esélye legyen a nyilvánosságra. Az esélyegyenlőség érdekében a törvényhozók a személyiségi jog elvének értelmében kötelesek védelmet nyújtani az egyéneknek a média magánszférájukra gyakorolt hatásával szemben. Az egyik jogalkotói lehetőség erre a jogi garancia, miszerint azok, akiket a hírtudósítások érintenek, saját szavaikkal válaszolhatnak. A bíróság álláspontja értelmében az egyének számára biztosított ezen válaszadási jog hozzájárul az „Alaptörvény”¹¹² [5 (1) cikke] által szavatolt szabad, egyéni és nyilvános véleményalkotáshoz”, mivel „így a sajtótól származó információk mellett az olvasó az érintett személy álláspontjáról is tájékoztatást kap.”

Arra a kérdésre, hogy vajon nem felesleges-e a válaszjog az egyének személyiséghez fűződő joga védelmében, a BVerfG nemmel felelt. A válasz, bizonyos körülmények között, kiegészíthet egy ideiglenes intézkedést, helyesbítést, visszavo-

¹⁰⁹ Bundesverfassungsgericht (BVerfG).

¹¹⁰ BVerfGE 97, 125. (1998).

¹¹¹ A döntés bemutatását és elemzését lásd Kyu Ho YOUN: The Right of Reply and Freedom of the Press: An International and Comparative Perspective. *George Washington Law Review*, Vol. 76., No. 4. (2008) 1017.

¹¹² Grundgesetz (GG).

nást vagy kártalanítást, amellet, hogy büntetesként hat azokra nézve, akiktől a sérelmes állítás származott. Mindazonáltal sem a polgári, sem a büntetőjogi jogorvoslatok nem teszik lehetővé, hogy az érintett személy válaszoljon a médiahíradásra. Ezen túlmenően, a visszavonás és a helyesbítés lassabban működik, mint a válaszadás, hiszen ezek esetében fel kell tárnai az eredeti híradás valótlanágát, és ez időigényes.

A BVerfG szerint az egyén személyiségvédelme a válaszadási jog révén korántsem jelent jelentős hátrányt a sajtószabadságra nézve. Mindenekelőtt, minthogy a válasznak mindig az eredeti híradáshoz kell kapcsolódnia, a válaszadás jogával kizárólag az a személy élhet, akiről a tudósítás szólt. Másodsor, a válasznak tényállításokra kell szorítkoznia; a véleményközlések ki vannak zárva. Végezetül, a válasznak ésszerű határt szab, hogy az eredeti cikk tárgyához és terjedelméhez kell igazodnia.

A BVerfG nem találta megfontolásra érdemesnek azt az ellenvetést, miszerint a válaszadási jog gyakorlásához nem szükséges a becsület sérelme, sem az eredeti híradás hamis, illetve a válasz igaz voltának bizonyítása. A bíróság a jó hírnévtől megkülönböztetve kezelte a személyiségi jogot, mint a válaszadási jog alapját. A személyes becsület, mint a sajtószabadság korlátozásának lehetséges alapja, „fontos alkotóeleme” a személyiségi jognak. A BVerfG ugyanakkor kimondta, hogy a médiabeli megjelenítés sértheti a megjelenített személyiségét anélkül, hogy sértené az illető becsületét.

A bíróság az alkotmányjog szempontjából jelentéktelennek tekintette a hírmédia azon állítását, miszerint a válasz közreadása megtagadható, amennyiben a média meg van győződve az általa közzétett vitatott tények hitelességében. Az, hogy a válasznyilatkozat független az igazságtól, az államnak azon személyiségi jog védelmi kötelezettségéből adódik, hogy azonos nyilvánosságot kell szavatolnia a válasz számára. A válasz közreadására irányuló követelés gyors teljesítését megghiúsítaná, ha az eljárás során annak igaz vagy hamis voltát kellene vizsgálni.

6.3. Franciaország

A nyomtatott sajtó tekintetében a válaszadás jogát (*droit de réponse*) az 1881-es francia sajtótörvény 13. cikke biztosítja, amelynek értelmében bármely, napilapban vagy folyóiratban megnevezett vagy ábrázolt személy követelheti a szerkesztőségtől nyilatkozata megjelentetését, függetlenül attól, hogy az illetővel kapcsolatos állítások sértőek vagy hamisak-e. A szerkesztőség a választ ingyenesen köteles megjelentetni. A válaszadás jogával bármely, a sajtóban említett természetes vagy jogi személy élhet, függetlenül attól, hogy az eredeti állítás rágalmazó volt-e. A válaszadásra vonatkozó törvény nem tesz különbséget a tényállítások és a vélemények között.

Antirasszista szervezetek is élhetnek a válaszadási joggal olyan tartalmak vonatkozásában, amelyek valamely ember vagy embercsoport becsületét vagy meg-

ítélését érintő tényeket tartalmaznak az illető ember vagy embercsoport etnikai, nemzeti, faji vagy vallási hovatartozása vagy nem tartozása alapján. Amennyiben valamely napilap vagy folyóirat egy büntetőeljárással kapcsolatban nevez vagy jelenít meg egy személyt, úgy e személy ugyancsak gyakorolhatja a válaszadás jogát a nyomozás megszüntetése, szabadon bocsátás vagy felmentés esetén. Napilapok esetében a választ a kérelem kézhezvételét követő három napon belül kell közzétenni. A választ a vitatott tartalmú hírrel azonos oldalon és betűtípussal kell megjelentetni. A válaszközlemény terjedelme nem haladhatja meg az eredeti hír terjedelmét és semmiképpen sem lehet több kétszáz sornál. Amennyiben a nyilatkozat nem, vagy nem a fentieknek megfelelő módon került közzétételre, úgy az érintett fél gyorsított eljárásért folyamodhat a rendes bíróságnál nyilatkozata megjelentetése érdekében.

A fenti rendelkezések megszegése legfeljebb három hónapos elzárást és/vagy maximum háromezer-hétszázötven euró összegű pénzbírságot vonhat maga után.

A válaszadási jogra választások idején szigorúbb követelmények vonatkoznak. Ilyen időszakokban a válasz közreadásának határideje a szokásosnál rövidebb, a közzététel elutasítása pedig súlyosabb szankciókat von maga után.

A sajtótörvény (12. cikk) helyreigazítási jogot (*droit de rectification*) is biztosít a kormánytisztviselők és a hatóságok részére. A törvény értelmében a kiadó (szerkesztő) köteles a lap következő számának első oldalán elhelyezni a hatóságok által részére elküldött helyreigazítást a tevékenységükkel kapcsolatos pontatlan tudósítással kapcsolatban. A kötelezettség elmulasztása pénzbüntetést von maga után. A helyreigazítási jog kizárólag tényállításokkal szemben alkalmazható.

A lineáris médiaszolgáltatások tekintetében a válaszadás jogát az 1982. július 29-i (2004-ben módosított) törvény 6. cikke szabályozza. Bárkinek, aki úgy véli, hogy becsülete vagy jó híre sérült egy gyalázkodó adás miatt, jogában áll kérelmezni az audiovizuális vagy rádiós médiaszolgáltatótól nyilatkozata közvetítését. A válasznyilatkozatot a válaszadásra okot adó adással azonos feltételek mellett és közönség részére kell közvetíteni, annak maximális hossza háromezer sor vagy két perc. Amennyiben a válasznyilatkozat nem kerül közzétételre a kérelem kézhezvételét követő nyolc napon belül, úgy az érdekelt fél gyorsított eljárásért folyamodhat a bíróságnál (*Tribunal de grande instance*) válasznyilatkozata közvetítése érdekében.

A média esetén a válaszadási jog hatálya jóval szűkebb, mint a sajtó esetében, hiszen kizárólag gyalázkodó nyilatkozatokkal vagy véleményekkel szemben alkalmazható. A nyilvánosság felé irányuló internetes kommunikáció vonatkozásában a digitális gazdaságba vetett bizalomról szóló 2004-575 számú törvény (*confiance dans l'économie numérique* – LCEN) úgy rendelkezik, hogy az internetes kommunikációban közvetlenül megnevezett bármely természetes vagy jogi személynek jogában áll válasznyilatkozatot tenni ugyanazon szolgáltatáson keresztül. A kérelem írásban, lehetőleg tértivevényes ajánlott levélben intézhető az illető weboldal 'igazgatójához' vagy főszerkesztőjéhez a kérelem tárgyát képező cikk megjelenését követő három hónapon belül. A szerkesztőségi igazgató (*directeur de*

la publication) a helyreigazítást a kérelem kézhezvételét követő három napon belül köteles megjeleníteni a honlapon, és annak „a vita tárgyát képező üzenettel azonos feltételek mellett kell elérhetőnek lennie, feltüntetve, hogy a nyilatkozat a válaszadási jog gyakorlása eredményeképpen jelenik meg”. A válasznak a honlapon az eredeti cikkével azonos helyen kell megjelennie s az eredeti cikkével azonos időtartamig kell elérhetőnek maradnia. A válaszközlemény hossza maximum kétszáz sor lehet. Az LCEN IV/6. cikkét kiegészítő 2007. október 24-i 2007-1527 számú rendelet 1. cikk 2. bekezdés értelmében a válaszadási jog abban az esetben gyakorolható, ha az adott weboldal nem teszi lehetővé a követlen válaszadást például fórumok, csevegőszobák stb. üzemeltetése révén. Emellett az idézett rendelet 5. cikke értelmében a válaszadási joggal élni kívánó személy feladhatja e jogát abban az esetben, ha a főszerkesztő beleegyezik a vita tárgyát képező cikk módosításába vagy eltávolításába.

A válaszadásra vonatkozó rendelkezések nagyon hasonlóak a sajtó és az internetes kommunikáció tekintetében, hiszen a válaszadás joga minden napilapban vagy folyóiratban, illetve nyilvános internetes kommunikációban megnevezett vagy megjelenített személyt megillet, függetlenül attól, hogy a kérdéses nyilatkozat hamis vagy sértő-e.

6.4. Olaszország

A válaszadási jogra különböző szabályok vonatkoznak a lineáris médiaszolgáltatók és a sajtó esetében.

A lineáris médiaszolgáltatók esetében a válaszadási jogot a 2005. július 31-i 177. számú törvényerejű rendelet (Médiakódex) 32d cikke szabályozza. A 32d cikk alapján bárkinek, aki úgy véli, hogy egy hamis állításokat tartalmazó műsor anyagi vagy erkölcsi érdekeit (ideértve a becsületet és a jó hírnevet) veszélyezteti, jogában áll felszólítani a közvetítésért felelős lineáris audiovizuális médiaszolgáltatót és/vagy rádiószolgáltatót egy helyreigazító nyilatkozat közvetítésére, feltéve, hogy e nyilatkozat közzététele nem von maga után büntetőjogi felelősségre vonást.

A helyreigazító nyilatkozatot a kérelem kézhezvételét követő negyvennyolc órán belül, a kérelmet megalapozó adáséval azonos időszámban és súllyal kell közvetíteni. Amennyiben a helyreigazítás nem kerül adásba a kérelem kézhezvételét követő negyvennyolc órán belül, úgy az érdekelt fél a kérelmet megküldheti az AGCOM (az olasz kommunikációs hatóság) részére. Az AGCOM öt napon belül köteles elbírálni a kérelmet. Amennyiben megalapozottnak találja azt, úgy kötelezi a lineáris audiovizuális médiaszolgáltatót és/vagy rádiószolgáltatót a helyreigazításnak és az AGCOM döntésének huszonnégy órán belüli közvetítésére.

Amennyiben a helyreigazítás közvetítésére felkért lineáris audiovizuális médiaszolgáltató vagy rádiószolgáltató úgy véli, hogy a helyreigazítás közvetítése nem helyénvaló, úgy egy napon belül kérelmet kell küldenie az AGCOM részére. Ilyen

esetben az AGCOM az előző bekezdésben foglaltaknak megfelelően jár el. A fenti szabályok megszegését az AGCOM ötezer-egyszázhatvanöt eurótól ötvenegyezer-hatszáznegyvenhat euróig terjedő pénzbírsággal sújthatja.

A nyomtatott sajtó esetében a helyreigazítási jogot az 1948. február 8-i 47. számú törvény (Sajtótörvény) 8. cikke szabályozza. A 8. cikk értelmében a napilapok, folyóiratok és hírügynökségek felelős szerkesztői kötelesek ingyenesen közzétenni az olyan személyek helyreigazító nyilatkozatait, akiről fényképek jelentek meg, illetve akiknek valótlan, illetve emberi méltóságukat potenciálisan sértő tényállításokat tulajdonítottak, amennyiben e nyilatkozat közzététele nem von maga után büntetőjogi felelősségre vonást.

A sajtóban a helyreigazítási jog az olyan kiadványokra vonatkozik, amelyekben az érintett személyről fényképek jelennek meg, illetve amelyek az érintett személy véleménye szerint az érintettnek valótlan, illetve emberi méltóságát potenciálisan sértő kijelentéseket tulajdonítanak. A sajtó esetében az érintett személynek tulajdonított kijelentések vagy tények hamis volta nem előfeltétele a válaszadási jog gyakorlásának, mivel arra olyan esetben is sor kerülhet, ha az érintettnek tulajdonított tények vagy kijelentések csupán potenciálisan sértők az érintett személy méltóságára nézve, ami annyit jelent, hogy akár sértő vélemények esetében is kötelező lehet a válasz közzététele.

A napilapok esetében a helyreigazítást az érintett személy kérelmét követő két napon belül kell közzétenni ugyanazon az oldalon, amelyen a kérelmet megalapozó hír megjelent. A folyóiratok esetében a helyreigazítást legkésőbb az érintett személy kérelmének megküldését követő második számban kell közzétenni ugyanazon az oldalon, amelyen a kérelmet megalapozó hír megjelent. A helyreigazítást teljes egészében közzé kell tenni, amennyiben annak terjedelme nem haladja meg a harminc sort, a kérelmet megalapozó hírével azonos betűmérettel. Amennyiben nem kerül sor a helyreigazítás közzétételére a fenti határidőkön belül, illetve a közzététel nem felel meg a fenti szabályoknak, úgy az érintett fél gyorsított eljárásban kérheti a nyilatkozat közzétételét a rendes bíróságtól. A fenti rendelkezések megszegése esetén hétezer-ötszáz eurótól tizenkétezer-ötszáz euróig terjedő pénzbírság szabható ki.

Az Alkotmánybíróság 1974-ben (az 1974. évi 133. és 225. számú ítéletben) kifejtette, hogy a válaszadási jog célja kettős: egyrészt a személyek jogainak – méltóságának és becsületének – védelme, másrészt az objektív tájékoztatás közérdekének érvényesítése. Az utóbbi évek joggyakorlata az előbbit tekintette a jog elsődleges céljának.¹¹³

¹¹³ Roberto MASTROIANNI – Amedeo ARENA: *Media Law in Italy*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011. 54–55., 77–78.

7. A válaszadási joggal kapcsolatos egyes kérdések összehasonlító áttekintése

7.1. Az intézményt szabályozó jogforrás jellege

A jog tartalmát, korlátait nem közvetlenül érintő kérdés, mégis lényeges, hogy egy adott állam melyik és milyen típusú jogforrásban szabályozza a válaszadás jogát. Azon államok, amelyek az állami szabályozás eszközeivel kezelik a kérdést, jellemzően törvényekben – legtöbbször a médiával foglalkozó speciális ágazati törvényben – szerepeltetik ezt a jogintézményt, de számos országban a jog alkotmányos rangra emelkedett. Ennek a jelentősége óriási, hiszen ezen országokban a válaszadási jog alkotmányos (alapvető) joggá válik, amely a sajtószabadság alapjogával azonos szintre kerül. Ilyen esetekben tehát nem lehet kérdéses, hogy a válasz jog elvben a sajtószabadság megengedett korlátozását jelentheti.

Ugyanakkor, hasonló következtetésre alkotmányba foglalás nélkül, jogértelmezéssel is el lehet jutni, ahogyan azt az EJEB tette, amikor megállapította, hogy a válasz jog a választ közzétenni kívánó szólás- és sajtószabadságának lényegi elemét képezi. Tehát a jog összefüggésében felmerült viták esetében, mindkét oldalon a sajtó-, illetve szólásszabadság jogának gyakorlása a hivatkozási pont – csak éppen az egyik oldalról az a médiáé, a másik oldalról pedig a médiában megtámadott, a válasz közzétételét kezdeményező személyé.

Az Európai Unió tagállamai közül Görögország, Portugália és Szlovénia szerepelteti alkotmányában a válaszadási jogot.

A görög alkotmány 14. cikk (5) bekezdése szerint:

„Mindenki, akiről igaztalan írás vagy közvetítés született, válaszadásra jogosult, és a hírközlő teljes és azonnali visszavonásra köteles. Mindenki, akiről sértő vagy rágalmazó írás, vagy közvetítés született, válaszadásra jogosult, és a hírközlő azonnali közlésre vagy helyreigazításra köteles. A válaszadás joga gyakorlásának módját és a teljes és azonnali visszavonást, közlést vagy helyreigazítást törvény állapítja meg.”¹¹⁴

A portugál alkotmány 37. cikk (4) bekezdése szerint:

„Minden magán- vagy jogi személynek egyenlő és hatékony módon biztosított joga van a válaszadásra és a helyesbítésre, valamint joga van az őt ért károk utáni kártérítésre.”¹¹⁵

¹¹⁴ TRÓCSÁNYI László – BADÓ Attila (szerk.): *Nemzeti alkotmányok az Európai Unióban*. Budapest, KJK–KERSZÖV, 2005. 411.

¹¹⁵ Uo., 830.

A válaszadás és a kártérítés joga a 37. cikk első három bekezdésében szereplő vélemény- és sajtószabadsághoz kapcsolódik.

A szlovén alkotmány 40. cikke szerint:

„Az olyan közzétett hír helyreigazításához való jog, amelyben az egyén, szervezet vagy szerv érdekei sérültek, biztosított, csakúgy, mint a közzétett tájékoztatásra való válaszadási joga.”¹¹⁶

Mindhárom alkotmányi rendelkezés kettéválasztja a (tágabb érvényű) válaszadási jogot a szűkebb helyreigazítási jogtól, és külön említi őket. Összefüggésben van ezzel a sajátossággal az, hogy mind a görög, mind a portugál jogrendszer a szélesen értelmezett válaszadási jogot is szabályozza, és sérelmes vélemények közzététele esetén is lehetővé teszi a válaszközzetmény közzétételét. A szlovén média-szabályozás ugyanakkor csak a hamis tényekkel szemben engedi meg a válaszadást, annak ellenére, hogy az alkotmány külön nevesíti a helyreigazítást és a válaszadási jogot.

Az Unión kívüli európai államok közül Horvátország,¹¹⁷ Macedónia,¹¹⁸ Törökország¹¹⁹ és Ukrajna¹²⁰ emelte az alapjogok közé a válaszadási jogot. Ennek elsősorban szimbolikus jelentősége van, hiszen a jog tényleges érvényesülése nem feltétlenül van egyértelműen megállapítható, szoros összefüggésben az azt szabályozó jogforrás jellegével és a jogforrási hierarchiában elfoglalt helyével. A jog alkotmányos jellege nem jelenti azt, hogy bármely esetben korlátozhatja a sajtószabadságot, és megfordítva: akkor is megengedett lehet utóbbi korlátozása, ha a válaszjog nem szerepel az alkotmányban.

Akad olyan európai állam, ahol az általános polgári törvénykönyv biztosít válaszjogot, mint például a szűken meghatározott, helyesbítésnek vagy helyreigazításnak (*rectification*) tekinthető holland válaszjog.¹²¹ (1977 és 2010 között a magyar szabályozás is hasonló megoldást alkalmazott.)

Az Európai Unión belül csak igen kevés olyan állam található, amely nem határoz meg törvényben előírt válaszadási vagy helyreigazítási jogot. Az egyik ilyen a fent bemutatott Egyesült Királyság, a másik Svédország. Utóbbi államban a válasz közzétételének kötelezettségét a frekvenciahasználatra feljogosított médiaszolgáltatók és a médiahatóság közötti szerződés egyébként előírhatja, így ebben a körben mégis – törvényi szabály nélkül is – jogi kötelezettséggé válhat.¹²² A gyakorlatban

¹¹⁶ Uo., 1048.

¹¹⁷ Constitution of Croatia, art. 38(4)

¹¹⁸ Constitution of Macedonia, art. 16.

¹¹⁹ Constitution of Turkey, pt. 2, ch. 2, § XI, art. 32.

¹²⁰ Constitution of Ukraine, art. 32.

¹²¹ Hollandia polgári törvénykönyve, art. 6–167.

¹²² Radio and Television Act (*Sw. Radio- och tv-lag (2010:696)*, ch. 4 s. 9 para. 11.

pedig valamennyi, állami tulajdonú frekvenciát használó médiaszolgáltatás köteles ilyen szerződési kikötés alapján válaszközlemények közzétételére. Egyébként Svédországban általános érvénnyel az önszabályozáson belül rendezik a médiapiac szereplői egymás között a válaszjog kérdését.¹²³

Bulgáriában sajátos megoldás érvényesül: míg a médiaszolgáltatások szabályozása tartalmazza a válaszjogot, addig a sajtótermékekre vonatkozóan ott is csak az önszabályozási megoldás létezik.¹²⁴

Szintén létező megoldás, ha a törvényben általános megfogalmazott rendelkezéseket egy – jellemzően a médiahatóság által készített – kódex bontja ki, és határoz meg részletszabályokat; ez a megoldás jelentkezik például a román médiaszabályozásban.¹²⁵

Az EU-n belül általánosan létező tagállami megoldás a médiaszabályozásban (akár egy törvényben, egységesen, valamennyi médiumra nézve, akár több törvényben, differenciálva az egyes médiumtípusok között) előírt válaszadási jog.

7.2. A szabályozás tárgyi hatálya

A válaszadási jog állami szabályozásának tárgyi hatályával kapcsolatban két lényeges kérdés merül fel. Egyfelől, hogy differenciál-e a szabályozás az egyes médiumtípusok között, azaz meghatároz-e külön szabályokat a médiaszolgáltatásokra és a sajtótermékekre nézve, esetleg kivonja-e egyiket a szabályozás hatálya alól? Másfelől, hogy az utóbbi években módosult-e olyan irányban a szabályozás, amely folytán az kiterjed az újabb médiatartalom-szolgáltatásokra, ideértve elsősorban a(z) (szöveges) internetes tartalomszolgáltatásokat és a lekérhető médiaszolgáltatásokat.

Az egyes állami szabályozások vizsgálatakor azt látjuk, hogy a legtöbb uniós tagállam egységesen szabályozza a válaszjogot, tehát egyazon norma vonatkozik a médiaszolgáltatásokra és a sajtótermékekre; igaz, az online szolgáltatások csak ezen államok kisebb hányadában tartoznak a szabályozás hatálya alá.

¹²³ Code of Ethics for Press, Radio and Television, s. 5 and 13.

¹²⁴ *Independent Study on Indicators for Media Pluralism in the Member States – Towards a Risk-Based Approach*. Prepared for the European Commission Directorate-General Information Society and Media by K.U.Leuven – ICRI, Jönköping International Business School, MMTC Central European University, CMCS Ernst & Young Consultancy Belgium. Leuven, July 2009. (A továbbiakban: *Independent Study on Indicators for Media Pluralism*). Country Reports – Bulgaria.

¹²⁵ Decision no. 187 of April 3, 2006 Concerning the Regulations of the Content of Audiovisual Programme Services, art. 48.

Ugyanakkor Belgium,¹²⁶ Franciaország,¹²⁷ Lettország,¹²⁸ Olaszország¹²⁹ és Szlovákia differenciál a szabályozásban, azaz külön törvényben határozza meg a médiára és a sajtóra vonatkozó szabályokat, még akkor is, ha azok tartalma nem tér el lényegesen egymástól.

A szlovák szabályozás jóval szélesebb körben ír elő válaszadási jogot a sajtótermékekre vonatkozóan (ahol ténylegesen válaszközlemény közzététele követelhető), mint a médiaszolgáltatások esetében (ahol csak helyreigazítás követelhető).¹³⁰ A finn szabályozás ugyanakkor nem a szolgáltatások jellege mentén, hanem a kérelmező személyi státusa alapján differenciál: a sértett magánszemélyek válaszadási jogra, a jogi személyek vagy hatóságok helyreigazítás közzétételére jogosultak.¹³¹

Írországban a médiaszolgáltatásokra vonatkozóan törvény határozza meg a válaszadási jogot.¹³² A sajtótermékek vonatkozásában ugyanakkor sajátos 'hibrid' megoldás érvényesül: a Defamation Act 2009 törvényi alapot teremtett a már korábban létrejött önszabályozó iparági szervezet, a Press Council számára. A törvény a szervezetre bízta a sajtóra vonatkozó szabályok (kódex) megalkotását. Ennek megfelelően a Press Council által meghatározott Code of Conduct tartalmazza a válaszközlemények közzétételének kötelezettségét:

„1. Alapelv: Igazság és pontosság

1.2. Lényegi tekintetben pontatlan információ, félrevezető nyilatkozat vagy valótlan tudósítás vagy kép közzététele esetén azt haladéktalanul és megfelelő súllyal helyre kell igazítani.”

„1.3. Amennyiben szükséges, haladéktalanul és megfelelő súllyal kötelező közzétenni a visszavonást, bocsánatkérést, tisztázást, magyarázatot vagy választ.”

¹²⁶ Peggy VALCKE – Eva LIEVENS: *Media Law in Belgium*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011. 67–68, 105.; lásd Federal Act of 23 June 1961 (*Loi relative au droit de réponse*; on the right of reply in the press); concerning the audiovisual media, lásd továbbá the Decree of 27 March 2009 in the Flemish Community, the Decree of 27 June 2005 in the German Community, the Act of 23 June 1961 in the French Community.

¹²⁷ 1881 Press Act and Law of 29 July, 1982.

¹²⁸ 1995 Act on Radio and Television, art. 36–37., 1990 Law on the Press and other Mass Media, art. 21.

¹²⁹ Legislative Decree 31 July 2005, no. 177 (Media Code), Section 8 of the Law 8 February 1948, no. 47 (Printed Press Law).

¹³⁰ Press Law no. 167/2008., art. 8.; Act on Broadcasting and Retransmission, art. 21.; Andrej SKOLKAY: *Media Law in Slovakia*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011. 89., 139–140.

¹³¹ Act on the Exercise of Freedom of Expression in Mass Media, ch. 3., s. 8–9.

¹³² Broadcasting Act 2009 49. §

A Code of Conduct alapján a Sajtóombudsman (Press Ombudsman) járhat el, és vizsgálhat ki panaszokat. Rendelkezése alapján a sajtótermék kötelezően közzéteszi marasztaló döntését.¹³³

Hasonlóképpen alakul a szabályozás Bulgáriában is, ahol a médiaszolgáltatókra vonatkozó választóg törvény által meghatározott, de a sajtóra az önszabályozási kódex vonatkozik, amely a választógot is tartalmazza, de csak azok számára kötelező, akik alávetették magukat a kódexnek.¹³⁴

Az internetes sajtótermékekre több uniós tagállam is kiterjesztette a választógási jog hatályát; ilyen állam

- Ausztria,¹³⁵
- Dánia,¹³⁶
- Észtország,¹³⁷
- Finnország,¹³⁸
- Franciaország,¹³⁹
- Lengyelország,¹⁴⁰

¹³³ Defamation Act 2009, Schedule 2. 9.; Eoin CAROLAN – Ailbhe O’NEILL: *Media Law in Ireland*. Dublin – Haywards Heath, Bloomsbury Professional, 2010. 495–512.

¹³⁴ *Independent Study on Indicators for Media Pluralism* i. m. (124. l.), Country Reports – Bulgaria.

¹³⁵ Általában véve a Médiatörvény (Mediengesetz, Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, Federal Law Gazette No. 314/1981.) nyomtatott sajtóra vonatkozó szabályai az internetes újságokra és más internetes portálokra is vonatkoznak (az olyan webhelyek kivételével, amelyek az adott média tulajdonosa magánéletének vagy személyének bemutatására szorítkoznak). A törvény 1. s. 1. § 5.a. pontja értelmében az „időszakos elektronikus média” kifejezés jelentése „elektronikusan a) közvetített (műsorszám) vagy b) letölthető (webhely) tartalom, vagy c) az előbbiekhöz hasonló formában évente legalább négy alkalommal terjesztett média (ismétlődő elektronikus média).”

¹³⁶ A dániai internetes újságok/folyóiratok a Media Liability Act no. 85 of 9 February 1998 hatálya alá tartoznak.

Danish online newspapers/periodicals fall under the scope of the Media Liability Act no. 85 of 9 February 1998.

¹³⁷ A Sajtóetikai Kódex az elektronikus újságokra is vonatkozik. Lásd *Independent Study on Indicators for Media Pluralism* i. m. (124. l.), Country Reports – Estonia.

¹³⁸ Finnországban a „hálózati kiadvány” fogalma magában foglalja az internetes újságokat és a hírportálokat is („A hálózati kiadvány hálózati üzenetek olyan rendezett halmaza, amely koherens egészet alkot, hasonlóan a kiadó által előállított vagy feldolgozott anyagból előállított és rendszeres közzétételre szánt folyóiratokhoz”. Lásd Act on the Exercise of Freedom of Expression in Mass Media, s. 2.1.6.).

¹³⁹ A francia bíróságok gyakorlatában általános, hogy a sajtótörvényt úgy tekintik, mint ami az internetes kommunikációra is vonatkozik.

¹⁴⁰ Az internetes újságok és hírportálok a Press Act általános rendelkezéseinek hatálya alá tartoznak, ha megfelelnek a „sajtó” 1984. június 26-i sajtótörvényben (Press Act) foglalt meghatározásának. A Press Act 7. Cikk 1. pont 1. bekezdésében foglalt meghatározás értelmében a „sajtó” olyan „időszakos kiadványokat jelent, amelyek nem alkotnak zárt, homogén egészet, legalább évente egy alkalommal megjelennek, rendelkeznek címmel vagy névvel és aktuális számmal vagy elnevezéssel. Ilyenek, különösen: az újságok, a folyóiratok, a hírügynökségi és távirati irodai szolgáltatások, a közlönnyök,

- Luxemburg,¹⁴¹
- Magyarország,
- Németország,¹⁴²
- Portugália,¹⁴³
- Szlovénia.¹⁴⁴

a rádió- és tévécsatornák és a filmhíradók”. A „sajtó” definíciója vonatkozik egyúttal valamennyi létező vagy későbbi technikai fejlesztések nyomán a jövőben megvalósuló tömegkommunikációs megoldásra, amely rendszeres kiadványok nyomtatott, videó vagy hang formájában vagy más technikával történő terjesztését szolgálja. Ennek megfelelően az internetes tartalmak „sajtónak” tekintendők, amennyiben megfelelnek a rendszeres/időszakos megjelenés kritériumának. A Legfelsőbb Bíróság 2007. július 27-i döntése (ügyszám: IV KK 0174/07) értelmében a technikai fejlődés nyomán létrejövő új tömegkommunikációs eszközök akkor minősülnek sajtónak, ha ezek terjesztése kiadványok vagy tájékoztató folyóiratok formájában rendszeresen történik az interneten keresztül; ebben az esetben megjelenésük gyakorisága alapján napilapnak vagy folyóiratnak minősülnek. Ezen túlmenően, a Tartományi Közigazgatás Bíróság 2008. október 30-i döntésében (ügyszám: II SA/Wa 1885/07) kimondta, hogy annak, hogy egy internetes újság sajtókiadványnak minősüljön, nem feltétele, hogy rendelkezze a tipikus elektronikus „újság” olyan alaki kellékeivel, amelyek a nagyvállalatok által az interneten terjesztett, széles körben ismert hírleveleket jellemzik. Éppen ezért azt, hogy egy interneten keresztül elérhető kiadvány „sajtónak” minősül-e vagy sem, az adott kiadvány célja és szerepe alapján kell eldönteni.

¹⁴¹ Az Act of 8 June 2004 on the Freedom of Expression in Media (*Loi du 8 juin 2004 sur la liberté d’expression dans les médias*) hatálya kiterjed az internetes sajtóra is. A törvényben előírt kötelezettségek az internetes médiára is vonatkoznak. A törvény I. Cikke kimondja, hogy a törvény célja a véleménynyilvánítás szabadságának biztosítása a médiában. A törvény meghatározása szerint média minden olyan dologi vagy immateriális eszköz, amely a közzétételt hivatott szolgálni. A kiadvány a közönség egésze vagy valamely része számára a szerkesztő által bármilyen médián keresztül elérhetővé tett információt jelenti. Ennek megfelelően, tekintettel a „média” és a „kiadvány” fogalmainak tág definíciójára, a 2004. június 8-i törvény által előírt kötelezettségek ugyanúgy vonatkoznak az internetes médiára is.

¹⁴² Az elektronikus sajtó a német törvények értelmében „újságírói-szerkesztői tartalommal rendelkező telemédia”, amelyet az RStV (Államközi Műsorszolgáltatási Szerződés) rendelkezései szabályoznak. Az RStV 54. cikke értelmében az újságírói-szerkesztői tartalommal rendelkező telemédia-szolgáltatásoknak, különösen azoknak, amelyek részben vagy egészben rendszeres nyomtatott kiadványok tartalmát jelenítik meg szöveg vagy kép formájában, be kell tartaniuk az általánosan elfogadott újságírói alapelveket. Közzététel előtt az adott körülmények között elvárható gondossággal ellenőrizni kell a hírek tartalmát, eredetét és szavahihetőségét. Az 56. cikk a helyreigazítási jogot kiterjeszti a „telemédia”-szolgáltatásokra is.

¹⁴³ Although there is not an express rule which establishes the application of the to internet press, the rules regarding printed press may also apply to online newspapers and to all internet content which include journalistic material. Jóllehet nem létezik olyan kifejezett szabály, amely előírná a nyomtatott sajtóra vonatkozó törvényt (Law no. 2/99 of January 13 as amended by Law no. 18/2003 of July 11) alkalmazását az internetes sajtóra, a nyomtatott sajtóra vonatkozó szabályok alkalmazhatók az internetes újságokra és minden olyan internetes tartalomra is, amely újságírói anyagokat tartalmaz.

¹⁴⁴ A Media Act (Official gazette of the Republic of Slovenia [Uradni list RS], 35/2001. sz.) rendelkezései nem hivatkoznak külön a média különböző egyedi formáira, így a törvény az internetes kiadványokra is vonatkozik.

Ezen államok némelyikében ezt kifejezetten jogszabály írja elő (vagy konkrétan megnevezve az internetes sajtótermékeket, vagy olyan általános definíciót alkalmazva a „sajtóra”, amely kiterjed bármely technikai eszköz útján terjesztett tartalomra is), máshol a bírósági jogértelmezés, jogfejlesztés terjesztette ki a szabály hatályát az új szolgáltatásokra.

7. 3. Csak tényállítások vagy vélemények közlése esetén is érvényesül a válaszjog?

Mint láthattuk, az Európai Unió előírás, illetve az uniós és Európa tanácsi ajánlások megelégszenek azzal, ha a hamis tényállításokkal kapcsolatban biztosítják az egyes jogrendszerek a válaszadás jogát. Számos uniós tagállam így mindössze a tényállításokkal szemben biztosít válaszadási jogot. Ugyanakkor egyes tagállamokban a szabály a sérelmes véleménynyilvánítás esetében is alkalmazható. A finn jogrendszer a „sértő” vélemények esetében enged válaszjogot.¹⁴⁵

A luxemburgi jog szerint bárki kérheti válaszközlemény közzétételét, aki az eredeti médiatartalom alapján felismerhető, azonosítható, függetlenül attól, hogy a vele kapcsolatban közzétett információ, vélemény sérelmes-e avagy sem.

„Egyéb jogai korlátozása nélkül valamennyi olyan természetes vagy jogi személy, egyesület vagy társaság, akit valamely folyóirat név szerint megnevez, vagy akire implicit módon utal, igényelheti válaszának ingyenes megjelentetését.”¹⁴⁶

A francia jog ugyanilyen széles körben enged válaszjogot a sajtótermékek vonatkozásában, míg a médiaszolgáltatások esetében akkor teszi annak gyakorlását lehetővé, ha a véleménynyilvánítás a becsületet veszélyezteti.¹⁴⁷ A máltai, a portugál,¹⁴⁸ valamint a görög¹⁴⁹ jogrendszerben szintén lehetséges a megjelent véleményekkel szembeni válaszközlemény közzététele; utóbbi államban ennek lehetőségét az alkotmány is előírja.

¹⁴⁵ Act on the Exercise of Freedom of Expression in Mass Media, ch. 3., s. 8.

¹⁴⁶ A véleménynyilvánítás szabadságáról a médiában szóló 2004. június 8-i törvény (*Loi du 8 juin 2004 sur la liberté d'expression dans les médias*) 36. cikke.

¹⁴⁷ 1881 Press Act, art. 13. and Law of July 29, 1982, art. 6.

¹⁴⁸ Portuguese Constitution, art. 34(4), Press Law (Law no. 2/99 of January 13 as amended by Law no. 18/2003 of July 11) art. 24.

¹⁴⁹ Constitution of Greece, art. 14., Law 100/2000 on private audio and audiovisual media, art. 9., Law 1730/1987 on public radio and television, art. 3. para. 12–14., Law 1092/1938 on print media, art. 37–38. Lásd továbbá *Independent Study on Indicators for Media Pluralism* i. m. (124. l.), Country Reports – Greece.

A 2012-ig hatályban volt lengyel szabályozás alapján azon tartalmak, amelyek személyiségi jogokat veszélyeztetnek, a válaszadási jog gyakorlásának lehetőségét nyitották meg valamennyi médiumban.¹⁵⁰

A lengyel alkotmánybíróság határozata (2010. december 1., ügyszám: K 41/07) nyomán módosításra került a Sajtótörvény 31. cikke. Az alkotmánybíróság határozatában kimondta, hogy korábbi formájában a 31. cikk nem felelt meg a lengyel alkotmány rendelkezéseinek, mivel nem határozta meg a különbséget a „helyreigazítás” és a „válasz” között. Az alkotmánybíróság szerint az, hogy a törvény nem határozta meg pontosan a helyreigazítás mibenlétét, vagy azt, hogy hogyan kell közzétenni egy panaszlevelet, befolyásolta a szerkesztők döntését az ilyen ügyekben, így az a médiaszabadságba való beavatkozásnak minősült. Ennek megfelelően, a módosított 31. cikk értelmében a válaszadási jog egyetlen lehetséges formája immár a „helyreigazítás”. Ennek célja a médiában közzétett valótlan információk és tények korrekciója.

A máltai szabályozás rendkívül széles körben biztosít választ jogot a médiával szemben: a Press Act (Chapter 248 of the Laws of Malta), amely a műsorszolgáltatással is foglalkozik, a 21. cikkben rendelkezik a válaszadási jogról. Ebben a körben azokat a személyeket említi, „akiknek cselekedeteit vagy szándékait hamis színben tüntették fel, vagy akiket támadás ért tisztességükben, méltóságukban vagy hírnevükben, illetve akiknek magánéletét megsértették egy újság vagy bármely műsor révén.”

Az előbbieken említett államokban a vélemények nyomán megnyíló válaszadási jog általánosan, a médiaszolgáltatások és a sajtótermékek vonatkozásában is létezik.

Ezzel ellentétben Lettorszáiban¹⁵¹ és Bulgáriában¹⁵² csak a médiaszolgáltatások tekintetében van ilyen jog, Svédországban pedig csak a lineáris médiaszolgáltatók és a médiahatóság között létrejött szerződés teremtheti azt meg.¹⁵³ Belgiumban és Olaszországban pedig kizárólag a sajtótermékekkel szemben követelhető vélemény-válaszadás; előbbi államban bárki követelheti azt, aki egy adott cikkből felismerhető, azonosítható (függetlenül attól, sérelmes-e az adott vélemény),¹⁵⁴ utóbbi államban az kérheti a választást, akinek becsületét, méltóságát az érintett véleményközlés veszélyezteti.¹⁵⁵ Az ír megoldás sajtós, itt a Sajtóombudsman kötelezheti a sajtótermékek kiadóit a válasz közzétételére, sérelmes vélemények megjelenése nyomán.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Press Act of 26 June 1984, art. 31.

¹⁵¹ Radio and Television Act (1995) art. 37. Lásd *Independent Study on Indicators for Media Pluralism* i. m. (124. l.), Country Reports – Latvia.

¹⁵² Law on Radio and Television, Prom. SG. 138/24 Nov 1998, art. 18.

¹⁵³ Radio and Television Act (*Sv. Radio- och tv-lag (2010:696)*), ch. 4 s. 9 para. 11.

¹⁵⁴ Federal Act of 23 June 1961 (*Loi relative au droit de réponse*), art. 1.

¹⁵⁵ S. 8 of the Law 8 February 1948, no. 47 (Printed Press Law).

¹⁵⁶ Defamation Act 2009. Schedule 2. 9.; CAROLAN – O’NEILL i. m. (133. l.).

Azon államok, amelyek ismerik a válaszjog intézményét, kivétel nélkül lehetővé teszik annak gyakorlását hamis tényállítások közzététele esetében. Ugyanakkor különbséget jelent az egyes államok szabályozásai között, hogy a jog kiterjed-e azon hamis tényközlésekre is, amelyek egyébként nem okoznak (személyiségi jogi) sérelmet, tehát bármely (nem feltétlenül sértő) hamis tényállítás megnyitja a lehetőséget a válaszjog gyakorlására, avagy az csak a jogsértő (hírnevet rontó, becsületet veszélyeztető) hamis tényállításokra terjed ki.

Utóbbi megoldás a gyakoribb, mindazonáltal a luxemburgi¹⁵⁷ és a magyar¹⁵⁸ jogrendszer előbbi választotta, azaz ezen államokban bármely – a kérelmezőre vonatkozó – hamis tény alkalmat ad a válaszjog gyakorlására, mind a médiaszolgáltatások, mind a sajtótermékek esetében. Ugyanezt a szabályozási megoldást választotta Franciaország,¹⁵⁹ Olaszország¹⁶⁰ és Belgium,¹⁶¹ igaz, csak a sajtótermékek tekintetében.

További fontos – eljárásjogi jellegű – kérdés, hogy szükséges-e a válaszadási jog gyakorlásához az eredeti közlemény valótlanosságának, illetve a válaszközleményben foglaltak valóság tartalmának bizonyítása az eljárásban. Az osztrák¹⁶² jogrendszerben csak akkor lehetséges a válasz közzététele, ha annak valósága bizonyítható. A magyar eljárási szabály szerint a vélelem a kérelmező állításainak igaza mellett szól, amennyiben azonban a sérelmes közlemény közzétevője a válaszközleményben foglaltak valóságát „nyomban” (az eljárás kezdetén, az első tárgyalás napjáig bezárólag) meg tudja cáfolni, úgy mentesül a közzétételi kötelezettség alól.¹⁶³ Hasonlóképpen rendelkezik a dán¹⁶⁴ és a lett¹⁶⁵ jog is.

A portugál jog sajátos megoldása szerint, amennyiben utólag kiderül, hogy a sajtótermékben közzétett válaszban vagy helyreigazításban szereplő tény hamis, a válasz szerzőjének ki kell fizetnie az általa elfoglalt ‘hely’ árát (úgy, mintha rek-

¹⁵⁷ Act of 8 June 2004 on the Freedom of Expression in Media (*Loi du 8 juin 2004 sur la liberté d'expression dans les médias*), art. 36.

¹⁵⁸ Smtv. 12. §.

¹⁵⁹ 1881 Press Act, art. 12–13.

¹⁶⁰ S. 8 of the Law 8 February 1948, no. 47 (Printed Press Law).

¹⁶¹ Federal Act of 23 June 1961 (*Loi relative au droit de réponse*), art. 1.

¹⁶² *Mediengesetz*, Federal Act on the Press and other Publication Media 12 June 1981, art. 1. s. 1. § 9 (1)–(2).

¹⁶³ 1952. évi II. törvény a polgári perrendtartásról, 342. § (2) bek.

¹⁶⁴ Media Liability Act no. 85 of 9 February 1998., s. 36. („Kötelező eleget tenni a válaszközlemények tömegtájékoztatóban való közzétételére irányuló kérelmeknek, amelyek olyan, a tömegtájékoztatóban megjelent tényállítások helyreigazítására irányulnak, amik jelentős anyagi vagy egyéb kárt okozhatnak valamely személynek, kivéve, ha e tényállítások igaz volta megkérdőjelezhetetlen.”). Lásd Sören SANDFELD JAKOBSEN – Sten SCHAUMBURG-MÜLLER: *Media Law in Denmark*. Alphen a/d Rijn, Kluwer Law International, 2011. 91–92.

¹⁶⁵ Radio and Television Act (1995), 36. § para. (3); SZALAI Anita – SZÓKE Gergely László: A média szabályozása Észtországban, Lettországban és Litvániában. *AKTI Füzetek*, 2010. szeptember. 39.

lámhelyet vásárolt volna). Akkor is így kell eljárni, ha a válaszközlemény terjedelme meghaladja a törvényben biztosított maximumot (legfeljebb 300 szó, illetve az eredeti közlemény terjedelme, amennyiben az 300 szónál hosszabb volt); ez esetben a sajtónak a teljes választ közölnie kell ugyan, de a többletet jelentő tartalom közzétételét a választ jog gyakorlója által meg kell fizetni.¹⁶⁶ További sajtós – egyfajta speciális választ jogot teremtő – portugál szabály, miszerint a parlamentben helyet foglaló ellenzéki pártoknak joguk van a kormányzat azon politikai állásfoglalásait megcáfolni, amelyeket az a közszolgálati médiában tett közzé, és amelyek az ellenzéki pártokat közvetlenül érintik.¹⁶⁷

7.4. A felelősség alóli mentesülés esetei

A válaszközlemény közlésének kötelezettsége alól kizárólag a szabályozásban rögzített okok valamelyikének fennállta esetén lehet mentesülni. Általános alapvetés, hogy a válaszközleménynek meg kell felelnie bizonyos kritériumoknak. Ezek jellemzően annak nyelvét, lehetséges maximális terjedelmét érintik, illetve fontos, hogy a válaszközlemény maga nem lehet jogsértő (például rágalmozó, becsületsértő), illetve tartalmának az eredeti közlemény tárgyához kell igazodnia. A ciprusi¹⁶⁸ és a luxemburgi¹⁶⁹ szabályozás előírja, hogy a válasz tartalma nem sértheti a „köz-morált” (előbbi csak a lineáris médiaszolgáltatások tekintetében rendelkezik így). A jog érvényesítésének ezen felül mindenhol szigorú eljárási szabályai is vannak, például a válasz elküldésének lehetséges legkésőbbi időpontját érintően.

Azonban, ha a kérelmező eleget tesz a közlemény tartalmi és az ahhoz kapcsolódó eljárási követelményeknek, akkor a kötelezett jellemzően nem tagadhatja meg a válasz közzétételét. Azaz, a felelőssége a legtöbb államban objektív, és kimentést nem tűr. Ez alól néhány kivétel akad, amelyek szűk körben lehetővé teszik a felelősség alóli mentesülést.

A harmadik személytől származó állítások, vélemények közzététele (híresztelés) esetén bizonyos államokban lehetséges a mentesülés. E kimentési ok indoka szerint a híresztelt információk nem eredendően az azokat közzétevő médiumtól származnak, amelynek azonban kötelessége a releváns álláspontokat bemutatni, és e kötelessége teljesítése miatt nem vonható felelősségre. Ezt a felfogást azonban csak kevés állam jogrendszere vallja, hiszen a választ jog létezését alátámasztó ér-

¹⁶⁶ Press Law (Law no. 2/99 of January 13 as amended by Law no. 18/2003 of July 11), art. 25–26.

¹⁶⁷ Law no 27/2007 of July 30 (Television and On-Demand Audiovisual Services Law), art. 64(1) and the Law no 54/2010 of December 24 (Radio Law), art. 57(1).

¹⁶⁸ Radio and Television Stations Law of 1998, art. 44.

¹⁶⁹ Act of 8 June 2004 on the Freedom of Expression in Media (*Loi du 8 juin 2004 sur la liberté d'expression dans les médias*), art. 41. para. a).

vek egyike sem inog meg akkor, ha a válaszadás alapjául szolgáló közlemény nem eredendően az azt közlő médiumtól, újságírótól származik: a személyiségi jogi sérelem ugyanúgy bekövetkezhet, és a közönség tájékozódását is ugyanúgy szolgálja az ilyen esetekben közzétehető válaszközlemény.

Csehországban a harmadik személytől származó állítások közzététele – amennyiben azt a közlő a nyilvánosságnak szánta, és a média hitelesen közölte, valamint meg is jelölte az eredeti forrást – esetén a média mentesülhet a felelősség alól.¹⁷⁰

Máltán a válaszadási jog nem vonatkozik a hivatalos kiadványokra, a törvény e cikke nem tesz lehetővé pert az ilyen közlemény tekintetében.

A Press Act (Chapter 248 of the Laws of Malta) 33. cikke értelmében az alábbiak minősülnek „hivatalos kiadványnak”:

„(a) a Parlament által elfogadott törvények vagy a máltai államelnök vagy a Képviselőház utasítására közzétett kiadványok; (b) a hatósági személyek közötti vagy a hatósági személyek és a közszolgáltatások nyújtói vagy az állami vállalatok tisztviselői közötti kommunikációt tartalmazó közlemények, bármely jogszabállyal kapcsolatban lefolytatott vizsgálatról készült jelentés, a hatósági személyek jóhiszeműen, a nemzetbiztonság, területi integritás, közbiztonság vagy a rendzavarás és bűnözés megakadályozása érdekében tett nyilatkozatai; (c) a képviselőházi vitákról szóló hiteles tudósítások, feltéve, hogy a vita releváns része közzétételre került, valamint, hogy bármely megvádolt személy védekezése nem került szándékosan vagy hanyagságból elhallgatásra, korlátozásra vagy megváltoztatásra; (d) bármely máltai bírósági eljárásról készített tudósítás, amennyiben az hitelesen mutatja be az eljárást, és az eljárás nyilvánosságra hozatalát vagy a tudósítás közzétételét nem tiltja törvény vagy bírósági határozat:

A fentiek kiegészítésével figyelembe kell venni ugyanakkor, hogy nem tehető közzé (a) semmi, aminek használatát vagy előállítását tiltja a polgári eljárásjogi törvény 994. cikke, vagy (b) tudósítás olyan becsületsértési ügyben folytatott eljárásról, ahol a törvény tiltja az eljárás tárgyát képező állításokkal kapcsolatos bizonyítékok közzétételét.”

A szlovák sajtótörvény értelmében hatósági személyt, politikai párt vagy mozgalom elnökét vagy alelnökét vagy az e személyek által képviselt jogi személyt nem illeti meg a válaszadás joga a hivataluk gyakorlásával kapcsolatos tényállítások tekintetében.¹⁷¹

¹⁷⁰ Act no. 231/2001 Coll. [Radio and Television Broadcasting Act art. 40. para. c)], Act. no 46/2000 Coll. (Press Act) s. 10–15.

¹⁷¹ Act No. 167/2008 Coll. on Periodicals and Agency News Service 8. § (2). Jana MARKECHOVA: Slovakia – Amendment to the Press Act. *IRIS* 2011-8:1/43. <http://merlin.obs.coe.int/iris/2011/8/article43.en.html>

A törvény értelmében a folyóirat kiadója vagy a hírügynökség nem tehető felelőssé

„állami hatóság, költségvetési szerv, az előbbieket által finanszírozott alapítványi szervezet vagy törvény által létrehozott jogi személy által nyújtott információk tartalmáért, amennyiben az ilyen információt a folyóirat vagy hírügynökség eredeti formájában teszi közzé és annak közzétételre való feldolgozása során nem módosítja eredeti tartalmát.”¹⁷²

Ausztriában nem kötelező a válasznyilatkozat vagy további információ közzététele a Nemzeti Tanács, a Szövetségi Tanács, a Szövetségi Képviselőház, a Parlament vagy a fenti képviselő-testületek bizottságai előtti meghallgatásokról készült valós tudósítások tekintetében.

Más esetekben sem áll fenn a kötelezettség, amennyiben az érintett fél megfelelő véleménynyilvánítási lehetőséget kapott a kiadvány adott, vagy más, azzal egyenértékű számában, de nem élt vele, illetve akkor, ha a válasznyilatkozat kézhezvételét megelőzően már megjelent azzal egyenértékű szerkesztőségi helyreigazítás vagy kiegészítés.¹⁷³

A romániai audiovizuális törvény értelmében¹⁷⁴ a válaszadás joga nem biztosított akkor, ha az engedélyesek betartották a „hallgattassék meg a másik fél” elvét, azaz a panaszos lehetőséget kapott arra, hogy reagáljon az őt ért bírálatra.

Izlandon a médiaszolgáltatók megtagadhatják a válasz közzétételét, „ha a médiaszolgáltató által közvetített információ kormány szervektől vagy bíróságoktól származó szó szerinti idézetekből áll.”¹⁷⁵

7.5. A válaszjog megsértése esetén alkalmazható szankciók

A válaszközlemény közzétételére irányuló (hatósági vagy bírósági) eljárás végén minden esetben lehetséges jogkövetkezmény a válasz közzétételére való kötelezés. A magyar jogrendszerben például kizárólag e kötelezés lehet az eljárás végén alkalmazott szankció.¹⁷⁶ Számos jogrendszerben azonban alkalmazható bírságszankció is, amennyiben bebizonyosodik, hogy a válasz közzétételét alaptalanul tagadta meg az érintett médium.

¹⁷² Act No. 167/2008 Coll. on Periodicals and Agency News Service 5. § (2).

¹⁷³ Médiatörvény (*Mediengesetz*, Szövetségi törvény a sajtóról és az egyéb médiáról, 1981. június 12., Szövetségi Közlöny 314/1981) 11. cikk.

¹⁷⁴ 2006. április 3-i 187. számú Döntés az audiovizuális műsorszolgáltatók tartalmára vonatkozó szabályokról, 48. cikk.

¹⁷⁵ Media Law No. 38. of 20 April 2011, art. 36.

¹⁷⁶ Smtv. 12. §.

A bírságszankció jellege is eltér az egyes államokban, aszerint, hogy bíróság, avagy hatóság szabhatja-e ki, közigazgatási vagy büntetőjogi szankcióként. Egyes államokban a szabályozás e tekintetben is differenciálódik: Cipruson például lineáris médiaszolgáltatások tekintetében a médiahatóság szabhat ki bírságot, míg a sajtótermékek tekintetében ugyanezt a büntetőbíróság teheti meg.¹⁷⁷ Szintén a bíróság általi szankcionálás lehetséges Belgiumban,¹⁷⁸ Finnországban,¹⁷⁹ Dániában,¹⁸⁰ Franciaországban és Lengyelországban, általánosan, tehát bármely médium vonatkozásában. Franciaországban legfeljebb három hónapos szabadságvesztésre is kötelezhető az, aki elmulasztja a válaszközlemény közzétételét.¹⁸¹ A lehetséges maximális szabadságvesztés időtartama Dániában négy hónap.¹⁸² Lengyelországban a lehetséges büntetés a pénzbüntetésen kívül szintén lehet szabadságvesztés.¹⁸³ Portugáliában bíróság és hatóság is eljárhat a válaszadási jog megsértésével kapcsolatos ügyekben, amelyek potenciálisan súlyos bírságokat szabhatnak ki (a sajtó esetében az összeg legfeljebb tizenötezer euró, a médiaszolgáltatások esetében háromszáz-hetvenötezer euró).¹⁸⁴ Olaszországban a lineáris médiaszolgáltatásokkal és a sajtótermékekkel kapcsolatban a médiahatóság jár el a válaszadási jogot érintő ügyekben, és szabhat ki akár bírságot is.¹⁸⁵

Sajátos szankciófajta a marasztaló döntés vagy ítélet közzétételére való kötelezés. Írországban pedig lineáris médiaszolgáltatások tekintetében a médiahatóság, a sajtótermékek tekintetében a Sajtóombudsman teheti ezt meg.¹⁸⁶

¹⁷⁷ Radio and Television Stations Law of 1998, Printed Press Law (Law 145/89).

¹⁷⁸ Federal Act of 23 June 1961 (*Loi relative au droit de réponse*), art. 6.

¹⁷⁹ Act on the Exercise of Freedom of Expression in Mass Media, Ch. 3., s. 11.

¹⁸⁰ A Media Liability Act no. 85 of 9 February 1998., s. 49. értelmében a Press Council kötelezheti a tömegmédiumok szerkesztőit a Tanács döntésének változatlan formában való közzétételére.

¹⁸¹ 1881 Press Act, art. 13.

¹⁸² Amennyiben a szerkesztő elmulasztja a bíróság ítéletének közzétételét egy helyreigazítási eljárás során, úgy bírsággal, sőt, ritka esetben legfeljebb négy hónapig terjedő szabadságvesztéssel is sújtható.

¹⁸³ Press Act of 26 June 1984, art. 46. A lengyel Alkotmánybíróság 2012-ben hatályon kívül helyezte a 46. cikk 2. bekezdését, ugyanakkor a helyreigazítás közzétételének indokolatlan megtagadása továbbra is szabadságvesztéssel büntethető (az art. 46. para. 1. értelmében).

¹⁸⁴ Press Law (Law no. 2/99 of January 13 as amended by Law no. 18/2003 of July 11), and Section IV of the Chapter V of the Law no. 54/2010 of 24th of December (Radio Law) and by the Section IV of the Chapter VI of the Law no. 27/2007 of 30 of July, rectified by the Declaration of Rectification no. 82/2007 of 21st September and amended by the Law no 8/2011 of April 11 (Television and On-Demand Audiovisual Services Law).

¹⁸⁵ Legislative Decree 31 July 2005, no. 177 (Audiovisual Media and Radio Services Code), art. 32-*quinquies*, para 3-4.; MASTROIANNI – ARENA i. m. (113. lj.), 77–78.

¹⁸⁶ Broadcasting Act 2009., Defamation Act 2009.

7.6. A válaszadási joghoz hasonló más jogi eszközök

A dán jogrendszer egy olyan sajátos megoldást ismer, amely a válaszjog közvetett formájának is felfogható: a büntető törvénykönyv 273. szakasza szerint a rágalmazó állítások által sérelmet szenvedett fél javára a bíróság egy egyösszegű kifizetést (*lump sum*) ítélhet meg. A pernyertes fél a számára kedvező ítélet eredményének közzétételére használhat fel, azaz az összegből reklámhelyet vagy -időt vásárolhat a médiában az ítélet ismertetésére. Tekintettel arra, hogy a rágalmazó médium a büntetőeljárásban nem kötelezhető válaszközlemény közzétételére; ilyen kötelezés csak a médiaszabályozás alapján lehetséges.¹⁸⁷

A magyar jogrendszer ismeri a 'nyilvános elégtételadás' polgári jogi szankcióját személyiségi jogi jogsértések esetén.¹⁸⁸ E szankció tágabb hatályú a sajtó-helyreigazításnál, hiszen bármely személyiségi jog bárki által történő megsértése esetén alkalmazható. A gyakorlatban értelemszerűen a jó hírnév vagy a becsület megsértése esetén, és a médiában megjelent tartalmakkal szemben alkalmazzák a bíróságok. Az egyes ítéletekben gyakran szerepel az elégtételadás kötelezettsége oly módon, hogy a bíróságok pontosan megjelölik az elégtételadás helyét, azon sajtóterméket, ahol az elégtételt szolgáltató közleményt közzé kell tenni; e sajtótermék jellemzően azonos azzal, amelyben a jogsértés is megvalósult. Felmerül a kérdés, hogy milyen módon lehetne érvényt szerezni az ilyen ítéleteknek, tekintettel arra, hogy amennyiben e perekben nem a sajtótermék kiadójával szemben állapít meg a bíróság jogsértést, akkor annak nincs közzétételi kötelezettsége az elégtételt adó közlemény vonatkozásában.

Több jogrendszerben fordul elő az a megoldás, amely szerint a válaszadási jog terjedelme alapján a szabályozás differenciál, és egyazon törvényen belül rendelkezik egy szűkebb és egy bővebb terjedelmű válaszadási jogról – a válaszadási és a helyreigazítási/helyesbítési jogról. Ilyen megoldással él a francia,¹⁸⁹ a lett,¹⁹⁰ a portugál,¹⁹¹ a román¹⁹² és a szlovák¹⁹³ jogrendszer.

¹⁸⁷ SANDFELD JAKOBSEN – SCHAUMBURG-MÜLLER i. m. (164. lj.), 91.

¹⁸⁸ 1959-es Ptk. 84. § (1) c) pont.

¹⁸⁹ 1881 Act on the Press, art. 12–13.

¹⁹⁰ Radio and Television Act (1995) art. 36–37.

¹⁹¹ Press Law (Law no. 2/99 of January 13 as amended by Law no. 18/2003 of July 11), Law no 27/2007 of July 30 (Television and On-Demand Audiovisual Services Law), and the Law no 54/2010 of December 24 (Radio Law).

¹⁹² Law no. 504/July 11th, 2002 (Audiovisual law), art. 41.

¹⁹³ Press Law no. 167/2008. 7–8. §.

7.7. Következtetések

A fenti összehasonlító áttekintés módot adott arra, hogy bizonyos, általános következtetéseket levonjunk az Európában – pontosabban a vizsgálat elsődleges tárgyát képező európai uniós tagállamokban – érvényesülő válaszadási jog természetével, szabályozásával kapcsolatban. Ezek az általánosító észrevételek persze nem minden állam tekintetében bizonyulnak igaznak, és nem érvényesülnek mindenhol, mégis kirajzolják a válaszadási jog egyfajta sajátos európai modelljét, a szabályozás fő szempontjait és fejlődési irányait.

A válaszadási jog egyes államokban alkotmányos (alapvető) jog, de általában a hierarchia ennél alacsonyabb fokán álló törvényben szabályozott. Ugyanakkor a forma nem feltétlenül determinálja a jog gyakorlásának valódi lehetőségét, mint ahogy az alkotmányos védelem ténye sem határozza meg a válaszadási jog és a sajtószabadság közötti hierarchiát.

A válaszadási jog funkciója kettős: egyfelől szolgálja a médiában megtámadott személy személyiségi jogainak – jó hírnevének és/vagy becsületének – védelmét, másfelől a médiát figyelemmel kíséző közönség megfelelő tájékoztatáshoz fűződő jogát. A két funkció között rangsor, sorrend nem állítható fel, a válaszadási jog egyszerre szolgálja mindkettőt. A szlovén médiatörvény¹⁹⁴ 42. cikkének 1. bekezdése értelmében „[a] válaszadási jog célja az objektív, többoldalú és naprakész tájékoztatás, mint a közügyekben való demokratikus döntéshozatal egyik alapfeltétele iránti közérdek előmozdítása.”

A válaszadási jog tárgyi hatálya folyamatosan terjeszkedik, és fokozatosan átterjed az online médiafelületekre is. Ez egyelőre nem általánosan jelentkező tendencia, de mind az európai szintű jogalkotás vagy ajánlott *best practice*, mind az egyes államok gyakorlata, szabályozása efelé halad. Ennek mind elvi, mind praktikus okai egyaránt vannak; a jog megteremtését ugyanazon érvek indokolják, mint az offline környezetben, technikailag pedig az interneten egyszerűbben megoldható a válasz közzététele, és még helyet (músortidőt vagy papírt) sem foglal. Ettől függetlenül, a tárgyi hatály tekintetében az egyes államokban szinte általánosan érvényesül az a megközelítés, amely szerint a válaszjog mind a médiaszolgáltatásokra, mind a nyomtatott sajtótermékekre kiterjed.

A válaszadási jog kötelezettje általában objektív felelősséggel tartozik a válasz közzélése tekintetében, azaz viszonylag ritka az olyan állam, amely mentesülést biztosít a jogi felelősség alól, amennyiben a válaszadási jog gyakorlásának előfeltételként a választ generáló sérelmes tartalom közzétételre került.

A válaszadási jog érvényesülésének szűk korlátai vannak, azaz csak kivételes esetben lehet eltekinteni a válasz közzétételétől. E korlátok jellemzően formai vagy eljárási jellegűek (nyelv, határidő, terjedelem stb.).

¹⁹⁴ Official gazette of the Republic of Slovenia [Uradni list RS], no 35/2001.

Teljességgel változó a válaszjog terjedelme a tekintetben, hogy csak valótlan tények, avagy sértő vélemények közzététele esetén is alkalmazható-e. E kérdésben nincsen azonosítható, 'általános európai' megoldás, bár az államok nagyobb hányada csak a tényállításokkal szemben biztosít válaszjogot. A tények esetében is eltérőek a megközelítések: van, ahol a hamis és sérelmes tényállítás, míg van, ahol pusztán a hamis – de nem feltétlenül a hírnevet sértő – tényállítás lehet a válasz közzétételére irányuló eljárás alapja.

A válaszadási jog alapján közzétehető közlemény lehetséges (kötelezően közzéteendő) terjedelme az egyes államokban változó, és a jog terjedelméhez igazodik. Azaz, a szélesen értelmezett válaszjog hosszabb szöveg közzétételét is lehetővé teszi, míg a hamis tények kiigazítására szolgáló helyreigazítási jog csak rövid, a hamis tényeket és a valóságot azok helyett bemutató közlemény közzétételét írja elő.

Az ön- és társszabályozás egyes rendszereiben jellemzően megjelenik a válaszadási jog is, ugyanakkor nagy jelentősége van annak, hogy ehhez társul-e (állami) szabályozás is, vagy pedig az állam egészében átengedi e jog érvényesülésének felügyeletét a tőle függetlenül létrejött szervezetek számára. Az EU tagállamainak mindegyikében létezik a válaszadási jog valamely formája, nem függetlenül attól, hogy ez – részben, az AVMS irányelv folytán – tagállami kötelezettség is (bár igaz, hogy az egyes szabályozások jellemzően az irányelv elfogadása előtti időből származnak).

A kutatások eredménye nem meglepő módon az, hogy valamennyi uniós tagállam eltérően szabályozza a válaszadási jog intézményét. A vizsgálódások nyomán körvonalazható a válaszadási jog olyan modellje, amely egyfajta 'közös minimumnak' tekinthető. Ez nem jelenti azt, hogy a modell valamennyi eleme megtalálható az összes uniós tagállamban, de e minimumszabályokhoz képesti még szűkebb terjedelmű szabályozás csak kevés számú államban létezik. Ugyanakkor a közös minimumhoz képesti többlétszabályozás számos államban megtalálható. A közös minimum azonosítása önmagában nem alkalmas arra, hogy általa ismerjük meg a létező legjobb megoldást; a szabályozások sokszínűsége és a jogrendszerek különbözősége ezt nem is igen teszi lehetővé. Egy ilyen, a közös minimum bemutatására szolgáló modellszabály csak a hamis (valótlan) és a hírnevet, méltóságot sértő tényállításokkal szemben lenne alkalmazható, valamennyi 'hagyományos' médiumban, tehát a televíziós és rádiós médiaszolgáltatásokkal, valamint a nyomtatott sajtótermékekkel szemben. A média objektív felelősséggel rendelkezne a válaszközlemény közzététele tekintetében, azaz amennyiben a jog gyakorlásának törvényi kereteit a kérelmező nem lépi át, nem tagadhatja meg a válasz közzétételét. A jogsértés elmulasztásának szankciója – túl a közlemény, vagy a marasztaló bírósági/hatósági döntés közzétételén – a bírság. Feltehetően véletlen egybeesés, de a magyar szabályozás szinte teljes egészében megfelel e kritériumoknak, azzal a különbséggel, hogy a tárgyi hatálya kiterjed az internetes sajtótermékekre is, ellenben bírság vagy kártérítés szankció nem alkalmazható a helyreigazítási ügyekben.

8. A fairness-doktrína és a válaszjog az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államok médiahatósága, a Federal Communications Commission (FCC) által kidolgozott fairness-doktrína sajátosságai, illetve az amerikai válaszadási jognak az európai felfogástól való alapvető eltérései indokolják az amerikai jogrend vonatkozó szabályainak önálló tárgyalását.

A fairness-doktrína alkotmányosságának bíróságok általi elismerése az Első Kiegészítést¹⁹⁵ szinte szentségként tisztelő amerikai jogfelfogás tradícióján teljes mértékben kívül esik,¹⁹⁶ beillesztése a szólásszabadság szigorú, gondos aprólékos-sággal meghatározott korlátainak sorába szinte megmagyarázhatatlan.

A fairness-doktrína alapján az FCC előírta, hogy valamennyi televízió- és rádióadó, adásidejének egy bizonyos részét kötelezően a (helyi) közügyeknek szentelje, az azokról szóló műsorok pedig – valamennyi álláspontot bemutatva – sokoldalúan, elfogulatlanul, kiegyensúlyozottan mutassák be a vitatott kérdéseket. Ezen felül létezett még – a doktrína kiegészítéseképpen – az ún. *personal attack rule* (a ‘személyes megtámadás szabálya’), amelynek értelmében amennyiben egy, a közösséget érintő vitatott kérdés tárgyalása során valamely műsorban valakinek a személyét, becsületét, integritását vagy más személyes tulajdonságát támadás éri, a megtámadott félnek megfelelő lehetőséget kell biztosítani a válaszadásra. A csatornának ráadásul efféle támadás esetén írásban fel kell hívnia a megtámadott fél figyelmét a támadás tényére, illetve rendelkezésére kell bocsátania a műsorban elhangzott szöveget. A doktrínát szintén kiegészítő *political editorializing rule* értelmében pedig, választási időszakban, amennyiben a műsorszolgáltató maga nyilvánított véleményt valamely jelölt mellett, vagy éppen ellene, a vele szemben álló jelöltet vagy a kritizált felet kellett hasonlóképpen értesíteni, és megfelelő lehetőséget kellett adni neki a válaszadásra. A szabályrendszer tehát sajátos módon egyesítette magában a közösségi viták előmozdításának kötelezettségét, a válaszadás jogát és a kiegyensúlyozottság követelményét.

A Legfelső Bíróság¹⁹⁷ a híres *Red Lion-ügyben* megállapította ezen szabályok alkotmányos voltát.¹⁹⁸ Az ügy előzménye az volt, hogy a pennsylvaniai Red Lion rádióadó egyik műsorában a műsorvezető egy könyv szerzőjét, bizonyos Fred J. Cook-ot kommunista elfogultsággal vádolta meg. A vitatott könyv Barry Goldwater republikánus szenátorról próbálta meg ‘lerántani a leplet’. Amikor a szerző tudomást szerzett az elhangzottakról, ingyenes műsoridőt kért a válaszadásra, amelyet a csatorna megtagadott. Az FCC pedig megállapította a fairness-doktrína előírásainak megsértését.

¹⁹⁵ Az amerikai Alkotmány Első Kiegészítése (First Amendment), 1791.

¹⁹⁶ Owen M. Fiss: Free Speech and Social Structure. *Iowa Law Review*, July 1986. 1416.

¹⁹⁷ Supreme Court of the United States (Legfelső Bíróság).

¹⁹⁸ *Red Lion Broadcasting v. FCC* 395 U.S. 367 (1969).

Az ítélet indoklása, amely jóváhagyta a médiahatóság döntését – dacára az erőteljes, eredeti érvelésnek – nem vált más döntésekhez hasonlóan jogi klasszikussá, pedig számos olyan – Európában javarészt általánosan elfogadott – érvet tartalmaz, amelyek együttesen a sajtószabadság korábbi felfogásához képest annak jóval inkább közösségi szempontú értelmezését adják ki.

Az egyhangú döntés indoklását jegyző White bíró szerint, az elektronikus sajtóban jelentkező frekvenciaszűkösségből következő engedélyeztetési rendszeren keresztül műsorszolgáltatási engedélyhez jutottak nem zárhatnak ki mindenki mást a műsorszórásból: nekik a közösség megbízottjaiként vagy meghatalmazottaként kell eljárniuk. Az engedély dacára a közösség egésze fenntartja azon jogát, hogy az egyes médiumok az Első Kiegészítés szándékainak és célkitűzéseinek megfelelően működjenek. E viszonyban nem a közlő, hanem a közönség jogai a legfontosabbak. Ennek megfelelően nem alkotmányellenes, mert nem összeférhetetlen az Első Kiegészítés mögöttes céljával, ha a médiumokat arra kötelezik, hogy segédkezzenek a tájékozott közvélemény kialakításában. A sajtószabadság nem jelenthet menedéket a korlátozatlan magáncenzúra számára, amely olyan médiumokon valósul meg, amelyek nem hozzáférhetőek bárki számára.

A fairness-doktrína később nem is került a Legfelső Bíróság elé, gyakorlati alkalmazását az egyes kerületi bíróságok ítéletei pontosították. A *Brandywine v. FCC ügyben*¹⁹⁹ az egyik kerületi bíróság megállapította, hogy a doktrína nem kíván meg többet, mint a bemutatott nézetek közötti egyfajta ‘hozzávetőleges egyensúlyt’, amely azonban nem jelenti azok kimért, precíz egyenlőségét.

A bíróságok eredendően jóváhagyták az FCC azon utasítását, amely alapján azoknak a csatornáknak, amelyek cigarettareklámokat közöltek, megfelelő időt kellett biztosítaniuk a dohányzásellenes nézetek képviselőinek is.²⁰⁰ E szabály folyományaként később a környezetvédők is jogilag védett lehetőséget kaptak álláspontjuk közzétételére az autókat és az ólmozott üzemanyagot hirdető cégekkel szemben.²⁰¹ A beláthatatlan következmények láttán az FCC kivonta a doktrína alkalmazási köre alól a fizetett hirdetéseket.²⁰²

Más jellegű problémákat okozott a ‘vitatott közérdekű ügyek’ körének meghatározása. Egy esetben például a bíróság nem engedélyezte a doktrína alkalmazását, amikor a kérelem a nyugdíjreformmal kapcsolatos alternatív álláspont megjelenítésére irányult. A megkérdőjelezhető döntés alapján a reformot széles körű közmegegyezés övezte, az nem volt vitatott ügynek tekinthető.²⁰³

¹⁹⁹ *Brandywine v. FCC* 473 F. 2d. 16 (1972).

²⁰⁰ *Branzhaq III. v. FCC* 405 F. 2d. 1082 (1968).

²⁰¹ *Friends of the Earth v. FCC* 449 F. 2d. 1164 (1971).

²⁰² A bíróság pedig jóváhagyta mindezt: *National Citizens Committee for Broadcasting & Friends of the Earth v. FCC* 567 F. 2d. 1095 (1977).

²⁰³ *National Broadcasting Co. v. FCC* 516 F. 2d. 1101 (1975).

A következő kérdés az volt, hogy vajon mely programokban kell biztosítani a megkövetelt egyensúlyt? Amennyiben ez a kötelezettség minden olyan programra kiterjedt volna, amely akár a legcsekélyebb mértékben is, de tartalmazott híryananyagot, közérdekű információkat, úgy a doktrína szinte betarthatatlanná vált volna.²⁰⁴

Érdeemes röviden felidézni a fairness-doktrína körül a jogtudományban zajló amerikai vitákat, mert a felmerülő érvek legtöbbször az Európában létező kiegyensúlyozottság követelményével, illetve a válaszadási joggal szemben vagy érdekében is megfogalmazható, így saját vitáinkban is relevánsak lehetnek.

Az első érv, hogy a *Red Lion*-döntés, még ha el is fogadjuk az indoklás érveit, kizárólag a frekvenciaszűkösség korának technikai környezetében bírhat meggyőző erővel. Akadtak olyanok is, akik már évtizedekkel korábban tagadták a szűkösség érvének megalapozottságát, mivel már akkor kevesebb napilap létezett, mint például televízióadó.²⁰⁵ A szűkösség egyébként nem korlátozódik a frekvenciákra, gyakorlatilag bármely más, állami tulajdonú erőforrás is csak szűkösen áll rendelkezésre, mégsem kötelezi az állam azok kiaknázóit a doktrínához hasonló szigorúságú korlátozásoknak való megfelelésre.²⁰⁶ E nézet ellen vethető, hogy a sajtószabadság másféle 'áru', itt vitathatatlan közérdek fűződik a korlátozáshoz, a szűkösség megszűntével, vagy természetes mivoltával érvelők elfeledkeznek arról, milyen mértékben képes a magántulajdonú sajtó gátolni a demokrácia működését, kiteljesedését.²⁰⁷ A szűkösség ma is fennáll, ha nem is technikai értelemben: kevesen rendelkeznek olyan erőforrásokkal, amelyek lehetővé tennék a sajtópiacon való tulajdonszerzést. Ez sem lenne önmagában megfelelő indoka a korlátozásnak, ha nem ismernénk el a sajtó közösségi szerepét.²⁰⁸ A szűkösség pedig azért még nem teljesen merült feledésbe: még ma is meghatározó a szerepük a földi frekvenciát használó csatornáknak. A demokratikus megközelítés pedig azt is megköveteli, hogy kiemelt jelentőséget tulajdonítsunk a mindenki számára, többé-kevésbé ingyenesen (például műsorszolgáltatási díj megfizetése fejében) hozzáférhető csatornáknak.

A *Red Lion*-döntés egyébként érvelésében nem is elsősorban a szűkösségre, hanem a sajtó attól függetlenül is létező közösségi szerepére alapozta a korlátozás alkotmányosságának megállapítását.²⁰⁹ A sajtószabályozás uralkodó alátámasztása

²⁰⁴ *American Security Council, Education Foundation v. FCC* 607 F. 2d. 438 (1979).

²⁰⁵ L. A. POWE, JR.: Or of the (Broadcast) Press. *Texas Law Review*, 1976. 55–56.

²⁰⁶ Ronald COASE: The Federal Communications Commission. *Journal of Law and Economics*, 1959. 14–18.

²⁰⁷ William W. VAN ALSTYNE: The Mobius Strip of the First Amendment: Perspectives on Red Lion. *Supreme Court Law Review*, 1978. 562.

²⁰⁸ Owen M. FISS: *The Irony of Free Speech*. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 1996. 59.

²⁰⁹ Robert C. POST: Meiklejohn's Mistake: Individual Autonomy and the Reform of Public Discourse. *University of Colorado Law Review*, Fall 1993. 1127.

többé egyébként sem lehet a szűkösség, fenntartását annak közösségi fórum jellege igazolja, és ez független attól, hogy engedély alapján sugároz-e a műsorszolgáltató, avagy sem. (A kötelezettségek mértékében az egyes műsorszolgáltatók között természetesen lehetséges az eltérés).²¹⁰

A fairness-doktrína ellenében felvethető következő érv, hogy a szigorú megkövetés, illetve az abból eredő mérhető anyagi veszteség arra ösztönzi a műsorszolgáltatókat, hogy – a lehetséges következmények megelőzése érdekében – kerüljék el a vitás, ellentmondásos ügyek tárgyalását, arra sarkallja őket, hogy minél semlegesebb, minél kevésbé vitatott témákkal foglalkozzanak,²¹¹ a doktrína tehát alkalmatlan célja betöltésére.²¹² Ez az érv is felmerült már a korábbiakban, a cáfolatul szolgáló ellenvetések is ismerősek már. Először is, a közügyek eltűnése a korlátozás hatására elsősorban csak egy feltételezés, bekövetkezte a tartalomszabályozás eszközeivel részben egyébként is megelőzhető. Ettől függetlenül, ha az előírásnak valóban vannak ilyen feltételezett következményei, az valóban súlyos problémát jelent, amellyel foglalkozni kell, de azt a gyakorlatban kell vizsgálni, és megfelelően szűk előírásokkal csökkenteni bekövetkeztének esélyeit.²¹³ A modern tömegmédia apolitikus mivoltát aligha köszönheti elsősorban a kiegyensúlyozottság követelményének. Az összesített mérleget kell megvonni, és amennyiben a szabály többet segít céljának elérésében, mintsem hátráltatná azt, indokoltsága elfogadható lehet.²¹⁴

A harmadik érv talán a legegyszerűbb és leghatásosabb: a doktrína azért elfogadhatatlan, mert ellentétes a sajtószabadság alapvető jogával.²¹⁵ Az egyensúlyozás ellenőrzését állami szerv kezébe teszi le, amely már önmagában is a szabadság korlátozása, mivel ez a szerv dönti majd el, melyik ügy ‘vitatott’ a társadalomban, és mely nézetek érdemlik meg a hozzáférést a sajtóhoz. Az állami szerv óhatatlanul preferálni fogja a már ‘bevett’ véleményeket, az ‘eretnek’, kisebbségi álláspontoknak nem lesz túlzottan nagy esélye, ezért a doktrína nem érheti el egyik fő célját, a közösség szembesítését a lehetséges, alternatív nézőpontokkal. Az állam ezen felül pedig még önkényesen vissza is élhet a ráruházott hatalommal.²¹⁶ Az ál-

²¹⁰ Charles W. LOGAN: Getting Beyond Scarcity: A new Paradigm for Assessing the Constitutionality of Broadcast Regulation. *California Law Review*, December 1997. 1709–1714.

²¹¹ Kenneth L. KARST: Equality as a Central Principle in the First Amendment. *University of Chicago Law Review*, 1975. 49.; Thomas G. KRATTENMAKER – L. A. POWE, JR.: The Fairness Doctrine Today: A Constitutional Curiosity and an Impossible Dream. *Duke Law Journal*, 1985. 162.

²¹² Vincent BLASI: The Checking Value in First Amendment Theory. *American Bar Foundation Research Journal*, 1977. 626–631.

²¹³ Lee C. BOLLINGER: *Images of a Free Press*. Chicago, University of Chicago Press, 1991. 126–128.

²¹⁴ FISS (1996) i. m. (208. lj.) 60.

²¹⁵ VAN ALSTYNE i. m. (207. lj.) 574.

²¹⁶ Stanley INGBER: The Marketplace of Ideas: A Legitimizing Myth. *Duke Law Journal*, February 1984. 61–63.

lami kontroll csökkentésével, például a kiegyensúlyozási kényszer kiiktatásával, egy pusztán a közügyek meghatározott mértékű tárgyalását előíró doktrína azonban még az állami beavatkozást eredendően ellenzők számára is elfogadható lehet.²¹⁷

A szabályozás védelmezői elismerik, hogy számos kényes határeset merült fel annak alkalmazása során. A nehezen eldönthető kérdések léte azonban önmagában még nem elég súlyos érv. Más *hard case*-zel is szembesülünk a jogalkalmazás során, de ezekkel inkább meg kell birkózni, mintsem megijedni tőlük. Ha a körülmények indokolják a nehéz ügyek szaporítását, mint például a sajtó ügyében, indokolatlan a hezitálás.²¹⁸

A fairness-doktrína végül – nem csituló viharok közepette – 1987-ig maradt hatályban, amikor is maga az FCC döntött alkalmazásának megszüntetése mellett. Az alkalmazás megszűnését egy kerületi bíróság hagyta jóvá.²¹⁹ A personal attack rule, immár elválasztva a doktrínától, továbbra is érvényben maradt, bár ritkán kerül alkalmazásra.²²⁰

Az írott sajtót kötelező válaszjog kérdése a fairness-doktrínához képest kevesebb port vert fel az Egyesült Államokban. A válaszjogot kreáló állami szabályozást a Legfelső Bíróság a *Red Lion*-döntés ‘furcsa párjaként’ értelmezhető, azt alig öt évvel követő *Miami Herald v. Tornillo* ügyben²²¹ nyilvánította alkotmányellenesnek.

A megsemmisített floridai szabály előírta, hogy amennyiben egy köztisztviségre pályázó jelöltet támadás ér az írott sajtóban, ugyanazon sajtótermékeknek kötelezően lehetőséget kell adnia a válaszadásra. Amikor a Miami Herald című lap megtámadta Pat Tornillo, floridai képviselőházi tagságra aspiráló jelöltet, a támadás alá vett fél megpróbálta érvényesíteni válaszadási jogát, amelyet az újság megtagadott. A floridai Legfelső Bíróság másodfokon igazat adott Tornillo-nak.

A *Red Lion*-hoz hasonlóan egyhangú döntésben a szövetségi Legfelső Bíróság elismerte a válaszjog létét alátámasztó indokok jogosságát, mégsem ítélte azokat elég erősnek. Az indokolás először hosszasan elemzi a sajtó korlátozatlanságából fakadó visszasságokat, a hozzáférés nehézségeit, az eluralkodó üzleti szellem okozta problémákat. Kitér arra a változásra is, amelynek eredményeképpen a sajtót az Első Kiegészítés szövegezésének idejéhez képest ma már egészen más mechanizmusok működtetik. Mindezek elismerése mellett is úgy vélte azonban, hogy a rendelkezés a sajtószabadságba, illetve a szerkesztési szabadságba való olyan mér-

²¹⁷ Edwin C. BAKER: *Human Liberty and Freedom of Speech*. New York, Oxford, Oxford University Press, 1989. 260–262.

²¹⁸ BOLLINGER i. m. (213. lj.) 123–124.

²¹⁹ *Syracuse Peace Council v. FCC* 867 F. 2d. 654 (1988).

²²⁰ Jerome A. BARRON: The Right of Reply to the Media in the United States – Resistance and Resurgence. *Hastings Communications and Entertainment Law Journal*, 1992/93. 6–7.

²²¹ *Miami Herald v. Tornillo* 418 US 241.

tékű beavatkozás, amely nem tekinthető alkotmányosnak. Az indoklás második fele túlzás nélkül az állami beavatkozás nélkül működő, szabályozatlan sajtó *apoteózis*a.

A válaszjog előírása a döntés szerint – eredendő szabadságellenességén túl – az elérni kívánt céllal ellentétes hatást is kifejthet: (ön)cenzurális hatása miatt megbéníthatja a nyilvános vitát. A döntés furcsamód egyetlen szóval sem említi a korábbi, homlokegyenest ellentétes érvelésre épülő *Red Lion-döntést*, nem is foglalkozik annak érveivel.

A *Miami Herald-döntés* azonban mégsem tekinthető a válaszjoggal való egyszer s mindenkorra való 'leszámolásnak'. Nem tudjuk meg belőle, hogy a szűkebb hatókörű, csupán a rágalmozó állításokkal szembeni válaszjog is alkotmányellenes lenne-e²²² (bár ma aligha lenne elképzelhető egy ehhez hasonló szabályozás alkotmányosságának elfogadása). Nem érinti továbbá azon – számos államban létező – szabály érvényét, amely szerint, ha a sajtótermék, amely a kérelmező szerint hírnevét sértő állítást tett közzé, hajlandó erre irányuló kérelem esetén kiigazítani a vitatott állítást, ezzel jelentősen csökkentheti a – későbbi esetleges eljárásban megállapított jogsértés esetén – kirótt kártérítés összegét. Ezek az ún. visszavonási (*retraction*) törvények.²²³ Bizonyos, az állami beavatkozástól egyébként óvakodó szerzők egy esetlegesen korlátozottabb válaszjogot még a sajtószabadsággal összeférhetőnek tartanának (például amely csak magánszemélyeket illetne meg²²⁴); mindenesetre újabb kísérlet a válaszadási jog bevezetésére nem történt.

A Legfelső Bíróság két alapítélete ellentmond egymásnak, feszültségük feloldhatatlan, mert azok a sajtószabadság két, tökéletesen ellentétes felfogásán alapulnak.

9. Összegzés

A sajtó-helyreigazítás vagy válaszjog intézménye kettős célt szolgál: a személyiség védelmén túl a megfelelő tájékoztatás követelményét is igyekszik kikényszeríteni. E többek által vitatott kettősség 'bizonyítékait' a magyar jogrendszerben is láthatjuk, a fentiekben már részleteiben is számba vettük: a sajtó-helyreigazításnak nem feltétele a jóhírnév sérelme, önmagában a hamis és így félrevezető tényállítás elegendő. A média felróhatóságtól független, objektív felelőssége pedig arra utal, hogy bizonyos esetben a sokoldalú tájékoztatás fontossága megelőzi a sajtószabadság minél szélesebb körű biztosításához fűződő érdeket.

²²² Jerome A. BARRON: Rights of Access and Reply to the Media in the United States Today. *Communications and the Law*, April 2003. 5.

²²³ Az ún. *retraction*-törvényekről lásd FLEMING i. m. (2. lj.) 15.

²²⁴ BLASI i. m. (212. lj.) 626–627.

A sajtó-helyreigazítás, avagy válaszjog megítélésekor az egyik lehetséges út annak elismerésével kezdődik, hogy a média alapvető feladatai közé tartozik az állampolgárok közötti viták lefolytatásának lehetővé tétele, továbbá az is, hogy a média tegyen kísérletet 'az igazság' feltárására. Vélhetjük úgy, hogy a média olyan közös fórum, amely az egyes álláspontok kifejtésének egyetlen hatékony terepe, működőképes eszköze. A médiához való hozzáférésre a közönség egészének érdekei miatt van szükség, hiszen mindenkinek érdeke a megfelelő tájékoztatás, a különböző, eltérő gondolatokhoz, álláspontokhoz való hozzájutás. Mindebből pedig az következik, hogy a médiához való, szűk körű hozzáférés alapvetően demokratikus szabály, az állampolgárok tájékoztatási érdekeit, tájékozódási igényeit szolgálja és nem ellentétes a sajtószabadság eszméjével, hanem éppen ellenkezőleg, a média mozgásterének csekély mértékű korlátozása árán teljesíti ki a gyakorlatban annak sokoldalú jelentését, mutat példát annak kellően árnyalt értelmezésére.